

กลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย
ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลาง
การศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

อัญสุรีย์ เทพสุธรรม

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย

มีนาคม 2565

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

กลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต
ภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย
มีนาคม 2565
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

LANGUAGE STRATEGIES TO COVEY IDEOLOGY IN THE TEXTBOOK OF BASIC THAI
LANGUAGE COURSES ELEMENTARY SCHOOL ACCORDING TO THE BASIC EDUCATION
CORE CURRICULUM B.E. 2551

ANSUREE THEPSUTHAM

A Thesis Submitted to University of Phayao
in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Master of Arts Degree in Thai
March 2022

Copyright 2022 by University of Phayao

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

กลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต
ภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

ของ อัญสุรีย์ เทพสุธรรม

ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
ของมหาวิทยาลัยพะเยา

..... ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร. พัทธินันท์ อนันต์ศิริวัฒน์)

..... ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอื้อมพร ทิพย์เดช)

..... กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร. เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์)

..... คณบดีคณะศิลปศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิตติมา กาวีระ)

- เรื่อง:** กลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551
- ผู้วิจัย:** อัญสุรีย์ เทพสุธรรม, วิทยานิพนธ์: ศศ.ม. (ภาษาไทย), มหาวิทยาลัยพะเยา, 2564
- อาจารย์ที่ปรึกษา:** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอื้อมพร ทิพย์เดช อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รองศาสตราจารย์ ดร. เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์
- คำสำคัญ:** กลวิธีทางภาษา, อุดมการณ์, หนังสือเรียน, การศึกษาขั้นพื้นฐาน

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยและเพื่อวิเคราะห์อุดมการณ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ด้วยกรอบแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ของ นอร์แมน แฟร์คลอฟ (Norman Fairclough) โดยการนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย พบกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการถ่ายทอดอุดมการณ์ให้แก่เด็ก ประกอบด้วยกลวิธีทางภาษา 7 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการใช้คำศัพท์ กลวิธีที่ใช้คำแสดงทัศนภาวะ กลวิธีใช้อ้างส่วนใหญ่ กลวิธีใช้ประโยคแสดงเหตุผล กลวิธีใช้วาทศิลป์ กลวิธีใช้เสียงที่หลากหลาย และกลวิธีตั้งชื่อเรื่อง ส่วนการวิเคราะห์อุดมการณ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย พบอุดมการณ์เด็กดีและอุดมการณ์เด็กไม่ดี กล่าวคืออุดมการณ์เด็กดี จะมีลักษณะเป็นบุคคลที่พึงประสงค์ โดยมีลักษณะพฤติกรรม ความคิด ความเชื่อ การกระทำในทางที่ดี 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความกตัญญูรู้คุณ ด้านความขยันหมั่นเพียรตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ด้านการมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต และด้านการรู้จักประหยัคต่อตนเอง ส่วนอุดมการณ์เด็กไม่ดีเป็นลักษณะของบุคคลที่ไม่พึงประสงค์โดยมีลักษณะพฤติกรรมในด้านไม่ดี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านพฤติกรรมลักขโมย ด้านพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ด้านพฤติกรรมไม่ตั้งใจเรียน และด้านพฤติกรรมก้าวร้าวไม่เชื่อฟัง

Title: LANGUAGE STRATEGIES TO COVEY IDEOLOGY IN THE TEXTBOOK OF BASIC THAI LANGUAGE COURSES ELEMENTARY SCHOOL ACCORDING TO THE BASIC EDUCATION CORE CURRICULUM B.E. 2551

Author: Ansuree Thepsutham, Thesis: M.A. (Thai), University of Phayao, 2021

Advisor: Assistant Professor Dr. Uamporn Thipdet Co–advisor Associate Professor Dr.Premvit Vivattanaseth

Keywords: Language strategies, Ideology, Textbooks, Basic Education

ABSTRACT

The objective of this research was to analyze language strategies to convey ideology in the textbook of basic Thai language courses elementary school according to the Basic Education Core Curriculum B.E. 2551. With the concept of Critical Discourse Analysis of Norman Fairclough (Norman Fairclough) by presenting a descriptive analysis. The results of the analysis of language strategies to convey ideology in the textbook of the basic Thai language course found that language strategies used to convey ideology to children. It consists of 7 language strategies were as follows: Lexical choices, Modality, Referencing, Reasoning, Rhetorical, Multivoicedness and Topics. The analysis of the ideology that appeared in the textbook of the basic Thai language course found that good children's ideology and poor children's ideology. That was to say, the ideal of good children will look like a desirable person with behavioral characteristics, thoughts and beliefs. The five areas of good deeds are gratitude, diligence and determination to study, generosity, honesty and knowing how to save. The ideology of a poor children was characteristic of undesirable person. There were four bad behavioral traits: theft behavior, behavioral aspects related to drugs, inattentive to study behavior and aggressive behavior disobedience.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอื้อมพร ทิพย์เดช ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร.บัณฑิต ทิพย์เดช ผู้กรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ แนวทางการศึกษาตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อย่างละเอียดถี่ถ้วนด้วยความเมตตาเอาใจใส่เสมอมา ตลอดจนข้อคิดเห็นเกี่ยวกับงานวิจัยมาโดยตลอด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.พัชรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์ ที่ได้กรุณาเป็นประธานการสอบวิทยานิพนธ์ ทั้งยังได้ตรวจแก้ไขและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้ถูกต้องสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ครู อาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้อบรมสั่งสอนชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตด้วยจิตเมตตาเสมอมา และขอขอบพระคุณอาจารย์โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายทุกท่าน ที่ได้ให้กำลังใจผู้วิจัยตลอดมา

ท้ายสุดนี้ ขอขอบพระคุณ บิดา มารดา และพี่สาวของข้าพเจ้า ที่คอยสนับสนุนให้ความรัก ความห่วงใย ดูแลเลี้ยงดู อีกทั้งยังคอยติดตามความก้าวหน้าในการศึกษา และคอยให้กำลังใจผู้วิจัยให้มุ่งมั่นอดทน จนสามารถศึกษาวิจัยได้สำเร็จลุล่วง และรวมถึงกัลยาณมิตรทุกท่าน ที่คอยให้คำปรึกษา ให้กำลังใจด้วยความปรารถนาดีแก่ผู้วิจัยเสมอมา

อัญสุรีย์ เทพสุธรรม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย.....	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
นโยบายและหลักสูตรการศึกษาของไทยในรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย	7
แนวคิดและทฤษฎี.....	13
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	22
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	39
ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย.....	39
การเก็บรวบรวมข้อมูล	42
การวิเคราะห์ข้อมูล	43
การนำเสนอผลการวิจัย	43

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	45
กลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที่ ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551.....	45
อุดมการณ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษา พาที่ ระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551	75
บทที่ 5 บทสรุป.....	104
สรุปผลการวิจัย	104
อภิปรายผลการวิจัย.....	105
ข้อเสนอแนะ.....	107
บรรณานุกรม	108
ประวัติผู้วิจัย	116

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงรายชื่อเรื่องหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที่ ระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 จำนวน 16 เรื่อง 40	
2 แสดงรายชื่อเรื่องหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที่ ระดับประถมศึกษาปีที่ 5 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 จำนวน 16 เรื่อง 41	
3 แสดงรายชื่อเรื่องหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที่ ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 จำนวน 16 เรื่อง 42	
4 แสดงความสัมพันธ์กลวิธีทางภาษาเพื่อสื่อถึงอุดมการณ์เด็กในหนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที่ ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 101	

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 แสดงกรอบวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ของ Norman Fairclough.....	2
2 แสดงกรอบวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ของ Norman Fairclough	17
3 แสดงกรอบวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ของ Norman Fairclough	46

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที่ระดับชั้นประถมศึกษา เป็นเอกสารทางวิชาการประเภทแบบเรียนที่มุ่งถ่ายทอดความรู้ในด้านทักษะสาระภาษาไทย ให้แก่ผู้เรียน โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้อนุญาตให้ใช้เป็นหนังสือเรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มีจุดมุ่งหวังตามนโยบายของ กระทรวงศึกษาธิการ ให้ผู้เรียนที่เข้ารับการศึกษาในระบบภาคบังคับขั้นพื้นฐานใช้เป็นสื่อ การเรียนรู้ เพื่อมุ่งหวังให้เด็กเติบโตเป็นเยาวชนหรือพลเมืองที่ดีของประเทศชาติโดยมีคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ตามที่รัฐต้องการ หรืออีกนัยหนึ่งคือ หนังสือเรียนนี้เป็นสื่อวาทกรรมแบบเรียน หรือเครื่องมือถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความเชื่อ และปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์อันเป็น อุดมการณ์รัฐที่มุ่งหวังให้เกิดแก่ผู้เรียนทุกคน

“อุดมการณ์ (Ideology)” เป็นกระบวนการกำหนดระบบความคิด ความเชื่ออย่างมีเหตุผล ของมนุษย์ อันจะนำไปสู่สังคมที่เป็นระบบและมีสัมพันธภาพ โดยมีการกำหนดพฤติกรรม การกระทำ รวมไปถึงการใช้ภาษาของคนในสังคมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ (De Tracy, 1796 อ้างอิงใน สมเกียรติ วันทะนะ, 2544, หน้า 9) ดังนั้นหากจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ ระหว่างหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที่ ระดับชั้นประถมศึกษา กับความเป็นอุดมการณ์ ก็อาจพบความเชื่อมโยงระหว่างวาทกรรมที่ถูกผลิตโดยอำนาจของรัฐ ในการบังคับใช้เป็นหนังสือเรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานของ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งจะมีหน้าที่ปลูกฝังอุดมการณ์ให้เด็กทุกคนที่ผ่านการศึกษาระดับ ขั้นพื้นฐาน เป็นไปตามที่สังคมต้องการ

การปลูกฝังอุดมการณ์ให้แก่วัยเด็กและเยาวชน อายุระหว่าง 6–12 ปี ในเด็กวัยเรียน (School Age children) มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ทางสังคม มีการพัฒนาทางด้านความคิด ด้านทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล เด็กและเยาวชน ในวัยนี้ จะสนใจการเรียนรู้ในทุกด้านและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง จึงนับเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่ง ของประเทศชาติซึ่งเป็นรากฐานสำคัญทางสังคม เด็กวัยนี้จึงเหมาะแก่การปลูกฝังอุดมการณ์ เป็นอย่างมาก

หนังสือเรียนถือเป็นวาทกรรมแบบเรียนประเภทหนึ่งที่เป็นสื่อในการถ่ายทอดสาระ ความรู้ความคิดให้แก่เด็กในวัยเรียน ซึ่งสาระความรู้ที่ปรากฏในหนังสือเรียนนั้น นอกจากจะให้

สาระทางวิชาการแล้ว ยังสอดแทรกอุดมการณ์บางอย่างของรัฐที่มุ่งถ่ายทอดค่านิยม ความคิด ความเชื่อทางวัฒนธรรมของผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าไปสู่ผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่าในสังคม จึงอาจกล่าวได้ว่าหนังสือเรียนเป็นเอกสารทางวิชาการที่มุ่งถ่ายทอดความรู้อันเป็นจริงและนับเป็นวาทกรรมแบบเรียนที่มีศักยภาพในการสื่ออุดมการณ์สู่สังคมด้วย

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที่ระดับชั้นประถมศึกษา เป็นผลผลิตมาจากการประกอบสร้างทางวาทกรรมด้วยกลวิธีทางภาษาอันเป็นเครื่องมือสำคัญต่อการสื่ออุดมการณ์ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจในการที่จะศึกษาหนังสือเรียนในมุมมองของการเป็น ตัวบท (Text) ในประเด็นของกลวิธีทางภาษาที่มีการประกอบสร้างขึ้นเป็นวาทกรรมชุดต่าง ๆ โดยอาศัยการวิเคราะห์ด้วยแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) หรือกรอบการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ 3 มิติ ของนอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough, 1995, p. 98 อ้างอิงใน วิสันต์ สุขวิสิทธิ์, 2554, หน้า 26) อันประกอบด้วย

มิติของตัวบท (Text) เป็นการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษา จากข้อความที่เป็นบทอ่าน ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารปรากฏในหนังสือเรียนที่ทำให้มองเห็นการประกอบสร้างทางวาทกรรม

มิติของวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practice) เป็นการวิเคราะห์มิติที่เกี่ยวข้อง กระบวนการของผู้ผลิต โดยผลิตขึ้นเพื่อจุดประสงค์ให้ผู้รับสารได้รับผลตอบรับเป็นไปอย่างไร

มิติของวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (Socio-Cultural Practice) เป็นการวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ กับอุดมการณ์

ภาพ 1 แสดงกรอบวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ของ Norman Fairclough

ที่มา: นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough, 1995, p. 98 อ้างอิงใน วิสันต์ สุขวิสิทธิ์, 2554, หน้า 17)

การศึกษาอุดมการณ์ผ่านหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ในเบื้องต้นพบว่า มีการประกอบสร้างทางภาษาอันนำไปสู่ความเป็นอุดมการณ์เพื่อที่มุ่งหวังให้สังคมไทย เป็นสังคมที่ดีมีคุณภาพ ดังปรากฏเป็นตัวอย่างอุดมการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่สื่อให้เห็นภาพของเด็ก การกระทำ และพฤติกรรม อาทิ

“ครูรู้ว่าเป็นภาระหนักของว่่าน แต่ครูดูแล้วว่าว่่านทำได้ **เพราะ**ว่่านเป็นเด็กดี มีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือคนอื่นอยู่แล้ว แต่ถ้าว่่านทำไม่ได้ก็ไม่เป็นไรนะ ครูจะลองคุยกับคนอื่นดู” มีหรือที่ผมจะปล่อยโอกาสนี้ ในเมื่อคุณครูท่านเห็น**รูปทอง**ของผมแล้ว ต้องบอกว่่านนี้ท่มสุดตัว (ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 176)

จากตัวอย่างข้างต้นได้แสดงถึงการใช้กลวิธีทางภาษาในแง่ของการเลือกใช้คำศัพท์ที่แสดงถึงความเป็นเด็กดี ด้วยคำว่า “เด็กดี” และการใช้คำกริยาและกริยาวลีที่สื่อถึงเด็กดี คำว่า “มีน้ำใจ” และ “ชอบช่วยเหลือคนอื่น” จากกลวิธีดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมของเด็กในด้านดี รวมทั้งการปฏิบัติตนในทางที่ดี ด้วยการเป็นเด็กดี เด็กมีน้ำใจ เด็กที่ชอบช่วยเหลือผู้อื่น เด็กที่มีลักษณะดังกล่าวนี้เป็นการประกอบสร้างความหมายของเด็กดีและมีการใช้ประโยคแสดงเหตุผล คำว่า “เพราะ” เป็นคำเชื่อมเพื่อแสดงเหตุผล โดยเนื้อความที่กล่าวถึงเหตุ คือ “การเป็นเด็กดี มีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือคนอื่น” ส่วนเนื้อความที่กล่าวถึงผล คือครูให้ความสำคัญและมอบหมายงานให้ ประโยคแสดงเหตุผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเด็กดี ควรมีน้ำใจ ช่วยเหลือผู้อื่น ทำให้เป็นที่ไว้วางใจของผู้ใหญ่และคนรอบข้าง ทั้งยังมีการใช้กลวิธีเชิงวาทศิลป์โดยการใช้อุปลักษณ์เปรียบเทียบเด็กดีกับรูปทอง ซึ่งคำว่า “รูปทอง” ได้สะท้อนให้เห็นคุณค่าของผู้กระทำ และปฏิบัติตนเป็นเด็กดี ด้วยการมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เกิดจากการกระทำที่สร้างคุณงามความดีให้แก่ตนเอง

นอกจากนี้ หนังสือเรียนยังปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์แก่เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นผู้อ่าน โดยให้สอดคล้องคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามแนวนโยบายทางการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนเป็นเด็กที่มีคุณภาพ มีคุณค่าแก่สังคมและประเทศชาติ อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงหน้าที่ของปฏิบัติการทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรมที่ตอกย้ำให้เห็นว่า อุดมการณ์ของรัฐสามารถหล่อหลอมปลูกฝังทางความคิดของเด็กและเยาวชนผู้อ่านให้เป็นพลเมืองที่ดีในอนาคตได้

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยได้ตระหนักถึง ความสำคัญของ หนังสือเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการ อนุญาตให้ใช้เป็นหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานในการถ่ายทอดองค์ความรู้ และสื่ออุดมการณ์บางประการให้แก่เด็กและเยาวชน อันเป็นทรัพยากรสำคัญของประเทศ

จึงสนใจศึกษากลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) โดยอาศัยกรอบวาทกรรมสามมิติของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough) เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยโดยมุ่งหวังว่าผลจากการศึกษาในครั้งนี้จะทราบถึงอุดมการณ์เด็กที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดคุณลักษณะไว้ และเป็นแนวทางที่จะปลูกฝังอุดมการณ์ให้แก่เด็กและเยาวชน ตามที่กระทรวงศึกษาธิการ มุ่งหวังต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551
2. เพื่อวิเคราะห์อุดมการณ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

ขอบเขตของการวิจัย

1. การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษากลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์โดยเน้นอุดมการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเด็กซึ่งปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานวิชาภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 เท่านั้น
2. การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาข้อมูลจากหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ในช่วงชั้นประถมศึกษาตอนปลาย (ชั้นปีที่ 4-6) จำนวน 3 เล่ม 48 เรื่อง โดยใช้เนื้อหาของหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ที่เป็นบทอ่านเท่านั้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

กลยุทธ์ทางภาษา (Language strategies) หมายถึง กระบวนการในการใช้ภาษา เพื่อนำไปสู่อุดมการณ์ที่รัฐมุ่งหวัง โดยปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

อุดมการณ์เด็ก (Ideology) หมายถึง แนวคิดที่กระทรวงศึกษาธิการหรือรัฐมุ่งหวัง ที่จะให้เกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นแก่เด็กและเยาวชน ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่กระทรวงศึกษาธิการคาดหวังไว้ โดยรัฐกำหนดแนวทางการปฏิบัติ รวมถึงพฤติกรรมกระทำ ของเด็กที่สื่อผ่านภาษา

หนังสือเรียน (Textbooks) หมายถึง หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษา เพื่อชีวิตภาษาพาทีในระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

บทอ่าน (Reading) หมายถึง วรรณกรรมร้อยแก้วและร้อยกรองที่ผูกเป็นเรื่อง ซึ่งปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้น ประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 รวมทั้งสิ้น 48 เรื่อง โดยเนื้อหาของเรื่องดังกล่าว ได้บูรณาการตามวิถีความเป็นไทยภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และรู้เท่าทันโลกตามวัยประสบการณ์ ได้อย่างเหมาะสม

การศึกษาขั้นพื้นฐาน (Basic Education) หมายถึง การศึกษาที่มุ่งตอบสนองการเรียนรู้ ขั้นพื้นฐานให้เกิดแก่ผู้เรียนโดยจะต้องได้รับการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐกำหนด ซึ่งมี โครงการเรียนฟรี 15 ปี สนับสนุนนโยบายของรัฐบาลเพื่อตอบสนองระบบการศึกษาของไทย ที่รัฐมุ่งให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ ทักษะการดำรงชีวิต การเป็นเยาวชนและพลเมืองที่ดี บนพื้นฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานที่ความต้องการของรัฐกำหนด

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

1. ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงกลยุทธ์ทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชา พื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

2. ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบอุดมการณ์ที่รัฐมุ่งหวังให้เกิดแก่เด็กในหนังสือเรียนรายวิชา พื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551
3. เป็นแนวทางการศึกษาวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในข้อมูลด้านอื่น ๆ ต่อไป
4. เป็นแนวทางและเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดอุดมการณ์เด็ก และอุดมการณ์ในลักษณะอื่น ๆ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดในการศึกษา ตลอดจนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ แล้วสรุปและบูรณาการแนวคิดดังกล่าว โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 3 หัวข้อหลัก ดังนี้

1. นโยบายและหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาไทย
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับ
 - 2.1 วาทกรรม (Discourse)
 - 2.2 วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis)
 - 2.3 อุดมการณ์ (Ideology)
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ
 - 3.1 วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis)
 - 3.2 อุดมการณ์ (Ideology)

การแยกประเด็นเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีนั้น จะช่วยให้ผู้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเล่มนี้สามารถสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมได้สะดวก ส่วนประเด็นย่อยนั้นได้จัดกลุ่มข้อมูลเพื่อให้อ่านหรือทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้น

นโยบายและหลักสูตรการศึกษาของไทยในรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย

นโยบายทางการศึกษาของคนไทยที่รัฐจัดขึ้นเพื่อพัฒนาคนไทยทุกช่วงวัยให้มีความเจริญงอกงามทุกด้าน อันนำไปสู่เสถียรภาพ ความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ ให้เจริญทัดเทียมโลก ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา จึงได้จัดการศึกษาของประเทศ โดยมุ่งจัดการศึกษาให้คนไทยทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาสและความเสมอภาคในการศึกษาที่มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ โดยด้านคุณภาพการศึกษา “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21” โดยมีการจัดการศึกษาให้ประชากรทุกคนเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ มีมาตรฐานอย่างทั่วถึง โดยรัฐจัดการศึกษาโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560, บทนำ)

ในทิศทางเดียวกัน หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ที่ได้มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งถือเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม

มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยโดยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้ในด้านทักษะพื้นฐานรวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาเพื่อการนำไปประกอบอาชีพ โดยมุ่งให้ผู้เรียนเข้ากับการศึกษาตลอดชีวิตหรือเรียนรู้ตลอดชีวิต มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและความเจริญก้าวหน้า ถือเป็นการสร้างกลยุทธ์ใหม่ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคลในสังคมไทยเพื่อให้ผู้เรียนมีศักยภาพในการแข่งขันอย่างสร้างสรรค์ในสังคมโลก และปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, บทนำ)

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนตามนโยบายการศึกษาของไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพทางด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนค้นหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

ดังนั้น หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ดังกล่าว อันจะทำให้ผู้เรียนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุลจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงหลักพัฒนาในทางสมองและพหุปัญญา โดยกำหนดให้ผู้เรียนที่ศึกษาภาคบังคับขั้นพื้นฐานได้เรียนรู้ทักษะวิชาการทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งสาระการเรียนรู้รายวิชาพื้นฐานภาษาไทยเป็นหนึ่งในรายวิชาพื้นฐานที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการศึกษา เนื่องจากรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย เป็นวิชา

ที่เสริมทักษะกระบวนการพื้นฐานอันก่อให้เกิดองค์ความรู้ทักษะเบื้องต้น และก่อให้เกิดทักษะการเรียนรู้ในด้านอื่น ๆ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องฝึกฝนตลอดจนทำให้เกิดความชำนาญในด้านทักษะการใช้ภาษา เพื่อใช้ในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพและนำไปใช้ในชีวิตรจริงได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, หน้า 36-38) ซึ่งผู้เรียนที่ศึกษาภาคบังคับขั้นพื้นฐานจะต้องบรรลุมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยอันประกอบด้วย 5 สาระ ดังนี้

1. การอ่าน คือ การอ่านออกเสียงคำ ประโยค การอ่านบทหรือย่อแก้ว คำประพันธ์ ชนิดต่าง ๆ การอ่านในใจเพื่อสร้างความเข้าใจ และการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ความรู้จากสิ่งที่อ่าน เพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

2. การเขียน คือ การเขียนสะกดคำตามอักขรวิธี การเขียนสื่อสารรูปแบบต่าง ๆ การเขียนเรียงความ ย่อความ เขียนรายงานจากการศึกษาค้นคว้า เขียนตามจินตนาการ เขียนวิเคราะห์วิจารณ์ และเขียนเชิงสร้างสรรค์

3. การฟัง การดู และการพูด คือการฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ การพูดแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก พูดลำดับเรื่องราวต่าง ๆ อย่างเป็นเหตุเป็นผล การพูดในโอกาสต่าง ๆ ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และการพูดเพื่อนำใจ

4. หลักการใช้ภาษาไทย คือศึกษารวมชาติและกฎเกณฑ์ของภาษาไทย การใช้ภาษาให้ถูกต้องเหมาะสมกับโอกาสและบุคคล การแต่งบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ และอิทธิพลของภาษาต่างประเทศในภาษาไทย

5. วรรณคดีและวรรณกรรม คือวิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมเพื่อศึกษาข้อมูล แนวความคิด คุณค่าของงานประพันธ์ และความเพลิดเพลิน การเรียนรู้และทำความเข้าใจ บทเห่ บทร้องเล่นของเด็ก เพลงพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาที่มีคุณค่าของไทย ซึ่งได้ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี เรื่องราวของสังคมในอดีต และความงดงามของภาษา เพื่อให้เกิดความซาบซึ้งและภูมิใจในบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

จากสาระการเรียนรู้ในรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยทั้ง 5 สาระ ดังกล่าวข้างต้นนั้น มีการประกอบของตัวชี้วัดในแต่ละสาระการเรียนรู้ที่ถูกกำหนดให้มีมาตรฐานการเรียนรู้เพิ่มเติมขึ้น โดยมีละเอียดดังนี้

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหา และสร้างวิสัยทัศน์ในการดำเนินชีวิต และมีนิสัยรักการอ่าน

สาระที่ 2 การเขียน

มาตรฐาน ท 2.1 ใช้กระบวนการเขียน เขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่าง ๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศ และรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ

สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด

มาตรฐาน ท 3.1 สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสดงความคิด ความรู้สึกในโอกาสต่าง ๆ อย่างมีวิจารณญาณ และสร้างสรรค์

สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษา

มาตรฐาน ท 4.1 เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษาภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ

สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม

มาตรฐาน ท 5.1 เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดี และวรรณกรรมไทยอย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

สาระการเรียนรู้ภาษาไทยนับได้ว่าเป็นภาษาเอกลักษณ์ประจำชาติเป็นสมบัติทางวัฒนธรรม อันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพและเสริมสร้างบุคลิกภาพของคนในชาติให้เกิดความเป็นไทย และถือได้ว่าเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันทำให้สามารถดำรงชีวิตรวมกันในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างสันติสุข เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ประสพการณ์จากแหล่งข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความรู้ ความคิดวิเคราะห์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ตลอดจนการนำไปใช้ในการพัฒนาอาชีพให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังเป็นสื่อที่แสดงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในด้านวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ชีวทัศน์ โลกทัศน์ และสุนทรียภาพ โดยบันทึกไว้เป็นวรรณคดีและวรรณกรรมอันล้ำค่าของไทย จึงทำให้ภาษาไทยเป็นภาษาพื้นฐานที่คนไทยทุกคนต้องได้เรียนและถือได้ว่าภาษาไทย เป็นสมบัติของชาติที่คนไทยทุกคนควรค่าแก่การเรียนรู้ รักษา อนุรักษ์ และสืบสานให้คงอยู่ตลอดไป

จากการวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ตามตัวชี้วัดที่ถูกระบุโดยกระทรวงศึกษาธิการ มีสอดคล้องกับคุณภาพของผู้เรียนและถูกระบุไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป็นไปตามวัตถุประสงค์ การเรียนรู้รายวิชาพื้นฐานภาษาไทยที่กำหนดไว้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้เรียนต้องรู้และเข้าใจหลักเกณฑ์การอ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและบทร้อยกรอง การบอกความหมายของบทร้อยแก้วและร้อยกรองที่มีคำประโยค ข้อความ ส่วนนวนโวหาร การอ่านบทร้อยกรองเป็นทำนองเสนาะ การอ่านจับใจความจากสื่อต่าง ๆ การอ่านเร็ว การอ่านงานเขียนเชิงอธิบาย คำสั่ง ข้อแนะนำ และปฏิบัติตามการอ่านข้อมูลจากแผนผัง แผนที่ แผนภูมิ และกราฟที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น การอ่านหนังสือตามความสนใจ มารยาทในการอ่าน มีทักษะในการคัดลายมือตัวบรรจงเต็มบรรทัดและครึ่งบรรทัดตามรูปแบบการเขียนตัวอักษรไทย

2. ผู้เรียนต้องเขียนสื่อสาร การเขียนแผนภาพโครงเรื่องและแผนภาพความคิด การเขียนเรียงความ การเขียนย่อความจากสื่อต่าง ๆ การเขียนจดหมายส่วนตัว การกรอกแบบรายการ การเขียนตามจินตนาการและสร้างสรรค์ มารยาทในการเขียน การพูดแสดงความรู้ตามความเข้าใจในจุดประสงค์ของเรื่องที่ฟังและดูจากสื่อต่าง ๆ การวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือจากการฟังและดูสื่อโฆษณา การรายงาน การพูดโน้มน้าวในสถานการณ์ต่าง ๆ มารยาทในการฟัง การดู และการพูด ชนิดของคำ คำราชาศัพท์ ระดับภาษา ภาษาถิ่น คำที่มาจากภาษาต่างประเทศ กลุ่มคำหรือวลี ประโยคสามัญ ประโยครวม ประโยคซ้อน กลอนสุภาพ ส่วนวนที่เป็นคำพังเพยและภาษิต วรรณคดีและวรรณกรรม บทอาขยานและบทร้อยกรองที่มีคุณค่าได้

3. ผู้เรียนต้องมีทักษะการอ่าน การเขียน การฟังการดู และการพูดวิเคราะห์เปรียบเทียบ และเชื่อมโยงความรู้ นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ตัดสินใจแก้ปัญหา แยกข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็น อธิบายคุณค่าที่ได้รับในเชิงสร้างสรรค์ เหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล เห็นคุณค่าของการนำความรู้ ทักษะ เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร ใฝ่เรียนรู้ เพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีมารยาทในการอ่าน การเขียน การฟัง การดู และการพูด ให้เหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล มีนิสัยรักการอ่าน รักความเป็นไทย มุ่งมั่นในการทำงาน ใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ประสบการณ์ มีจิตสาธารณะ

4. ผู้เรียนต้องพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ และสร้างสรรค์ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และสื่อแสดงถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในท้องถิ่นด้านวัฒนธรรม ประเพณี สุนทรียภาพ มีความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และมีวินัยในตนเอง

อย่างไรก็ตาม ระบบการศึกษาในโรงเรียนของประเทศไทยนั้นมีการแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ระดับ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2556, หน้า 10) ไว้ดังนี้

1. ระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่1-6) เป็นช่วงแรกของการศึกษาภาคบังคับ มุ่งเน้นทักษะพื้นฐานด้านการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ ทักษะการคิดพื้นฐาน

การติดต่อสื่อสาร กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม และพื้นฐานความเป็นมนุษย์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างสมบูรณ์และสมดุลทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์สังคม และวัฒนธรรม โดยเน้นจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

2. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3) เป็นช่วงสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้สำรวจความถนัดและความสนใจของตนเองส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัว มีทักษะในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดสร้างสรรค์และ คิดแก้ปัญหา มีทักษะในการดำเนินชีวิต มีทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความดีงาม และมีความภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจนใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือการศึกษาต่อ

3. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) การศึกษาระดับนี้ เน้นการเพิ่มพูนความรู้และทักษะเฉพาะด้าน สนองตอบความสามารถความถนัดและความสนใจของผู้เรียนแต่ละคน ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ มีทักษะในการใช้วิทยาการและเทคโนโลยี ทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาต่อ และการประกอบอาชีพมุ่งพัฒนาตนและประเทศตามบทบาทของตน สามารถเป็นผู้นำ และผู้ให้บริการชุมชนในด้านต่าง ๆ

จากการแบ่งระดับทางการศึกษาทำให้ผู้วิจัยได้เห็นว่า เด็กวัยเรียนหรือผู้เรียนที่อยู่ในการศึกษาระดับแรกจึงเป็นวัยที่เหมาะสมแก่การปลูกฝังทางด้านอุดมการณ์ ซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวของผู้วิจัย มีความสอดคล้องกับความคิดของ หัทธยา ดำรงผล (2560, หน้า 273) ที่ได้กล่าวว่า เด็กอายุระหว่าง 6-12 ปี เรียกวัยนี้ว่าเป็นเด็กวัยเรียน (School Age children) เป็นวัยแก่การเรียนรู้ในด้านทักษะชีวิต (life skills) ให้มีความชำนาญ ความเชี่ยวชาญในด้านชีวิตที่หลากหลายทักษะ ควรเน้นให้เด็กมีวินัย ทักษะความสามารถในการเผชิญปัญหา และฝ่าฟันอุปสรรค ทักษะเอคิว (AQ) มีความอดทนและอยู่แบบสมดุล พอเพียง ตามวิถีทางบ้านครอบครัว ชุมชน สังคม เพื่อที่จะเติบโตมีคุณธรรมต่อไป และมีความสอดคล้องกับแนวคิดจิตวิทยาการศึกษาของ สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2559, หน้า 60) ซึ่งกล่าวว่า เด็กที่มีอายุระหว่าง 6-12 ปี เรียกเด็กวัยนี้ว่า วัยเรียน (School Age) เป็นวัยที่มีการพัฒนาทางด้านความคิดด้านทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และมีความสอดคล้องกับ กรมสุขภาพจิต (2544, หน้า 12) ได้กล่าวว่า เด็กวัยเรียนจะมีพัฒนาการที่สำคัญคือ ทักษะทางด้านการเรียนรู้ทักษะด้านการคิดคำนวณ ทักษะด้านการอ่าน ทักษะด้านการคิดและแก้ไขปัญหา และทักษะด้านการช่วยเหลือ เด็กวัยนี้จะมีปรับตัวทั้งด้านการเรียน การอยู่กับผู้อื่นและสังคม และมีความสอดคล้องกับ ราชวิทยาลัยกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย (2562, หน้า 7) ที่กล่าวว่า เด็กวัยเรียนอยู่ช่วงอายุ

6-12 ปี ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญและมีคุณค่ายิ่งสำหรับประเทศเป็นช่วงที่เด็กมีการเรียนรู้ได้ในทุก ๆ ด้าน มีความสามารถการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ความคิด การใช้ภาษา การแก้ปัญหา การปรับใช้ และปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

จากการทบทวนนโยบายและหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาไทยดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยเลือกศึกษาเนื้อหาในกลุ่มสาระรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นช่วงของเด็กวัยเรียน คือ ผู้เรียนที่ศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาที่มีอายุช่วง 6-12 ปี เด็กวัยเรียนเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ทางสังคม มีการพัฒนาทางด้านความคิด ด้านทักษะกระบวนการคิด วิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และสนใจการเรียนรู้ในทุกด้าน การแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งนับเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งของประเทศชาติ เป็นรากฐานสำคัญทางสังคม จึงทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าเด็กช่วงวัยนี้เหมาะแก่การปลูกฝังอุดมการณ์เป็นอย่างยิ่ง

แนวคิดและทฤษฎี

การศึกษาทฤษฎีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 พบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัยในครั้งนี้ 3 แนวคิด ได้แก่

1. วาทกรรม (Discourse)

วาทกรรม (Discourse) เป็นแนวคิดที่ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางในด้านการศึกษาวเคราะห์ในสังคมไทย ซึ่งเป็นแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวเป็นของนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault อ้างอิงใน ไชยรัตน์ เจริญโอฬาร, 2543, หน้า 19-20) ได้กล่าวว่า วาทกรรม คือ ระบบกระบวนการสร้างความหมายโดยภาษาและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ในสังคม อันประกอบด้วย ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องหนึ่ง ๆ ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดว่าอะไรคือ ความรู้ ความจริง และอะไรไม่ใช่วาทกรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคมโดยกลุ่มที่ครองอำนาจ และกลุ่มที่ต่อต้านอำนาจ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นเทคโนโลยีทางอำนาจอย่างหนึ่งที่ถูกใช้การเก็บกด ปิดกั้น และจัดระบบระเบียบวิถีชีวิตของคนในสังคม แต่ในทางอีกด้านก็ถูกใช้เพื่อต่อต้านอำนาจที่วาทกรรมหลักครอบงำอยู่ การวิเคราะห์วาทกรรมทำให้เห็นแง่มุมของอำนาจโดยเฉพาะในแง่มุมของความรู้ได้ละเอียดอ่อนยิ่งขึ้น เมื่อวาทกรรมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถอ้างได้ว่ามีผู้ผลิต ผู้ควบคุมวาทกรรมอย่างชัดเจน อำนาจในแง่มุมของวาทกรรม เป็นอำนาจที่กระจายตัวแทรกซึม เชื่อมต่อได้อย่างหลากหลาย และยากที่จะหาจุดกำเนิด จุดศูนย์กลางของการผลิตนั้น ดังนั้นไม่ว่าผู้กระทำการใด ๆ ล้วนตกอยู่ภายใต้วาทกรรมหรือความสัมพันธ์อำนาจในเรื่องความรู้และความจริงด้วยกันทั้งสิ้น ประเด็นของการวิเคราะห์วาทกรรมไม่ได้อยู่ที่คำพูดนั้น ๆ เป็นจริงหรือเท็จ

แต่อยู่ที่กฎเกณฑ์ชุดหนึ่งที่เป็นตัวกำกับให้การพูดนั้น ๆ เป็นไปได้มากกว่า จะเป็นเรื่องของข้อเท็จจริง วาทกรรมจึงไม่ใช่เป็นเพียงผลลัพธ์ที่เกิดจากการสะท้อนวาทกรรมเท่านั้น แต่ยังเป็น การสะท้อนต่อรูปแบบและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมด้วย

นอกจากนี้ ฟาน ไดก์ (van Dijk อ้างอิงใน ธีรพร พานโพธิ์ทอง, 2556, หน้า 7) ได้อธิบายว่า วาทกรรม (Discourse) มิใช่ผลผลิตภาษาที่อยู่โดด ๆ โดยปราศจากบริบทแต่เป็น รูปแบบหนึ่งของการกระทำทางสังคมหรือเหตุการณ์การสื่อสารที่มีองค์ประกอบหลายอย่าง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า วาทกรรม คือ เหตุการณ์การสื่อสารที่ซับซ้อน ประกอบด้วยผู้มีบทบาทต่าง ๆ เช่น บทบาทผู้พูด/ผู้เขียน ผู้ฟัง/ผู้อ่าน ฯลฯ ผู้มีบทบาทเหล่านี้มีส่วนร่วมในการสื่อสารที่เกิดขึ้น ในฉากหนึ่ง แต่ยั้งเน้นผู้มีส่วนร่วมในวาทกรรมหรือเหตุการณ์การสื่อสารนั้นมิได้เป็นเพียงผู้พูด ผู้เขียน หรือผู้ฟัง ผู้อ่าน แต่ยังเป็นผู้มีบทบาทต่าง ๆ ทางสังคมในฐานะสมาชิกของกลุ่มหนึ่งหรือ วัฒนธรรมหนึ่งด้วย ทั้งนี้ยังอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรม การครอบงำทางความคิด กับสังคมไว้ว่า ในปัจจุบันอำนาจที่มาจากกรอบทางความคิดมากกว่าการใช้กำลังหรือ การบังคับ ก็คือ วาทกรรมที่มีบทบาทสำคัญในการครอบงำทางความคิด โดยเริ่มจากกลุ่มผู้มี อำนาจในสังคม เช่น นักการเมือง สื่อมวลชน นักวิชาการ ฯลฯ เป็นผู้ควบคุมวาทกรรมเพื่อสื่อ ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อและอุดมการณ์เหล่านั้นก็เอื้อประโยชน์แก่ฝ่ายตน ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับ องค์ประกอบหลายประการในกระบวนการที่ทำให้ความคิดดังกล่าวนี้เป็นที่รับรู้และเข้าไปอยู่ ในความทรงจำเป็นระยะเวลายาวนาน เมื่อคนเหล่านั้นในสังคมถูกครอบงำทางความคิดก็จะประพฤติ ปฏิบัติตามความคิดความเชื่อนั้น ๆ โดยกลุ่มผู้มีอำนาจในสังคมจึงสามารถควบคุมคนในสังคม ได้ตามที่ตนต้องการโดยผ่านวาทกรรมนั่นเอง

นอกจากนี้ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough อ้างอิงใน วิสันต์ สุขวิสิทธิ์, 2554, หน้า 16-17) ได้นำแนวคิดของ มิเชล พูโกต์ ขยายความเพิ่มเติมอีกว่า วาทกรรมยังเป็นการใช้ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน รวมถึงกิจกรรมที่สื่อความหมายรูปแบบต่าง ๆ เช่น ภาพถ่าย ภาพยนตร์ ทัศนศิลป์ วรรณกรรม รวมถึงอวัจนภาษาที่เป็นการแสดงท่าทาง ทั้งยังเป็นวาทกรรมกับ สังคมที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่ในลักษณะที่วาทกรรมถูกกำหนดโดยสถานการณ์ เป็นสถาบันและโครงสร้างทางสังคม ในขณะที่เดียวกันวาทกรรมก็กำหนดสิ่งเหล่านั้นขึ้นมา โดยเหตุผลสนับสนุนความคิดดังกล่าวไว้ 3 ประการ ดังนี้

1.1 วาทกรรมเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับ สังคมนั้น ไม่ใช่ความสัมพันธ์เพียงภายนอกเท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์กันทั้งภายในอย่างเหตุผล เป็นผลซึ่งกันและกัน อาจกล่าวได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางภาษาอย่างหนึ่งก็ว่าได้ ซึ่งมีการเกิด ปรากฏการณ์ทางสังคมเกิดขึ้นในตัวภาษา กล่าวคือ เมื่อเราใช้ภาษาแล้วนั้นเราจำเป็นต้องใช้

ตามวิถีทางที่สังคมกำหนดขึ้น และภาษาที่เลือกใช้นั้นก็ส่งผลต่อการรักษาความสัมพันธ์ทางสังคม เช่นกัน ภาษาจึงไม่ได้เป็นเพียงแค่ผลของกระบวนการหรือวิถีปฏิบัติทางสังคมเท่านั้น แต่ยังเป็น ส่วนหนึ่งของกระบวนการหรือวิถีปฏิบัติทางสังคมด้วยเช่นกัน

1.2 วาทกรรมเป็นกระบวนการทางสังคม (Social Process) ซึ่งเหตุผลประการนี้ทำให้ วาทกรรมต่างจากตัวบท (Text) หรือข้อความทั่วไป เนื่องจากตัวบทนั้นเป็นเพียงผลผลิตมากกว่า เป็นกระบวนการ แต่ในขณะเดียวกันวาทกรรมเป็นกระบวนการของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Practice) ของตัวบทเช่นกัน ซึ่งประกอบไปด้วยกระบวนการผลิต (Process of Production) ที่มีตัวบทเป็นผลผลิตและกระบวนการตีความ (Process of Interpretation) และมีตัวบท เป็นแหล่งข้อมูล

1.3 วาทกรรมเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ ทางสังคม (Socially Conditioned Process) เนื่องจากเงื่อนไขดังกล่าวนี้เป็นเงื่อนไขที่เกิดขึ้นจากระบบความคิด บางประการที่สังคมสร้างขึ้นเกี่ยวกับการผลิตและการตีความวาทกรรมเหล่านั้น ซึ่งอาจส่งผล ให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันขึ้นในสังคม

เมื่อประมวลแนวความคิดของนักทฤษฎีวาทกรรม ประกอบด้วย มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ฟาน ไดก์ (van Dijk) และ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough) แล้วนั้น แนวคิด “วาทกรรม” ไม่ใช่เรื่องของการสื่อสารธรรมดา แต่จะรวมเข้ากับองค์ประกอบอื่น ๆ เข้ามา เกี่ยวด้วย ดังนั้นวาทกรรมจึงกลายเป็นชุดของความรู้หรือความจริง ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย นั่นคืออำนาจที่ผู้สื่อสารในยุคสมัยนั้น ๆ ได้กำหนดขึ้น ที่ได้กล่าวว่าสิ่งใด พูดได้ พูดไม่ได้ ซึ่งอาจจะส่งผลให้สาระหรือเนื้อหาของสารนั้นถูกปิดบังซ่อนเร้น ทับซ้อน นอกจากนั้นอำนาจในแต่ละยุคสมัยนั้น ๆ ยังกำหนดด้วยว่าสิ่งใดเป็นความรู้ หรือความจริง ภายใต้บริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม แต่การศึกษาของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) นั้น จะพิจารณาหากรอบการวิเคราะห์วาทกรรมที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจ อุดมการณ์ และความ เป็นใหญ่ ที่มีการกดทับ ปิดบัง ซ่อนเร้น ทำให้ในบางสิ่งเป็นสิ่งที่พูดไม่ได้สัมพันธ์กับแนวคิด นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough) ที่กล่าวว่า วาทกรรม เป็นการประกอบสร้าง คือ การผลิต อัตลักษณ์ และถูกสังคมผลิตวาทกรรม และมีแนวคิดของ ฟาน ไดก์ (van Dijk) สนับสนุน ตอกย้ำ ว่าวาทกรรมเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงสังคมทั้งตัวบท และบริบทล้วนแล้วแต่จะต้อง มีความสัมพันธ์ในสังคมด้วยกัน

นอกจากนี้แนวคิดวาทกรรม (Discourse) ดังกล่าวได้ถูกใช้อย่างกว้างขวางในด้าน การศึกษาวิเคราะห์ในสังคมไทย คำว่า Discourse คือ “ปริเฉท” หรือข้อความที่ประกอบไปด้วย ประโยคต่าง ๆ และประโยคเหล่านั้นมีการเชื่อมโยงกัน ซึ่งต่อมาได้มีการขยายความหมายกว้าง

ออกไป มีความหมายบริบททางสังคมร่วมด้วยเป็น “วาทกรรม” ดังนั้น การวิเคราะห์วาทกรรม จึงเป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับการใช้ภาษาของคนในสังคมด้วยเหตุผลมิใช่เพียงประโยคใด ประโยคหนึ่งในการสนทนาหรือเล่าเรื่องเท่านั้น แต่ภาษาที่ใช้จะต้องสามารถสะท้อนให้เห็นถึง ธรรมเนียมการปฏิบัติ บรรทัดฐาน ค่านิยม และความเชื่อต่าง ๆ ของคนในสังคมรวมอยู่ด้วย (กฤษดาพรรณ หงส์ดารมภ์, 2543, หน้า 8)

ด้วยเหตุนี้การศึกษาวาทกรรมจึงเป็นการศึกษาสังคมที่วาทกรรมเป็นสิ่งหล่อหลอม ความรู้เกี่ยวกับอำนาจ ดังที่ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2543, หน้า 21) ได้กล่าวว่า วาทกรรม เป็นมากกว่าเรื่องภาษาหรือคำพูดแต่มีภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรมซึ่งรวมกับจารีตปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อ คุณค่าและสถาบันต่าง ๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้นด้วย อีกทั้ง อุมมา วัลย์ ชีซัง (2555, หน้า 7) ได้กล่าวถึง วาทกรรม ว่าเป็นระบบและกระบวนการสร้าง/ผลิต (Constitute) เอกลักษณ์ (Identity) และความหมาย (Significance) ให้แก่สรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็น ความรู้ ความจริง อำนาจ นอกจากนี้วาทกรรม ยังทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่สร้างขึ้น ให้ดำรงและเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง

จึงอาจกล่าวได้ว่า วาทกรรม คือ กระบวนการสร้างโดยภาษาและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ในสังคมประกอบกับองค์ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องหนึ่ง ๆ ซึ่งส่งผลต่อการกำหนด ความรู้ ความจริงที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคมที่ครองอำนาจและกลุ่มที่ต่อต้านอำนาจ จัดเป็นเทคโนโลยี ทางอำนาจที่ถูกใช้ทั้งการเก็บกดปิดกั้นและจัดระเบียบวิถีชีวิตของคนในสังคม แต่ในอีกด้าน ก็ถูกใช้เพื่อต่อต้านอำนาจระเบียบที่วาทกรรมหลักครอบงำอยู่

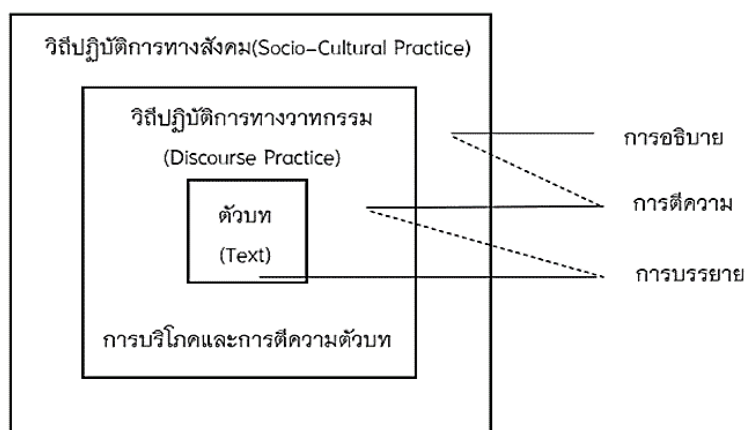
เมื่อพิจารณาแนวคิดข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าหนังสือเรียนถือเป็นวาทกรรมแบบเรียน ประเภทหนึ่งที่มีการผลิตสร้างเอกลักษณ์และความหมายให้แก่สังคม ทั้งยังเป็นสื่อการเรียนรู้ ให้แก่ผู้เรียนที่เป็นเด็กและเยาวชนได้อย่างกว้างขวางและน่าเชื่อถือ จึงกล่าวได้ว่า หนังสือเรียน มีในฐานะวาทกรรมที่สามารถถ่ายทอดและหล่อหลอมด้วยอุดมการณ์ของผู้ผลิตได้อย่างแนบเนียน การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ที่ผู้วิจัยจะทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในหัวข้อถัดไป

2. วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis)

วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) เป็นความคิดที่มุ่งวิเคราะห์ อุดมการณ์ที่แฝงกับวาทกรรมโดยมีกลวิธีทางภาษา เป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่ออุดมการณ์ สำหรับวิธีการที่ใช้ในการวิเคราะห์อุดมการณ์นั้นมีหลากหลาย กรอบวิเคราะห์ข้อมูลแต่ที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง คือกรอบแนวคิด 3 มิติ ของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough) ได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม

โดยใช้ชื่อแนวคิดที่ว่าวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis หรือที่เรียกกันย่อ ๆ ว่า CDA) เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของสื่อวาทกรรมโดยมุ่งวิเคราะห์บทบาทของอุดมการณ์ที่แฝงในรูปแบบภาษา ข้อความ ว่ามีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของคนในสังคมอย่างไร และเกี่ยวข้องกับปัญหาทางสังคมหรือกล่าวอีกอย่างว่า วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ เป็นการศึกษาภาษาเพื่อทำความเข้าใจสังคม

แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ของนอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough) เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปฏิบัติการทางสังคมและภาษาโดยการหาความเป็นธรรมชาติ ของกระบวนการทางสังคมและคุณสมบัติภาษาในตัวอย่างต่าง ๆ ซึ่งวิธีการวิพากษ์ จะเน้นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวอย่าง กระบวนการทางสังคม และความสัมพันธ์ของอุดมการณ์อำนาจการครอบงำ ความไม่เท่าเทียม ชนชั้นทางสังคม เพศสภาพ หรือเชื้อชาติจากความคิดดังกล่าวนี้ได้เสนอกรอบความคิด 3 มิติ ทางวาทกรรม ของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough) ดังภาพต่อไปนี้

ภาพ 2 แสดงกรอบวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ของ Norman Fairclough

ที่มา: นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough, 1995, p. 98 อ้างอิงใน วิสันต์ สุขวิสิทธิ์, 2554, หน้า 17)

จากแผนภาพจะเห็นว่ากรอบความคิด 3 มิติ ของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough, 1995, p. 98 อ้างอิงใน วิสันต์ สุขวิสิทธิ์, 2554, หน้า 17) มีรูปแบบสะท้อนทางภาษาสู่สังคมได้ดังนี้

มิติของตัวบท (Text) เป็นการวิเคราะห์รูปภาษากับความหมายตั้งแต่หน่วยที่เล็กที่สุด ในภาษาไปจนถึงหน่วยที่ใหญ่ที่สุด ตลอดจนหน่วยเชื่อมโยงต่าง ๆ ในตัวบท ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน กล่าวคือ เป็นการวิเคราะห์ในระดับนี้เป็นการพิจารณาองค์ประกอบของตัวบททั้งในด้านของคำศัพท์ รูปประโยค และโครงสร้างของตัวบทที่เลือกใช้ สามารถสร้างคุณค่าต่าง ๆ ให้แก่ผู้รับการถ่ายทอดวาทกรรม

มิติของวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practice) เป็นการวิเคราะห์โดยมองจากมิติของสถานการณ์การสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการการผลิตตัวบทและการบริโภคตัวบทในวาทกรรม กล่าวคือ เป็นการวิเคราะห์ในระดับนี้เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทกับวิถีทางวาทกรรม โดยพิจารณาตัวบททั้งในด้านของกระบวนการผลิตและเป็นแหล่งข้อมูลกระบวนการตีความ

มิติของวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (Socio-Cultural Practice) เป็นการวิเคราะห์โดยมองจากมิติทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อกระบวนการสร้างตัวบทรวมถึงการบริโภคตัวบท กล่าวคือเป็นการวิเคราะห์ระดับนี้เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมกับวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม โดยพิจารณาการกำกับของสังคมที่มีผลต่อกระบวนการผลิตและกระบวนการตีความตลอดจนผลกระทบที่มีต่อสังคมเพื่อแสดงให้เห็นว่าวาทกรรมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางสังคมและเป็นวิถีปฏิบัติทางสังคม

สรุปได้ว่า แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) เป็นการประสานแนวความคิดเรื่องการวิเคราะห์ตัวภาษาระดับข้อความ เจตนา และบริบทเข้ากับแนวความคิดเรื่องภาษามีอิทธิพลต่อการควบคุมสังคมและวัฒนธรรม ทั้งยังมีอิทธิพลต่อภาษาด้วยเช่นกัน ภาษาและสังคมจึงมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษาทำหน้าที่สะท้อน ผลิตซ้ำ ความคิด ความเชื่อ ความรู้ ดังนั้นการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์จึงเป็นการศึกษาภาษาและสื่อในเชิงปฏิบัติการจริงในสังคมในฐานะเป็นวัจนปฏิบัติที่ปรากฏอยู่ในกรอบหรือเงื่อนไขทางสังคมวัฒนธรรม

3. อุดมการณ์ (Ideology)

เดอ เทรซี (De Tracy อ้างถึงใน สมเกียรติ วันทะนะ, 2544, หน้า 9) ได้ให้ความหมายคำว่า Ideology ซึ่งหมายถึง “The science of ideas” ว่าเป็นศาสตร์แห่งความคิดโดยศาสตร์ดังกล่าวได้ศึกษาถึงความคิด ความเชื่ออย่างมีเหตุผลกับบทบาทชีวิตที่สามารถค้นพบกฎเกณฑ์

ทางความคิดของมนุษย์ได้ โดยตระหนักถึงการนำไปสู่สังคมอย่างเป็นระบบ มีความสัมพันธ์ภาพร่วมกันในสังคมถือเป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรม การกระทำ รวมไปถึงการใช้ภาษาของคนในสังคมซึ่งสอดคล้องกับทัศนคติและผลประโยชน์ที่ครอบงำชักจูงผู้อื่นเพื่อมีจุดมุ่งหมายและบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ

ต่อมา มีการเชื่อมโยงอุดมการณ์เข้ากับผู้มีอำนาจมากกว่าหรือชนชั้นปกครองสู่การนิยามศัพท์ คำว่า อุดมการณ์ (Ideology) ที่ใช้อย่างกว้างขวางในงานวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ อุดมการณ์จะเป็นระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม หรือกฎเกณฑ์ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง มีหน้าที่ในการกำหนดและสร้างความชอบธรรมให้แก่การกระทำของคนกลุ่มนั้น ๆ นอกจากนี้ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough) ได้แสดงความเห็นไว้ว่า อุดมการณ์ไม่ใช่แค่ระบบความคิดของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม แต่อาจเป็นระบบความคิดความเชื่อที่ผู้มีอำนาจมากกว่าใช้ควบคุมคนกลุ่มอื่นเพื่อเอื้อประโยชน์แก่ฝ่ายตน ต่อมา ฟาน ไดก์ (Van Dijk) ได้กล่าวว่า อุดมการณ์ไม่จำเป็นต้องจำกัดขอบเขต การเป็นเครื่องมือของกลุ่มผู้มีอำนาจมากกว่าในสังคมเท่านั้น แต่ยังเป็นอุดมการณ์ของคนกลุ่มอื่นหรืออุดมการณ์ในลักษณะอื่นของสังคมที่ควรศึกษาได้ด้วย ซึ่งหากนิยามอุดมการณ์ในความคิดของ ฟาน ไดก์ (Van Dijk) จึงเป็นนิยามแบบกว้างที่อุดมการณ์ คือ ระบบความคิดและความเชื่อพื้นฐานที่สมาชิกของกลุ่มแต่ละกลุ่มในสังคมมีส่วนร่วม มีความสัมพันธ์กับทัศนคติ การกระทำ และผลประโยชน์ร่วมของกลุ่มนั้น ๆ อีกทั้งยังแสดงความเห็นเกี่ยวกับอุดมการณ์ในมิติด้านปริชานไว้ว่า ควรแยกความแตกต่างระหว่างความเชื่อที่อยู่ในความทรงจำของแต่ละบุคคลกับความเชื่อที่สมาชิกของกลุ่มมีส่วนร่วม ซึ่งอยู่ในความทรงจำระดับสังคม หรือกล่าวได้ว่าอุดมการณ์เป็นระบบความเชื่อที่สมาชิกของกลุ่มในสังคมมีส่วนร่วมนั่นเอง ตามความคิดดังกล่าวนี้ อุดมการณ์จึงอาจมีหน้าที่จัดการและควบคุมทัศนคติของกลุ่มต่าง ๆ ทั้งยังควบคุมพัฒนาการและโครงสร้างของความรู้ทางสังคมวัฒนธรรมโดยการนำความรู้เหล่านี้มาใช้ สรุปได้ว่าอุดมการณ์อยู่เบื้องหลังหรือกำหนดพฤติกรรมทางสังคมเปรียบเสมือนกฎไวยากรณ์ในภาษาที่กำหนดการใช้ภาษาของผู้พูดภาษานั้น

ต่อมา บลอมมาร์ท (Blommaert) ได้นำแนวคิดของ ฟาน ไดก์ (Van Dijk) มาศึกษาเพิ่มเติมไว้ว่า อุดมการณ์มีความเป็นนามธรรมและเป็นพื้นฐานของความคิดที่แสดงออก อาจกล่าวได้ว่า อุดมการณ์มีลักษณะเป็นโครงสร้างลึกของพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันในสังคม สามารถอธิบายได้ว่าเป็นระบบความคิดที่ลึกซึ่งเข้าไปอยู่ในปริชานหรือกลายเป็นความเชื่อร่วมกันของกลุ่มชนได้ เนื่องจากไม่มีความคิดใดมีคุณสมบัติเป็นอุดมการณ์ในตัวเอง ความคิดต่าง ๆ จะกลายเป็นอุดมการณ์ได้ก็ต่อเมื่อสถาบันที่มีอำนาจในสังคม เช่น สื่อ สถาบันการเมือง สถาบันที่เกี่ยวข้องกับรัฐ สถาบันการศึกษา ฯลฯ นำความคิด

เหล่านั้นสู่กระบวนการผลิตและสื่ออุดมการณ์ออกมา และยังได้กล่าวอีกว่าในสังคมประเทศโลกในปัจจุบันกระบวนการสร้างและสื่ออุดมการณ์ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ เนื่องจากความรุ่งเรืองของสื่อมวลชน กระบวนการสื่ออุดมการณ์จะผ่านวิถีที่วาทกรรมถูกกระจายออกไปโดยสถาบันสื่อ นอกจากนี้พลังของอุดมการณ์ยังมีได้ขึ้นอยู่กับตัวสารเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับวิถีที่สารนั้นถูกสร้าง ควบคุม ปรับเปลี่ยน และสื่อโดยสถาบันทางสังคมด้วย อย่างไรก็ตามมุมมองนี้มีได้ปฏิเสธมิติด้านปริชานของอุดมการณ์ แต่เน้นว่าชุดความคิดต่าง ๆ จะถูกยกระดับเป็นอุดมการณ์ไม่ได้ หากไม่ผ่านกระบวนการแปลงความคิดเหล่านั้นให้เป็นรูปธรรมโดยสถาบันที่มีอำนาจในสังคม

นอกจากนี้ ชนกพร พัวพัฒนกุล (2556, หน้า 18) ได้สรุปคำว่า อุดมการณ์ (Ideology) ว่าเป็นเรื่องของความคิด ความเชื่ออย่างเป็นระบบที่สมาชิกในกลุ่มสังคมหนึ่ง ๆ มีร่วมกัน เป็นความคิดที่เกิดจากการสังสมและสืบทอดต่อกันมา โดยคนในสังคมจนฝังอยู่ในระดับลึก ทำหน้าที่จัดระเบียบความคิดความเชื่ออื่น ๆ เป็นกรอบในการตีความเหตุการณ์และสถานการณ์การสื่อสารต่าง ๆ ตลอดจนจนเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมและการกระทำของคนในสังคม รวมทั้งพฤติกรรมในการใช้ภาษาด้วย แนวคิดเรื่องอุดมการณ์ดังกล่าวมักมีความสัมพันธ์เข้ากับเรื่องการใช้อำนาจ เพราะอุดมการณ์ต่าง ๆ จะได้รับการผลิตซ้ำ ตอกย้ำ หรือต่อต้านไม่เช่นนั้นก็จะขึ้นอยู่กับว่าอุดมการณ์นั้น ๆ ถูกถ่ายทอดมาจากกลุ่มชนที่มีอำนาจทางสังคมมากน้อยเพียงใด ดังนั้น นักวิชาการบางกลุ่มจึงให้คำจำกัดความ คำว่า อุดมการณ์ในเชิงวิพากษ์ไว้ว่า เป็นชุดความคิดของคนในสังคมที่ยึดถือและปฏิบัติมาซึ่งเป็นสิ่งที่เอื้อประโยชน์ต่อคนบางกลุ่ม แต่ไม่ว่าอุดมการณ์จะเป็นไปเพื่อเอื้อประโยชน์ใดก็ตาม อุดมการณ์ก็มีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมและการกระทำของคนในสังคมรวมทั้งพฤติกรรมในการใช้ภาษา รวมถึงพฤติกรรมการแสดงออกอื่น ๆ ของสมาชิกในสังคม ซึ่งถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการผลิตซ้ำ ตอกย้ำหรือต่อต้านอุดมการณ์บางอย่างที่มีอยู่ในสังคมเช่นกัน

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการในประเทศไทยที่นำแนวคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์ (Ideology) มาใช้ในงานวิชาการเข้ากับศาสตร์ต่าง ๆ อาทิ วิสันต์ สุขวิสิทธิ์ (2554, หน้า 12) ได้กล่าวถึงอุดมการณ์ ว่าเป็นระบบความคิดความเชื่อที่มีอยู่ร่วมกันของสมาชิกในสังคมซึ่งมีผลต่อทัศนคติและการแสดงออกทางสังคม ดังนั้นความหมายของอุดมการณ์จึงมีลักษณะที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับพื้นฐานระบบชุดความคิดหรือโลกทัศน์และบริบททางสังคมนั้น ๆ ต่อมา อุมาวัลย์ ชีซ่าง (2555, หน้า 7) ได้กล่าวว่า อุดมการณ์ เป็นระบบพื้นฐานของปริชานสังคมที่รับรู้ระหว่างสมาชิกของกลุ่มคนในสังคม นอกเหนือจากหน้าที่ทางสังคมในการรักษาผลประโยชน์แล้วนั้น อุดมการณ์ยังมีหน้าที่ทางปริชานในการจัดระบบภาพแทนในสังคมด้วย นอกจากนี้อุดมการณ์ ยังสามารถ

ควบคุมวิถีปฏิบัติทางสังคมที่เกี่ยวกับกลุ่มชน รวมถึงภาษาและคำพูดของสมาชิกในกลุ่มด้วย นอกจากนี้ ฌาคีป พาณิซตระกูล (2556, หน้า 9) ได้กล่าวว่า อุดมการณ์คือความคิดความเชื่ออย่างเป็นระบบที่คนในสังคมมีส่วนร่วม เป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมและ การกระทำของคนในสังคมนั้นไปถึงพฤติกรรมในการใช้ภาษาของคนในสังคมนั้น ๆ ต่อมา ทินวัฒน์ ทรัพย์กุดเรือ (2561, หน้า 51) ได้กล่าวว่า อุดมการณ์คือแนวความคิดความเชื่อที่คนในสังคมใดสังคมหนึ่ง เชื่อว่าเป็นความจริง เป็นเรื่องปกติและเป็นเรื่องธรรมชาติ โดยปราศจากการตั้งคำถามไร้ข้อสงสัยซึ่งแนวความคิดนี้ได้สะท้อนโครงสร้างอำนาจทางสังคม ผ่านการประกอบสร้างความหมายนำไปสู่การผลิตความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมในสังคม และชิษณุพงษ์ อินทรเกษม (2554, หน้า 10) ได้กล่าวว่า อุดมการณ์คือระบบพื้นฐานของการที่สมาชิกของกลุ่มสังคมมีความคิดความเชื่อร่วมกันเพื่อสานประโยชน์ของสมาชิกเข้าด้วยกันอุดมการณ์ยังมีหน้าที่ทางปริชาน (Cognitive) ในการจัดระบบรวมถึงพฤติกรรมปฏิบัติทางสังคม

จากการศึกษา พบว่า มีนักวิชาการหลายท่านได้นำแนวคิดอุดมการณ์ในมุมมองของ ฟาน ไดก์ (Van Dijk) มาใช้ในการศึกษา ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบความคิดของมนุษย์ ที่เชื่อมโยงวาทกรรมเข้าด้วยกันกับสังคมโดยเฉพาะในแง่อำนาจและการใช้อำนาจในสังคม มีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการตีความวาทกรรม ในขณะที่มุมมองของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough) มองว่า อุดมการณ์เป็นส่วนหนึ่งของบริบททางสังคมวัฒนธรรมแวดล้อม ที่มีอิทธิพลต่อขั้นตอนการผลิต จึงทำให้มีการเลือกผลิตตัวบทหรือเลือกใช้ภาษาที่แสดงออกในรูปแบบเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งส่งอิทธิพลต่อขั้นตอนการตีความและการบริโภคตัวบท

แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดอุดมการณ์ ถือเป็นเรื่องของระบบความคิดที่สมาชิกในสังคมมีส่วนร่วม ดังนั้น การศึกษาอุดมการณ์จึงเป็นเรื่องของการศึกษาความคิดของคนในสังคมนั้น รวมถึงวิธีการถ่ายทอดความคิดนั้น ๆ และเมื่อเราเข้าใจความคิดของคนในสังคมแล้วอาจจะช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ตลอดจนจนวิถีปฏิบัติในสังคมได้ชัดเจนลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

การศึกษา อุดมการณ์ (Ideology) ในงานวิจัยครั้งนี้จะหมายถึง แนวคิดที่กระทรวงศึกษาธิการหรือรัฐมุ่งหวังที่จะให้เกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นแก่เด็กและเยาวชน ซึ่งลักษณะดังกล่าว เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่กระทรวงศึกษาธิการคาดหวังไว้ โดยรัฐกำหนดแนวทางการปฏิบัติ รวมถึงพฤติกรรมกระทำของเด็กที่สื่อผ่านภาษา

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis)

ในหัวข้อนี้เป็นการสังเคราะห์ภาพรวมของเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ซึ่งถือว่าเป็นกรอบความคิดหลักของเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏในหัวข้อนี้มีลักษณะร่วมกันคือ เป็นการศึกษาดังกล่าวตั้งแต่ระดับคำไปจนถึงภาษาระดับข้อความ มีการตีความข้อมูลที่ผูกโยงกับสังคมและวัฒนธรรมจึงทำให้เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในหัวข้อนี้มีความชัดเจนตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักฐานทางภาษา โดยมีคำอธิบายทางด้านสังคมวัฒนธรรมประกอบด้วย จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถจำแนกประเด็นสำคัญได้ทั้งหมด 3 ประเด็น ได้แก่ วาทกรรมกับวรรณกรรมวาท วาทกรรมการเมือง และวาทกรรมกับสื่อสาธารณะ

ประเด็นที่ 1 วาทกรรมกับวรรณกรรม

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยถือได้ว่าเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งและเป็นวาทกรรมแบบเรียนที่มีหน้าที่ถ่ายทอดอุดมการณ์บางอย่างให้แก่เด็ก ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ในประเด็นวาทกรรมกับวรรณกรรมเพื่อชี้ให้เห็นว่า วรรณกรรมเป็นตัวภาษาที่สามารถสะท้อนอำนาจบางอย่างที่อยู่ในสังคม สะท้อนผ่านภาษาเพื่อให้ผู้อ่านได้รับอุดมการณ์เหล่านั้นอย่างไม่รู้ตัว งานวิจัยของ เสนาะ เจริญพร (2546) ได้ศึกษาภาพเสนอผู้หญิงในวรรณกรรมไทยในช่วงทศวรรษ 2530: การวิเคราะห์เชิงโต้แย้งกับประเด็นทางสังคม ผลการศึกษาพบว่า ภาพเสนอผู้หญิงในตบพที่นำมาวิเคราะห์มีลักษณะซับซ้อนและขัดแย้งในตัวเองเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีความขัดแย้งระหว่างแรงกระตุ้นความก้าวหน้าและแรงกระตุ้นเพื่อให้ผู้หญิงเหล่านั้นกลับคืนสู่ความเป็นกุลสตรี ความเป็นเมีย และความเป็นแม่ที่ดี แต่เมื่อพิจารณาวรรณกรรมอย่างเชื่อมโยงกับวาทกรรมและปฏิบัติการทางสังคมที่เกี่ยวข้องแล้วนั้น พบว่า น้ำหนักของภาพเสนอผู้หญิงในวรรณกรรมไทยในช่วงเวลาดังกล่าว มีแนวโน้มอยู่ข้างความเป็นกุลสตรี ความเป็นเมีย และความเป็นแม่ที่ดี ดังนั้น วาทกรรมกระแสหลักที่กำกับควบคุมภาพเสนอเหล่านั้นแท้จริงแล้วเป็น “วาทกรรมแบบปิตาธิปไตย” ที่ยังทำให้เห็นภาพผู้หญิงก้าวหน้านั้น ถูกทำให้มีลักษณะเกินจริง เพื่อให้กลายเป็นสัญลักษณ์อันมีคุณค่าสำหรับระบบทุนนิยมเท่านั้น นอกจากนี้ยังพบว่าลักษณะดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับงานวิจัยของ วศินี สุทธิวิภากร (2552) ศึกษาวาทกรรมของ มิเชล ฟูโกต์ ต่อสถานภาพและบทบาทสตรีไทยตามที่น่าเสนอในนวนิยายของคุณหญิงวิมล ศิริไพบูลย์ โดยมีจุดมุ่งหมายศึกษาสถานภาพและบทบาทสตรีไทยตามที่น่าเสนอ

ในนวนิยายของคุณหญิงวิมล ศิริไพบูลย์ มีความเกี่ยวโยงกับมิติต่าง ๆ ในสังคม ได้แก่ มิติครอบครัว มิติสังคม และมิติการเมือง เพื่อสะท้อนความเสมอภาคทางเพศ และมุ่งที่จะศึกษาวิเคราะห์สถานภาพ บทบาทสตรี ผ่านตัวบทนวนิยายว่ามีความเชื่อมโยงกับวาทกรรมอำนาจ ความรู้ ความจริง และปฏิบัติการทางสังคมอย่างไรก็ตาม งานวิจัยในครั้งนี้มีการใช้กรอบการวิเคราะห์วาทกรรม เป็นเกณฑ์ในการศึกษาแบบแผนและกฎเกณฑ์ของตัวบทนวนิยาย มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับเครือข่ายของสถาบันปฏิบัติการทางสังคมและความเชื่อในสังคมไทย พบว่า ตัวบทนวนิยายเหล่านี้เป็นกระบวนการทางวาทกรรมที่เกี่ยวโยงกับความรู้ ความเข้าใจของผู้แตงนวนิยายที่อิงอยู่กับโครงสร้างสังคมแบบปิตาธิปไตย โดยได้จัดวางตำแหน่งสตรีให้อยู่ภายใต้แรงกระทำ 2 ทาง ที่ซับซ้อนในด้านที่สตรีถูกประกอบสร้างใหม่ ความก้าวหน้าที่เทียบเท่าบุรุษ แต่อีกด้านสตรีกลับถูกคาดหวังให้สานต่อคุณสมบัติความเป็นแม่ กับความเป็นเมียที่ดีต่อไป สุดท้ายก็ตกอยู่ในบริบทที่มีบรรทัดฐานทางสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่อยู่นั่นเอง การภาพเสนอสตรีของคุณหญิงวิมล ไพบูลย์ จึงตอกย้ำแบบฉบับเฉพาะของสตรีตามวิถีคิดแบบ “ปิตาธิปไตย” ที่ไม่ได้สร้างวาทกรรมสตรีนิยมอย่างที่คนในสังคมเข้าใจกันแท้จริงแล้ว สตรียังอยู่ภายใต้บริบทที่สังคมในความคิดผู้ชายเป็นใหญ่หรือผู้มีอำนาจเหนือกว่านั่นเอง

นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยที่นำวรรณกรรมมาวิเคราะห์โดยใช้กรอบคิดวาทกรรม เพื่อสื่อถึงอุดมการณ์รัฐแฝงอยู่ ในผลงานวิจัยของ สรณี วงศ์เปี้ยสัจจ (2547) โดยศึกษาจากหนังสือนิทานภาพสำหรับเด็กของไทยที่ได้รับรางวัลการวิเคราะห์เชิงวรรณกรรมและวาทกรรม ผลศึกษาพบว่า หนังสือนิทานภาพที่มีการประกอบสร้างและแอบแฝงความหมายและอุดมการณ์ทางสังคมหลายประการ ได้แก่ การจัดลำดับชั้น เพศสภาพ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก เพศชายกับเพศหญิง ชนชั้นสูงกับชนชั้นล่าง รัฐกับราษฎร ตลอดจนจนความเป็นไทยกับความเป็นฝรั่งในยุคโลกาภิวัตน์ จุดที่น่าสนใจ คือ การปฏิบัติทางภาษาผ่านการเลือกคำ คำเชื่อม คำผูกประโยค และการใช้ภาพ รวมไปถึงการใช้เรื่องเล่าเพื่อบดบังอุดมการณ์ดังกล่าว อีกทั้งพบว่า หนังสือนิทานภาพสำหรับเด็ก ยังทำหน้าที่สร้างตัวตนและผลิตสร้างให้เยาวชนที่เป็นผู้อ่านและคนชั้นกลางให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่รู้หน้าที่พลเมืองของตนเองตามการรับรู้ของคนสังคมไทย รวมทั้งรู้วิธีการปฏิบัติตนตามที่รัฐต้องการ ด้วยการกำหนด ควบคุม และสืบทอดต่อไป และผลงานวิจัยของ ปิ่นอนงค์ อ่ำปาละ (2548) ศึกษาการวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมในนวนิยายของโบทันตามแนววาทกรรมวิเคราะห์ ผลการศึกษามุ่งวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมจากนวนิยายของโบทัน ในช่วงปี พ.ศ. 2535-พ.ศ. 2540 เป็นการวิเคราะห์วาทกรรมโดยการพิจารณาจากการเดินเรื่องของตัวละคร ฉาก บทสนทนา โครงเรื่อง ผ่านคำและประโยค

โดยผู้วิจัยวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคม 5 ด้าน คือ ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ ครอบครัว การศึกษา ชีวิตความเป็นอยู่ และปัญหาสังคม ผลการวิจัยพบว่า ภาพสะท้อนของชนชั้นกลาง ในสังคมไทยภายใต้เศรษฐกิจฟองสบู่ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานการบริโภคเพื่อยกระดับฐานะทางสังคม นอกจากนั้นสถานภาพของชนชั้นกลาง ยังเกี่ยวข้องกับสถาบันครอบครัวซึ่งเป็นปัจจัยกำหนด ระดับการศึกษา อาชีพ วิถีชีวิตของคนในสังคม ให้แตกต่างกับตามค่านิยมก่อให้เกิดจากการรับ วัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาปรับใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลังจากการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตดั้งเดิม ให้ทันสมัย และแสดงออกทางพฤติกรรมด้วยการใช้ชีวิตอย่างไม่ประหยัด ไม่มีการวางแผน ตามแนวทางที่ถูกต้อง อันก่อให้เกิดผลกระทบตามมา คือ การเกิดปัญหาทางสังคมส่งผลกระทบต่อ อันมาจากการกระทำของบุคคลในสังคม

ฐิติมา สุแก้ว (2550) ศึกษาเรื่องวาทกรรมเพศสภาพในแบบเรียนวรรณคดีไทย ร่วมสมัย ในระดับประถมศึกษา โดยวิเคราะห์วาทกรรมทั้งด้านวัจนภาษาและอวัจนภาษา ในการบรรยายลักษณะตัวละครชายหญิงใน 12 บท จากชุดแบบเรียนวรรณคดีลำนำ ซึ่งเป็น หนังสือประกอบการเรียนวรรณคดีระดับประถมศึกษา มีจุดมุ่งหมายในการวิจัย เพื่อค้นหา อุดมการณ์เพศสภาพที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีลำนำ เพื่อศึกษาการสร้างอุดมการณ์เพศสภาพ ในชุดแบบเรียนวรรณคดีลำนำ และเพื่อให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญของอุดมการณ์ เพศสภาพ ในหนังสือแบบเรียนวรรณคดีร่วมสมัยในระดับประถมศึกษา ผลการศึกษาวัจนภาษา และอวัจนภาษา จากทั้ง 12 บท พบว่า มีความพยายามที่จะสร้างความเท่าเทียมกันทางเพศ แต่เป็นความพยายามที่ไร้ผล เนื่องจากภาพทางเพศสภาพที่ปรากฏอยู่ในตัวละครชายหญิง ซึ่งพบได้ใน 5 หัวข้อ คือ จำนวนตัวละคร ทำทาง และบุคลิกภาพ กิจกรรมความสนใจ และการใช้ พื้นที่ความสัมพันธ์ทางสังคม และการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น รวมทั้งวิธีการเรียนรู้ความแตกต่าง ในการใช้วัจนภาษาและอวัจนภาษา แสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์เพศสภาพที่ปรากฏอยู่ก่อนแล้ว ในสังคม ซึ่งเป็นสาเหตุของความไม่เท่าเทียมทางเพศ

กัปศุทธิ์ ปุงคานนท์ (2552) ได้ศึกษาการปลูกฝังอุดมการณ์ประชาธิปไตย ผ่านหนังสือเรียนสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีจุดประสงค์เพื่อพิจารณา กระบวนการปลูกฝังและกล่อมเกลาอุดมการณ์ประชาธิปไตยที่ปรากฏในหนังสือเรียน จากการศึกษ พบว่า เนื้อหาว่าด้วยการเมืองการปกครองและหน้าที่พลเมืองในหนังสือเรียน ช่วงแรก ให้ภาพลักษณ์และความหมายของการปกครองระบอบใหม่อย่างชัดเจน สอดคล้องกับ ความใฝ่ฝันสู่ความเป็นรัฐสมัยใหม่ตามระบอบประชาธิปไตยในทัศนะของคณะราษฎร ต่อมา (พ.ศ. 2500-2516) สารดังกล่าวกลับถูกปรับเปลี่ยนโดยเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับ “ความมั่นคง” ของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตลอดจนการปลูกฝังจิตสำนึกร่วมกับการเป็น

พลเมืองที่ต้องร่วมมือกับรัฐในการบริหารประเทศ จนปัจจุบันบทเรียนที่ว่าด้วยการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ปรากฏในหนังสือเรียนได้รับการต่อยอดด้วยคำอธิบายในรายละเอียดมากขึ้นกว่าสมัยใด แต่เน้นเรื่องระบอบการปกครอง กลไกการถ่วงดุลอำนาจรัฐ วิวัฒนาการระบอบประชาธิปไตย สถาบันพระมหากษัตริย์ในฐานะที่เป็นสถาบันค้ำจุนระบอบประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ของพลเมืองที่จะต้องร่วมรับผิดชอบ การปกครองให้เกิดผลสัมฤทธิ์

บัณฑิต ทิพย์เดช (2553) ได้ศึกษาวาทกรรมการเมืองในงานวรรณกรรมของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล โดยมุ่งศึกษาลักษณะวาทกรรมการเมืองและอุดมการณ์ โดยมองงานวรรณกรรมหรือตัวบทในฐานะที่เป็นปฏิบัติการทางวาทกรรมรูปแบบหนึ่ง ซึ่งผู้ประพันธ์อาจมีอำนาจในการสร้างนำเสนอ หรือปิดกั้นอุดมการณ์บางอย่างในงานวิจัยครั้งนี้ได้ใช้แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เพื่อให้เห็นว่า ตัวบทดังกล่าวเป็นเพียงการประกอบขึ้นของสัญญาณที่ต้องการต่อยอดและผลิตซ้ำอุดมการณ์ชุดหนึ่ง โดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการนำเสนอเพื่อดำรงไว้ซึ่งอำนาจ หรือเพื่อสร้างความชอบธรรมในการขยายเครือข่ายของอำนาจ ผลการศึกษาได้สะท้อนความทุกข์ยากของชนชั้นล่างจำนวนมากที่ไม่ได้รับความชอบธรรมในสังคมอันเป็นลักษณะวาทกรรมการเมืองที่ว่าด้วยเรื่องของการถูกเอารัดเอาเปรียบ และการลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ นอกจากนี้ยังพบอุดมการณ์ 3 รูปแบบ ที่แฝงอยู่ในตัวบท ได้แก่ อุดมการณ์อำนาจนิยม อุดมการณ์ความรุนแรง และอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ อุดมการณ์ดังกล่าวได้แอบแฝงมากับวาทกรรมถูกเอารัดเอาเปรียบ การลดศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนวาทกรรมประชาธิปไตยและวาทกรรมคอมมิวนิสต์ เพื่อบอกเป็นนัยว่า เสกสรรค์ ประเสริฐกุลต้องการเชิดชูวีรกรรมของตนเองในฐานะวีรบุรุษผู้ที่ไม่เคยยอมแพ้

วิสันต์ สุขวิสิทธิ์ (2554) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษา กับ อุดมการณ์ ในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทย ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503-2544 ตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) โดยใช้กรอบ 3 มิติ ของ นอร์แมน แฟร์คลอฟ (Norman Fairclough, 1995) ข้อมูลที่ศึกษามาจากหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย รวมทั้งสิ้น 53 เล่ม จาก 4 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรประโยคประถมศึกษา พ.ศ. 2503 หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ตามลำดับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอุดมการณ์ที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ระดับประถมศึกษา ทั้ง 4 หลักสูตร ตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ และเพื่อศึกษาเปรียบเทียบอุดมการณ์ที่สื่อผ่านหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ระดับประถมศึกษาของแต่ละหลักสูตร ผลการศึกษา พบว่า กลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่ออุดมการณ์ต่าง ๆ มี 15 กลวิธี ได้แก่ การเลือกใช้

คำศัพท์ การใช้คำ แสดงทัศนภาวะ การอ้างถึง การใช้ประโยคแสดงเหตุผล การแสดง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วยโครงสร้างประโยค การซ้ำกระบวนประโยค การใช้กลวิธีทาง วาทศิลป์ การใช้วัจนกรรม การใช้ความเชื่อที่มีอยู่ก่อน การใช้เสียงที่หลากหลาย การกำหนดกรอบการตีความ การลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง การบรรยายภาพไว้คู่กัน การสร้างให้ กลายเป็นตัวตลกในเรื่อง และการใช้ส่วนประกอบของตัวบทในหนังสือเรียน ซึ่งกลวิธีดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าหนังสือเรียนมีการใช้กลวิธีทางภาษาที่หลากหลายในระดับการเลือกใช้คำศัพท์ การเรียงประโยค การสื่อความหมายในเชิงอรรถศาสตร์และวัจนปฏิบัติศาสตร์ รวมถึงกลวิธี ทางปริศนาคำด้วย ผลการศึกษาอุดมการณ์ พบว่า หนังสือเรียนได้สื่ออุดมการณ์ไปยังผู้อ่าน 10 ชุดความคิด ได้แก่ อุดมการณ์เด็ก อุดมการณ์เกี่ยวกับความเป็นหญิงและความเป็นชาย อุดมการณ์เกี่ยวกับประเทศไทย อุดมการณ์เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ อุดมการณ์ เกี่ยวกับรัฐกับประชาชน อุดมการณ์เกี่ยวกับเมืองและชนบท อุดมการณ์เกี่ยวกับครูและ ศิษย์ อุดมการณ์เกี่ยวกับคนชายขอบในสังคมไทย อุดมการณ์ชาติพันธุ์ประเทศเพื่อนบ้าน และอุดมการณ์ประชาธิปไตย ซึ่งอุดมการณ์ส่วนใหญ่ถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องในหนังสือ เรียนทุกหลักสูตร ในขณะที่อุดมการณ์บางชุดก็ปรากฏเฉพาะบางหลักสูตรเท่านั้น นอกจากนี้ผลการศึกษาวิถีปฏิบัติ ทางวาทกรรม (discourse practice) ตามกรอบการวิเคราะห์ ชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสารของ ไฮเมส (Hymes, 1974) แสดงให้เห็นว่า หนังสือเรียนเป็น วาทกรรมที่มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ที่เอื้อต่อการแอบแฝงอุดมการณ์ไว้ในตัวบทและ กระจายอุดมการณ์ไปยังผู้อ่าน ได้แก่ ประการที่หนึ่ง หนังสือเรียนเป็นวาทกรรมที่ผลิต ขึ้นโดยการควบคุมดูแลของรัฐมีผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้เรียบเรียง และมีครูเป็นผู้ถ่ายทอด จึงทำให้ ผู้อ่านเชื่อและยอมรับอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในหนังสือเรียนโดยไร้การต่อต้านหรือโต้แย้ง ประการที่ สอง หนังสือเรียนเป็นวาทกรรมที่ได้รับการรับรองให้ใช้ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐ ซึ่ง เด็กทุกคนต้องเข้ารับการศึกษาระดับนี้ตามที่รัฐกำหนด หนังสือเรียนจึงเป็นวาทกรรมที่ สามารถเข้าถึงคนกลุ่มต่าง ๆ ของประเทศได้อย่างไม่จำกัด ส่งผลให้อุดมการณ์ต่าง ๆ สามารถกระจายไปสู่ผู้อ่านทั่วประเทศได้ในวงกว้าง ประการที่สาม หนังสือเรียนเป็นวาทกรรม ที่ผลิตขึ้นเพื่อตอบสนองหลักสูตรการศึกษาที่รัฐเป็นผู้กำหนด รัฐจึงสามารถถ่ายทอดแนวคิด หรือนโยบายสู่ผู้ใช้หนังสือเรียนได้อย่างทั่วถึง สำหรับการวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางสังคมและ วัฒนธรรม (sociocultural practice) ตามแนวการศึกษาของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough, 1995) แสดงให้เห็นว่า อุดมการณ์ในหนังสือเรียนมีส่วนสัมพันธ์กับความคิดและ ความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในสังคม คือ ความคิดเรื่องความอาวุโส ความคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์ ความคิดทางพระพุทธศาสนา ความคิดเรื่องชายเป็นใหญ่ รวมถึงแนวคิดหรือนโยบายที่รัฐ

ให้ความสำคัญ ขณะเดียวกันการสื่ออุดมการณ์ของหนังสือเรียนนั้นก็มิอิทธิพลต่อสังคมใน 3 ด้าน ได้แก่ การนิยามความหมายของสมาชิกที่พึงประสงค์ของสังคม การนำเสนอภาพอุดมคติของบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ ในสังคม และการกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์ของคนในสังคม แต่ในอีกแง่หนึ่งผลการสื่ออุดมการณ์ของหนังสือเรียนดังกล่าวนั้นเอื้อประโยชน์ต่อรัฐและผู้มีอำนาจทางสังคมในการควบคุมหรือปกครองพลเมืองในสังคมด้วยเช่นกัน

อุมาวัลย์ ชีซัง (2555) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในเรื่องเล่าสำหรับเด็กในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ พ.ศ. 2523-2553 เพื่อศึกษาการประกอบสร้างทางความคิดเกี่ยวกับเด็กดีและการเป็นเยาวชนที่พึงประสงค์ โดยศึกษาข้อมูลจากนิทานและเรื่องสั้นสำหรับเด็กที่ตีพิมพ์ในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ จำนวน 94 เรื่อง การศึกษาในครั้งนี้ได้ใช้กรอบแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough, 1995) ผลการวิจัยพบว่า เรื่องเล่าสำหรับเด็กมีบทบาทในการถ่ายทอดอุดมการณ์ไปสู่เด็ก ผ่านกลวิธี 3 กลวิธีหลัก ได้แก่ 1) กลวิธีทางภาษาในตัวบท พบทั้งสิ้น 6 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำศัพท์ การใช้โครงสร้างประโยคแบบต่าง ๆ การกล่าวอ้าง การใช้คำถามวาทศิลป์ การใช้อุปลักษณ์และการเน้นความ 2) กลวิธีระดับตัวบท พบการใช้องค์ประกอบของเรื่องเล่าในการนำเสนออุดมการณ์ ซึ่งมีผลทำให้การสื่ออุดมการณ์นั้นมีความแนบเนียนมากยิ่งขึ้น และ 3) กลวิธีระดับสหบท พบการแทรกตัวบทอื่นหรือกล่าวอ้างถึงตัวบทอื่นเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อต่าง ๆ เพื่อสื่อความคิดเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาพุทธและอิสลาม ความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติรวมถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์และความเป็นไทย กลวิธีดังกล่าวได้สื่ออุดมการณ์ที่ปรากฏอย่างสม่าเสมอและอุดมการณ์ที่ปรากฏบางช่วงเวลา โดยอุดมการณ์ที่ปรากฏอย่างสม่าเสมอ ได้แก่ อุดมการณ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเด็ก-ผู้ใหญ่ อุดมการณ์เกี่ยวกับความเป็นเด็กดีและคนดี อุดมการณ์เกี่ยวกับบทบาทชาย-หญิงในสังคมไทย อุดมการณ์เกี่ยวกับความยึดมั่นในสถาบันหลักของชาติ และอุดมการณ์ที่ปรากฏบางช่วงเวลา ได้แก่ อุดมการณ์เกี่ยวกับความยากจน อุดมการณ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ รวมถึงชุดความคิดย่อยเรื่องสังคมเมืองกับชนบท ผลการวิจัยเรื่องเล่าสำหรับเด็กในหนังสือวันเด็กแห่งชาติมีบทบาทการเป็นสารทางอุดมการณ์ ซึ่งรัฐอาจใช้ในการถ่ายทอดและปลูกฝังความคิดเชิงอุดมการณ์บางประการให้แก่เด็กในสังคมไทยเพื่อสร้างเด็กดีและการพลเมืองที่ดี เพื่อเอื้อต่อการดูแลควบคุมของรัฐ

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในประเด็นวาทกรรมกับวรรณกรรม ซึ่งเป็นงานเขียน ภาษา ข้อความ นำมาวิเคราะห์ในตัวภาษาปรากฏทางสังคมวัฒนธรรมและบริบททางสังคม อาทิ การเมือง สถานภาพ

บทบาท และสิทธิ ถ้อยคำ และข้อความต่าง ๆ ในวรรณกรรมเหล่านี้ถือเป็นวาทกรรมที่ล้วนอยู่ภายใต้โครงสร้างทางสังคมที่รัฐสร้างขึ้นให้เป็นกระแสหลักเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของรัฐ

ประเด็นที่ 2 วาทกรรมกับการเมือง

วาทกรรมกับการเมืองปรากฏสิ่งที่คล้ายคลึงกัน คือ มีการใช้กลวิธีการเล่นกับภาษา การวิเคราะห์ตัวภาษา และยังสะท้อนให้เห็นการช่วงชิงพื้นที่ของรัฐบาลเพื่อใช้ในการชี้นำนโยบายให้กับประชาชน ดังผลงานวิจัยของ รัตนาวดี สำราญสุข (2545) ได้ศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์รายการนายกฯ ทักษิณคุยกับประชาชน และรายการชวอนออนไลน์ ผลการศึกษา พบว่า วาทกรรมที่เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์รายการนายกฯ ทักษิณคุยกับประชาชน และรายการชวอนออนไลน์ ทั้งรูปแบบและเนื้อหา มีเรื่องของสถานภาพ บทบาท สิทธิอำนาจ อุดมการณ์ การครองความเป็นใหญ่ และการแย่งชิงพื้นที่ทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องกับรูปแบบวาทะที่ปรากฏในรายการนายกฯ ทักษิณคุยกับประชาชน ส่วนใหญ่เป็นวาทะที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย และวาทะที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ในขณะที่รายการชวอนออนไลน์มีรูปแบบวาทะที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงมากที่สุดและประเด็นที่พบในรายการซึ่งการโต้แย้งแสดงเหตุผลกันทั้งสิ้น 5 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นการปฏิรูปราชการ ประเด็นการโยกย้ายนายทหารระดับสูง ประเด็นกฎหมายฟื้นฟูเศรษฐกิจ 11 ฉบับ ประเด็นปัญหาการก่อการร้ายภาคใต้ และประเด็นกรณีทุจริตการจัดซื้อปุ๋ย

กานดา สุขเกษม (2546) ได้ศึกษาวาทกรรมเชิงวิพากษ์ในรายการ “รัฐบาลหุ่น” ทางสถานีโทรทัศน์ไอทีวี โดยใช้วาทกรรมเชิงวิพากษ์นำเสนอกรอบนโยบายทางการเมืองของตน ผลการศึกษา พบว่า วาทกรรมเชิงวิพากษ์ที่ปรากฏในรายการรัฐบาลหุ่น มี 2 ระดับ คือ ระดับบุคคลและระดับสถาบัน ในระดับบุคคล ประกอบด้วย วาทกรรมเชิงวิพากษ์การทำงานของนายกรัฐมนตรี และวาทกรรมเชิงวิพากษ์การทำงานของหัวหน้าพรรคฝ่ายค้านในสถาบัน 5 ประเภทด้วยกัน โดยเรียงลำดับจากการปรากฏของวาทกรรมเชิงวิพากษ์ที่พบมากที่สุด คือ วาทกรรมเชิงวิพากษ์นโยบายการทำงานของรัฐบาล วาทกรรมเชิงวิพากษ์การทำงานของพรรคฝ่ายค้าน วาทกรรมเชิงวิพากษ์การทำงานของสื่อมวลชนไทย วาทกรรมเชิงวิพากษ์การทำงานของสื่อมวลชนต่างประเทศ และวาทกรรมเชิงวิพากษ์สถาบันศาสนา โดยการใช้กลยุทธ์ในวาทกรรมเชิงวิพากษ์ที่ปรากฏในรายการรัฐบาลหุ่นนั้น ประกอบด้วย การไม่ฟังธง การอ้างคำพูดของผู้อื่น การโยกย้ายบริบท การพูดตัดบท การมีตัวแทรก การใช้เกณฑ์เปรียบเทียบคู่ตรงข้าม และการโต้ตอบชี้แจงกลับทันที เพื่อสร้างกระบวนการสร้างวาทกรรมเชิงวิพากษ์ที่ปรากฏในรายการรัฐบาลหุ่น ซึ่งมีความสัมพันธ์กับผู้นำเสนอตัวบท การคัดเลือกประเด็นกลยุทธ์ในการสื่อสาร กลุ่มเป้าหมาย และการควบคุมกระบวนการประกอบสร้างตัวบท จึงทำให้

รายการรัฐบาลหุ่น เป็นรายการล้อเลียนเสียดสีทางการเมืองที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องการเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่ดูจริงจังและมีสาระ และมีรูปแบบการนำเสนอที่สนุกสนานตลกขบขัน การดำรงอยู่ได้ของรายการรัฐบาลหุ่น สืบเนื่องมาจากรายการนี้ทำหน้าที่เป็นเพียงเวทีสาธารณะ แสดงจุดยืนเพื่อประชาชนเป็นสำคัญ จึงเปิดโอกาสให้ฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านได้แสดงความคิดเห็น โดยที่ทางรายการไม่ได้แสดงความคิดเห็นที่รุนแรงต่อนโยบายหรือการทำงานต่าง ๆ ของรัฐบาล รวมทั้งมีความเข้มงวดในกระบวนการการทำงานที่มีผู้คอยตรวจตราเนื้อหารายการ อย่างใกล้ชิด เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อรายการ

ธิดารัตน์ อเนกะเวียง (2548) ได้ศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์ของสนธิ ลิ้มทองกุล ในรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ ผลการวิจัยพบว่า รายการเมืองไทยรายสัปดาห์มีประเด็นย่อย ที่ออกอากาศทั้งหมด 299 ประเด็น โดยมีปริมาณวาทกรรมที่มีมิติทางการเมืองรวมทั้งสิ้น 169 ประเด็น จากประเด็นที่มีการออกอากาศทั้งหมด และวาทกรรมที่มีมิติทางการเมือง สามารถจำแนกได้เป็น 5 ประเภท ได้แก่ วาทกรรมเกี่ยวกับกระบวนการในระบอบประชาธิปไตย วาทกรรมเกี่ยวกับนโยบายและโครงการของรัฐบาล วาทกรรมเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาของรัฐบาล วาทกรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของนักการเมือง และวาทกรรมเกี่ยวกับตำรวจในสังคมไทย ส่งผลให้ สนธิ ลิ้มทองกุล มีการประกอบสร้างความจริงจากชุดวาทกรรมที่มีมิติทางการเมือง ได้แก่ วาทกรรมที่เกี่ยวกับกระบวนการในระบอบประชาธิปไตย วาทกรรมเกี่ยวกับนโยบายและโครงการของรัฐบาล วาทกรรมเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาโดยรัฐบาล วาทกรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของนักการเมือง และวาทกรรมเกี่ยวกับตำรวจในสังคมไทย ซึ่งก่อให้เกิดพลังอำนาจ วาทกรรมของ สนธิ ลิ้มทองกุล ประกอบด้วย พลังจากกรอบวาทกรรมหลัก พลังจากอัตลักษณ์ ที่ถูกสร้างขึ้นทางศีลธรรมจริยธรรม และพลังจากนักประวัติศาสตร์ผู้หวังดี-ผู้ให้โอกาส ส่งผลให้มี บทบาทที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ในรายการฯ ได้แก่ บทบาทการเปิดประเด็นในการสนทนา บทบาทการเน้นย้ำ บทบาทช่วยสรุป บทบาทเป็นตัวแทนฝ่ายตรงข้าม และบทบาทการถาม

ปิยะฉัตร ใหม่แก้ว (2552) ได้ศึกษารูปแบบ เนื้อหา วิธีการนำเสนอ และวาทกรรม ในรายการเปิดบ้านพิษณุโลก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาประเด็นต่าง ๆ ของวาทกรรม เพื่อประเมินกระบวนการสร้างวาทกรรม และเพื่อวิเคราะห์การสื่อความหมายวาทกรรม ในรายการเปิดบ้านพิษณุโลก โดยศึกษาจากเทปวีดิทัศน์หรือสื่อวีดิทัศน์ที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ และเอกสารถอดคำพูดทางเว็บไซต์ thaigov.go.th ที่ออกอากาศตั้งแต่วันที่ 12 พฤษภาคม-27 ตุลาคม พ.ศ. 2550 จำนวน 25 ตอน รวมทั้งการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากกลุ่มผู้ผลิตรายการและผู้ดำเนินรายการ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กรอบการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis)

ผลการวิจัย พบว่า 1) มีวาทกรรมทั้งหมด 5 ประเภท จากประเด็นการนำเสนอตลอด 25 ตอน ทั้งหมด 244 ประเด็น ได้แก่ วาทกรรมการทำหน้าที่รัฐบาลรักษาการ วาทกรรมการดูแลความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ วาทกรรมการเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ วาทกรรม การดำเนินคดีของอดีตนายกรัฐมนตรีกับการยุบพรรคการเมือง และวาทกรรมการบริหารงานกับการแก้ไขปัญหาของประเทศ 2) กระบวนการสร้างวาทกรรมในรายการเปิดบ้านพิษณุโลก มีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างตัวบท วิธีปฏิบัติทางวาทกรรมและวิธีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม โดยตัวบทจากวาทกรรม 5 ประเภท นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ของนายกรัฐมนตรีที่มีความเสียสละต่อประเทศ ในการเข้ามารับตำแหน่ง มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาประเทศ เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ และผลักดันให้มีระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้อง ส่วนวิธีปฏิบัติทาง วาทกรรมมีผู้สร้างวาทกรรม 2 คน คือ นายกรัฐมนตรีและผู้ดำเนินรายการ โดยอำนาจการคัดเลือกประเด็น และลำดับวาทกรรม ขึ้นอยู่กับผู้ดำเนินรายการและขั้นตอนการผลิตรายการ ฉากการวางตำแหน่งซึ่งบ่งบอกลักษณะการบริหารงานแบบการปกครองด้วยระบบราชการ (Bureaucratic Politics) และวิธีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม มีการสร้างวาทกรรมให้ประชาชน เกิดความเข้าใจและยอมรับอำนาจอันชอบธรรมในการบริหารประเทศในช่วงรัฐประหาร 3) การสื่อความหมายในรายการเปิดบ้านพิษณุโลก มีการใช้สัญลักษณ์หลายตัวในวาทกรรมทั้ง 5 ประเภท ได้แก่ รัฐธรรมนูญการลงประชามติ การเลือกตั้ง ยุทธศาสตร์ การเข้าใจเข้าถึงพัฒนาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ธรรมาภิบาล และยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข โดยมีบริบททางสังคมในช่วงรัฐประหารเป็นตัวจัดการสัญลักษณ์ทั้งหมด โดยสื่อความหมาย ในอำนาจของนายกรัฐมนตรีที่มีการบริหารงานแบบการปกครองด้วยระบบราชการ (Bureaucratic Politics)

เกตุกนก ชุ่มประดิษฐ์ (2554) ได้ศึกษาการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ว่าด้วยเรื่องรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวาทกรรมข่าวว่าด้วยเรื่องรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ด้วยวิธีการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis: CDA) ของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough, 1995) ข้อมูลที่นำมาศึกษาจากหนังสือพิมพ์ 3 ฉบับ ได้แก่ มติชน ไทยรัฐ และผู้จัดการรายวัน โดยเก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 20 กันยายน-2 ตุลาคม พ.ศ. 2549 ในช่วงการยึดอำนาจการปกครองโดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การวิเคราะห์มิติที่ 1 เนื้อหา มีข้อค้นพบว่า หนังสือพิมพ์สร้างความจริงเกี่ยวกับรัฐประหารจำแนกวาทกรรมข่าว 7 ชุด ประกอบด้วย เหตุการณ์ 19 กันยายน การสร้างความชอบธรรม การควบคุม การทุจริต การแต่งตั้ง นายกรัฐมนตรี การร่างรัฐธรรมนูญ และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจแต่ละฉบับมีลักษณะการสร้าง

ความจริงในทางความหมายที่แตกต่างกัน หมายความว่า หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับล้วนมีจุดยืนที่จะคัดลอกและหยิบเหตุการณ์บางส่วนขึ้นสร้างความจริงด้วยการใช้เนื้อหาสาระที่แตกต่างกัน ส่วนการวิเคราะห์วิธีปฏิบัติทางวาทกรรมผ่านกระบวนการผลิตและบริโศค พบว่า หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ มีกลยุทธ์การสื่อสารที่เน้นเนื้อหาการเมืองเชิงเร้าอารมณ์ หนังสือพิมพ์มติชน นำเสนอเนื้อหาการเมือง และหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน มีการมุ่งสื่อความหมายเชิงลบให้แก่พันธมิตรวาท ทักษิณ ชินวัตร (ยศในขณะนั้น) ซึ่งทำให้เห็นถึงยุทธศาสตร์การสื่อสารเพื่อสร้างความหมายของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับที่มีจุดยืนในการนำเสนอที่แตกต่างกันออกไป แม้ข้อมูลจะมาจากแหล่งเดียวกันก็ตาม ส่วนมิติที่ 3 วิธีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อเจาะลึกถึงเงื่อนไขทางสังคม ได้แก่ ความสำคัญของเหตุการณ์รัฐประหารมีผลกระทบต่อคนในสังคม รวมถึงลักษณะเด่นของการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 เป็นการต่อสู้ระหว่างชั่วคราวเก่าและชั่วคราวใหม่ ซึ่งหนังสือพิมพ์ต้องนำเสนอด้วยเป็นความจริงโดยมีเงื่อนไขทางสถาบันที่ว่าความเป็นหนังสือพิมพ์ที่ต้องเสนอความจริงสู่สังคม ภายใต้หลักเกณฑ์แห่งคุณค่าของข่าวที่คอยกำกับกลวิธีการสื่อความหมายของหนังสือพิมพ์ รวมถึงเงื่อนไขทางเศรษฐศาสตร์การเมืองที่กล่าวถึงความจำเป็นเจ้าของธุรกิจจำเป็นต้องผลิตข่าวให้เป็นสินค้าเพื่อมุ่งเสนอแก่กลุ่มเป้าหมาย นอกจากนี้ งานวิจัยในครั้งนี้ยังแสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์ของหนังสือพิมพ์ที่ดีแก่ความจริงที่เกิดขึ้นในสังคมแล้วนั้น จะต้องขึ้นอยู่กับอำนาจแห่งหนังสือพิมพ์ รวมถึงอุดมการณ์ความเป็นเจ้าของธุรกิจ อันมีอำนาจของผู้ผลิตสร้างสินค้าข่าวให้ตรงใจแก่กลุ่มเป้าหมาย พร้อมทั้งใช้อำนาจแห่งการผลิตถ่ายทอดความคิดเพื่อครอบงำผู้อ่าน

ภิชาภัช มงคลวรภัค (2557) ได้ศึกษาอัตลักษณ์ผู้หญิงในบริบทการเมือง ของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร: การวิเคราะห์วาทกรรมสื่อ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ กลวิธีทางภาษาที่สื่อมวลชนใช้ในการนำเสนอเกี่ยวกับ นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร และเพื่อตีความการสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงในบริบทการเมืองไทยของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ที่แฝงในวาทกรรมสื่อมวลชน ตามแนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์จากวารสารไทยรายลับดาห์ จำนวน 4 ฉบับ ได้แก่ มติชนสุดสัปดาห์ เนชั่นสุดสัปดาห์ สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ และ ASTV ผู้จัดการสุดสัปดาห์ จำนวน 108 ฉบับ โดยวิเคราะห์จากรูปแบบและโครงสร้างของข่าว ผลการศึกษาพบว่า สื่อมวลชนได้ใช้รูปแบบองค์ประกอบ การพาดหัวเรื่อง ภาพประกอบข่าว และข้อความข่าว ส่วนโครงสร้างข้อความข่าวนั้น พบว่า มีการเรียบเรียงข้อความข่าวที่ศึกษาโครงสร้างของข้อความข่าว โดยพิจารณาจากใจความหลักกับใจความรอง พบกลวิธีทางภาษาที่สื่อมวลชนใช้ 5 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการอ้างถึง กลวิธีการขยายความ กลวิธีทางศัพท์ กลวิธีการใช้ความเปรียบ และกลวิธีการใช้เล่าเรื่อง ซึ่งกลวิธีการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนได้นำเสนอในด้านรูปแบบ

โครงสร้างของข่าวจากวารสารของไทยประเภทรายสัปดาห์ ทำให้กลวิธีทางภาษาสามารถสะท้อนไปสู่การสร้างและการตีความอัตลักษณ์ผู้หญิงในบริบทการเมืองของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พบลักษณะสำคัญ คือ ความเป็นผู้หญิง ได้แก่ ลักษณะบทบาททางสังคมทั้งในฐานะภรรยา แม่ และน้องสาว ลักษณะผู้หญิงที่ให้ความสำคัญด้านการแต่งกาย ลักษณะผู้หญิงสวยตามแบบในอุดมคติ ลักษณะผู้หญิงสวยดึงดูดทางเพศ ลักษณะผู้หญิงเก่งในด้านธุรกิจ และลักษณะผู้หญิงที่ไม่มีประสบการณ์ด้านทางการเมือง อัตลักษณ์ผู้หญิงในบริบทการเมืองของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เกิดจากสื่อมวลชนได้ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือเพื่อผลิตตัวบทผ่านโครงสร้างและกลวิธีทางภาษาที่หลากหลาย จะเห็นได้ว่าการใช้ภาษาของสื่อมวลชนนั้นสามารถสะท้อนให้เห็นถึง ความคิด ความเชื่อ รวมถึงอุดมการณ์ของสื่อมวลชนได้

รุจส์วัตต์ ครอบงุมินทร์ (2558) ได้ศึกษาเรื่องมายาคติในบทเพลงของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความหมายเชิงมายาคติที่ปรากฏในบทเพลงของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ภายใต้บริบททางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมของไทยในช่วงการบริหารประเทศของ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับมายาคติ และแนวคิดเกี่ยวกับสัญวิทยา ตลอดจนแนวคิดการเล่าเรื่องในภาพยนตร์ประกอบเพลงในบทเพลงของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ประกอบกับบริบททางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมของไทยในช่วงเวลารัฐประหาร เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ในมิติความหมายเชิงมายาคติและสัญวิทยาที่ปรากฏในบทเพลงโดยใช้การวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis Approach) ตามแนวคิดเกี่ยวกับสัญวิทยา โดยศึกษาจาก 5 บทเพลง ประกอบด้วย เพลงคืนความสุขให้ประเทศไทย เพลงเพราะเธอคือประเทศไทย เพลงก้าวข้ามเพื่อตามฝัน เพลงธงชาติ และเพลงคำนิยม 12 ประการ จากการศึกษา พบว่า บทเพลงของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) สามารถตีความทางสัญวิทยา และอ่านความหมายจากแนวคิดที่สอดคล้องกับอุดมการณ์หลัก ดังนั้น มายาคติแห่งชาตินิยม ประกอบไปด้วย ความเป็นไทย โดยแสดงให้เห็นถึงลักษณะอันดีของคนไทย ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ศิลปวัฒนธรรมที่มีการสืบทอดกันมาจากอดีตถือเป็นความภาคภูมิใจในการเห็นคุณค่าที่ประชาชนต้องร่วมกันอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาไทยต่อไป โดยอยู่บนพื้นฐาน ความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ มีสัญญาที่แสดงให้เห็นถึงการรักษาเทิดทูน เห็นคุณค่า และแสดงออกถึงความภาคภูมิใจในความเป็นชาติอย่างเปี่ยมล้น มายาคติแห่งอำนาจนิยม ประกอบไปด้วย ความปรองดองสมานฉันท์ อันเป็นพันธกิจหลักในการเข้าควบคุมอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) สัญญาของบทเพลงส่วนใหญ่มุ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของความรัก ความสามัคคีในประเทศ ซึ่งหากประชาชนมีความรักใคร่กลมเกลียวกัน ย่อมเชื่อได้ว่าสังคมจะก้าวข้ามความขัดแย้งที่ผ่านมาได้

ความมีวินัยในตนเองสื่อให้เห็นถึงคุณค่าของความมีวินัยในตนเองของประชาชน อันก่อให้เกิด การกระทำในสิ่งที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม และมาyardคิแห่งชนชั้น ประกอบด้วย ความเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยสื่อ ให้เห็นถึงความสำคัญในความเข้าใจลักษณะของการพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย ของไทย การเคารพ กฎกติกา กฎระเบียบ กฎหมายทางสังคม รวมถึงการยอมรับในระดับชนชั้น ทางสังคม และการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถ

ธนวัตร มัททวิวงศ์ (2559) ได้ศึกษาการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในรายการ คืบความสุขให้คนในชาติ โดยอาศัยแนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ เป็นตัววิเคราะห์ บทถอดเทปรายการฯ ที่ออกอากาศตั้งแต่วันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 ถึงวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 รวมทั้งสัมภาษณ์เจาะลึกในกลุ่มผู้ผลิตรายการและกลุ่มผู้รับสาร การศึกษาในครั้งนี้ ได้นำเสนอผลการศึกษาแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ผลการศึกษาวาทกรรมเชิงวิพากษ์ ในรายการคืบความสุขให้คนในชาติ ประกอบด้วย ตัวบทในวาทกรรม 5 ชุด ผ่านวิถึปฏิบัติ ทางวาทกรรม และวิถึปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม ดังนี้ 1) วาทกรรมการปฏิรูปประเทศ ประกอบด้วย ประเด็นการปฏิรูปเพื่อลดความขัดแย้งของคนในชาติ การปฏิรูปต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชน และรัฐบาลมีความมุ่งมั่นปฏิรูปประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า สะท้อนบทบาทสำคัญของรัฐบาลทหารที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประเทศเพื่อลดความขัดแย้ง ของคนในชาติเป็นสำคัญ 2) วาทกรรมความชอบธรรมของรัฐบาล ประกอบด้วย ประเด็น การเข้ารับตำแหน่งเพื่อบริหารและวางรากฐานของประเทศ การโน้มน้าวให้ประชาชนมีส่วนร่วม การดำเนินการกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากรัฐบาลในอดีตและการนำพาประเทศไปสู่ประชาธิปไตย ที่ยั่งยืนสะท้อนความเชื่อมั่นว่า รัฐบาลทหารจะบริหารประเทศอันนำไปสู่ประชาธิปไตยที่ยั่งยืน ด้วยการสร้างความชอบธรรมด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อโน้มน้าวให้ประชาชนมีส่วนร่วม 3) วาทกรรม การเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ประกอบด้วย ประเด็นการน้อมนำแนวพระราชดำริ มาปฏิบัติและสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสิ่งที่ควรเคารพยกย่อง สะท้อนถึงความต้องการธำรงไว้ ของสถาบันพระมหากษัตริย์ และการนำสถาบันเบื้องสูงมาสร้างคาน้ำเชื่อถือและความ ชอบธรรมให้กับรัฐบาลทหาร 4) วาทกรรมการปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน ประกอบด้วย ประเด็นประชาชนควรร่วมมือกับรัฐบาลในการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันและรัฐบาล มีความพยายามในการปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน สะท้อนความความตั้งใจของรัฐบาล เพื่อขจัดปัญหาทุจริตให้หมดไปจากสังคมไทย 5) วาทกรรมการบังคับใช้กฎหมาย ประกอบด้วย ประเด็นการใช้อำนาจตามมาตรา 44 ในการดำเนินคดีกับบุคคลที่กระทำผิดกฎหมาย สะท้อน ความต้องการให้ประชาชนเคารพเกรงกลัวกฎหมาย พร้อมทั้งเชื่อมโยงให้เห็นถึงคืบความสุข

ที่เกี่ยวข้องกับนักการเมืองในรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ส่วนด้านวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม ประกอบด้วย กระบวนการสร้างตัวบท สะท้อนการเป็นผู้นำที่ใช้อำนาจรัฐสั่งการ จนเกิดกระบวนการผลิตวาทกรรมที่แฝงด้วยอุดมการณ์สื่อไปยังประชาชนเพื่อสร้างความชอบธรรม และกระบวนการบริโภคตัวบท สะท้อนระบบความคิดผู้รับสารที่คล้อยตามและไม่คล้อยตาม อันเนื่องมาจากการตีความบนพื้นฐานประสบการณ์ความเชื่อที่ต่างกัน ส่วนวิถีปฏิบัติทางสังคม วัฒนธรรม ประกอบด้วย ปัจจัยด้านสภาพการณ์ทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ เป็นบริบทของสังคมช่วงก่อนและหลังการควบคุมอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งถือได้ว่าเป็นเหตุให้เกิดการผลิตตัวบทในวาทกรรมผ่านวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม เป็นการตอกย้ำถึงความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมกับบริบทของสังคม การศึกษาการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมกับบริบทของสังคมไทย ที่เกิดจากความขัดแย้งในทุกมิติ ทำให้ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ต้องสร้างตัวบทในวาทกรรม เพื่อทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปฏิรูปประเทศ ทั้งยังเป็นกระเจกเงาสะท้อนการใช้อำนาจรัฐ เพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลที่มาจากรัฐประหาร อันจะต้องสร้างแรงสนับสนุนและความเชื่อความศรัทธาจากประชาชนทุกฝ่าย โดยอาศัยการสื่อสารผ่านรายการคืนความสุขให้คนในชาติ

จากการศึกษางานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ในประเด็นวาทกรรมกับสื่อการเมือง พบว่า งานวิจัยที่ได้กล่าวมาข้างต้นมีการใช้วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์โดยมีการนำเสนอนโยบายทางการเมืองในแต่ละยุคสมัยเพื่อสร้างอำนาจในการเข้าถึงสู่ประชาชน

ประเด็นที่ 3 วาทกรรมกับสื่อสาธารณะ

ประเด็นวาทกรรมกับสื่อสาธารณะในวิทยานิพนธ์นี้ได้กล่าวถึงวาทกรรมการโฆษณา เครื่องดื่มแอลกอฮอล์และโฆษณาสถาบันกวดวิชา ซึ่งผลการวิจัยต่างชี้ให้เห็นว่า วาทกรรมเป็นสิ่งจำเป็นต่อปริมาณการขายหรือระดับชื่อเสียงของผลิตภัณฑ์และสถาบันนั้น ๆ ผ่านรูปภาพที่ทำให้คนเชื่อและคล้อยตามการผลิตซ้ำ ความคิด ความเชื่อ โดยมีองค์กรหรือสถาบันที่น่าเชื่อถือเป็นผู้รับรอง ดังผลงานวิจัยของ วิภาดา รัตนดิถก ฌ ภูเก็ต (2554) ได้ศึกษาวาทกรรมโฆษณา เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสื่อภาษาไทย ระหว่าง พ.ศ. 2551-2553 การศึกษาพบว่า วาทกรรมโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงสินค้าโดยตรง 2 กลวิธี คือ กลวิธีทางวจนภาษา ได้แก่ การเลือกใช้คำศัพท์ เพื่อเลือกแถมสินค้าโดยการละรูปภาษาที่ระบุชนิดหรือประเภทสินค้าการใช้เครื่องหมายจุดไข่ปลา การใช้อุปสรรคหรือการกล่าวเปรียบ การใช้สำนวนและการสร้างเรื่องเล่า ส่วนกลวิธีทางวจนภาษา ได้แก่ การใช้ภาพบางส่วน

ของบรรจุกุณธ์ การใช้ภาพร่างบรรจุกุณธ์ และการใช้ภาพสัญลักษณ์ของสินค้า กลวิธี การหลีกเลี่ยง การกล่าวถึงสินค้าได้นำไปสู่การประกอบสร้างคุณค่าเชิงสัญญะให้แก่สินค้า ทำให้เครื่องดื่มแอลกอฮอล์กลายเป็นเพื่อน เป็นรางวัล เป็นความสุข เป็นมิตรภาพ รวมทั้งยังแอบแฝงการใช้ประโยชน์จากอุดมการณ์ความเป็นชายและอุดมการณ์ความเป็นไทยที่มีอยู่เดิมในสังคมเพื่อนำไปสู่การประกอบสร้างคุณค่าเชิงสัญญะให้แก่เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ด้วยการสร้างชุดความคิดว่า เครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นสัญลักษณ์ของผู้ชายในอุดมคติและเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเป็นไทย ส่วน ชัยณูพงศ์ อินทรเกษม (2557) นำเสนอโฆษณาที่เป็นสื่อวาทกรรมสาธารณะในเชิงพาณิชย์ จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมโฆษณาสถาบันกวดวิชา ผลการศึกษาพบกลวิธีทางภาษาที่วาทกรรมโฆษณาใช้สื่ออุดมการณ์ คือ กลวิธีทางวัจนภาษาและกลวิธีทางอวัจนภาษา กลวิธีดังกล่าว นำเสนอความคิดในวาทกรรมโฆษณาสถาบันกวดวิชา ได้แก่ ชุดความคิดที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน ชุดความคิดที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกวดวิชา และชุดความคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการเรียนกวดวิชา ทั้งนี้ชุดความคิดได้สะท้อนการศึกษาในระบบโรงเรียนและการแข่งขันทางการค้าระหว่างสถาบันกวดวิชาต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอ “อุดมการณ์การศึกษาเชิงพาณิชย์”

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ทั้ง 3 ประเด็น ได้แก่ วาทกรรมกับวรรณกรรม วาทกรรมกับการเมือง และวาทกรรมกับสื่อสาธารณะ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ภาษาเชื่อมโยงการปรากฏทางสังคมวัฒนธรรมและบริบททางสังคมที่ล้วนอยู่ภายใต้โครงสร้างทางสังคมที่รัฐสร้างขึ้นให้เป็นกระแสหลัก เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของรัฐ จะเห็นได้ว่าวาทกรรมเหล่านี้ได้สะท้อนอำนาจของผู้เขียน ผู้แต่ง ผู้ควบคุม เพื่อสื่ออุดมการณ์บางอย่างแอบแฝงในตัวภาษาเพื่อง่ายต่อการเข้าถึงประชาชน

2. อุดมการณ์ (Ideology)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ (Ideology) พบว่า มีนักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาอุดมการณ์ต่าง ๆ ในตัวบทที่แตกต่างกันที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ งานวิจัยและบทความที่ปรากฏในหัวข้อนี้จะมีลักษณะร่วมกันจากแนวคิดอุดมการณ์ ซึ่งมีความแตกต่างกันที่ตัวบท (Text) และประสบการณ์ของผู้เขียนตัวบท เนื่องจากผู้เขียนมีพื้นฐานทางภาษา วิถีชีวิต การดำรงชีวิต บริบท และสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน จึงส่งผลต่อประสบการณ์ในการถ่ายทอดอุดมการณ์ที่ปรากฏแตกต่างกัน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถจำแนกประเด็นสำคัญได้ทั้งหมด 3 ประเด็น ได้แก่
 ยุทธศาสตร์ที่ประกอบสร้างผ่านวรรณกรรม ยุทธศาสตร์ที่ประกอบสร้างผ่านละคร ยุทธศาสตร์
 ที่ประกอบสร้างผ่านโฆษณา

ประเด็นที่ 1 ยุทธศาสตร์ที่ประกอบสร้างผ่านวรรณกรรม

วิสันต์ สุขวิสิทธิ์ (2554) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับยุทธศาสตร์
 ในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทย ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2503-2544: การศึกษา
 ตามแนวทฤษฎีวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ผลการศึกษาพบยุทธศาสตร์ 10 ยุทธศาสตร์ ได้แก่
 ยุทธศาสตร์เด็ก ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับความเป็นหญิงและความเป็นชาย ยุทธศาสตร์ประเทศไทย
 ยุทธศาสตร์สถาบันพระมหากษัตริย์ ยุทธศาสตร์รัฐกับประชาชน ยุทธศาสตร์เมืองและชนบท
 ยุทธศาสตร์ครู ยุทธศาสตร์คนชายขอบในสังคมไทย ยุทธศาสตร์ชาติพันธุ์ประเทศเพื่อนบ้าน
 และยุทธศาสตร์ประชาธิปไตย ในขณะที่ อุมาวลัย ชีซัง (2555) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง
 ภาษาและยุทธศาสตร์ในเรื่องเล่าสำหรับเด็กในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ พ.ศ. 2523-2553
 ผลการศึกษาพบยุทธศาสตร์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับ
 ความเป็นเด็กดีและคนดี ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับบทบาทชายหญิงในสังคมไทย ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับ
 ความยึดมั่นในสถาบันหลักของชาติ ส่วนยุทธศาสตร์ที่ปรากฏบางช่วงเวลา ได้แก่ ยุทธศาสตร์
 เกี่ยวกับความยากจน และยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ นอกจากนี้ วัชรินทร์
 แก่นจันทร์ (2556) ได้ศึกษาทฤษฎีความเป็นอื่นในวรรณกรรมล้านนา ผลการศึกษาพบ
 ยุทธศาสตร์ 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์อำนาจนิยม ยุทธศาสตร์ความรุนแรง ยุทธศาสตร์
 ปีศาจไทย และยุทธศาสตร์รัฐชาติ นอกจากนี้ สุนทร คำยอด (2561) ได้ศึกษายุทธศาสตร์ใน
 วรรณกรรมของนักเขียนภาคเหนือ ผลการศึกษาพบยุทธศาสตร์ 3 ยุทธศาสตร์ ได้แก่
 ยุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับบทบาทและสถานภาพของชายและหญิง และ
 ยุทธศาสตร์ล้านนานิยม ในขณะที่ สุทธิลักษณ์ สวรรยาวิสุทธิ (2562) ได้ศึกษาปฏิบัติการ
 ทางภาษากับการนำเสนอยุทธศาสตร์ทางสังคมในนิยายสารลาวสมัยใหม่ ผลการศึกษา
 พบยุทธศาสตร์ในการนำเสนอสังคมในนิยายสารลาวสมัยใหม่ พบว่า ตัวบทที่นำมาศึกษา
 เพื่อสนับสนุนความคิดด้านต่าง ๆ สามารถจำแนกเป็นประเด็นที่ทำให้เกิดผลต่อการนำเสนอ
 ยุทธศาสตร์ทางสังคม 3 ประเด็น ได้แก่ ยุทธศาสตร์ทางสังคมและวัฒนธรรมในนิยายสาร
 ลาวสมัยใหม่ ยุทธศาสตร์ทางการเมืองในนิยายสารลาวสมัยใหม่ และยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ
 ในนิยายสารลาวสมัยใหม่ และไอยดา กลิ่นอ้น (2563) ได้ศึกษายุทธศาสตร์ในหนังสือเรียนวิชา
 ภาษาอังกฤษ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการศึกษาพบยุทธศาสตร์ที่ปรากฏในหนังสือ
 เรียนทุกเล่ม 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ความเป็นเด็กและวัยรุ่น ยุทธศาสตร์ความเป็นชาย

และหญิง อุดมการณ์เกี่ยวกับเจ้าของภาษา และอุดมการณ์เกี่ยวกับโรงเรียนและนักเรียน นอกจากนี้ยังพบอุดมการณ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนบางเล่ม 9 อุดมการณ์ เช่น อุดมการณ์รักษ์โลก อุดมการณ์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อุดมการณ์ความมรยจน อุดมการณ์คนพิการ อุดมการณ์สิ่งเหนือธรรมชาติ อุดมการณ์เพื่อน อุดมการณ์ความเป็นเมืองและชนบท อุดมการณ์ความแตกต่างทางวัฒนธรรม และอุดมการณ์ประเทศไทย

ประเด็นที่ 2 อุดมการณ์ที่ประกอบสร้างผ่านละคร

พิมพร สุทรวิริยกุล (2551) ได้ศึกษากระบวนการประกอบสร้างอุดมการณ์ในละครโทรทัศน์ไทยในช่วงภาวะวิกฤตทางการเมือง ผลการศึกษาพบอุดมการณ์หลัก (Dominant Ideology) และอุดมการณ์ต่อต้าน (Counter Ideology) ที่ปรากฏอย่างชัดเจน คือ การต่อสู้กันระหว่างอุดมการณ์ทุนนิยม อุดมการณ์วัตถุนิยม-บริโภคนิยม อุดมการณ์เงินตรานิยมที่เป็นอุดมการณ์หลัก และอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง อุดมการณ์ท้องถิ่นนิยมที่มักถูกนำเสนอเป็นอุดมการณ์ต่อต้าน อุดมการณ์ชนชั้น อุดมการณ์ทุนนิยม อุดมการณ์วัตถุนิยม-บริโภคนิยม และอุดมการณ์เงินตรานิยม มักถูกนำเสนอบ่อยครั้งและเป็นอุดมการณ์ที่ถูกใช้เป็นสาเหตุของความขัดแย้ง (Conflict) ในละครโทรทัศน์เสมอโดยมีอุดมการณ์ความรักเป็นตัวทำลายความขัดแย้งทั้งหมดในท้ายที่สุด ในขณะที่ วัฒนาพร นนสีอชา (2557) ได้ศึกษาอุดมการณ์ในละครโทรทัศน์แนวผีของไทย ผลการศึกษาพบอุดมการณ์ 9 ประเภท ได้แก่ อุดมการณ์ศักดิ์นิยาม อุดมการณ์ทุนนิยม อุดมการณ์เรื่องคุณค่าของแต่ละเพศและความสัมพันธ์ระหว่างเพศ อุดมการณ์ชาตินิยม อุดมการณ์เกี่ยวกับความรุนแรง อุดมการณ์แห่งไสยศาสตร์ อุดมการณ์แห่งพุทธศาสนา อุดมการณ์วิทยาศาสตร์ และอุดมการณ์เรื่องความรัก

ประเด็นที่ 3 อุดมการณ์ที่ประกอบสร้างผ่านโฆษณา

วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ (2553) ได้ศึกษาอุดมการณ์ความเป็นชายในวาทกรรมโฆษณาสินค้าและบริการสำหรับผู้ชายในนิตยสารผู้ชาย ผลการศึกษาพบกลวิธีทางภาษาที่วาทกรรมโฆษณาใช้เพื่อสื่ออุดมการณ์ความเป็นชาย มี 2 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีทางวัจนภาษา ได้แก่ การเลือกใช้คำหรือกลุ่มคำ การอ้างถึง การใช้อุปลักษณ์ การใช้มูลบท การใช้คำถาม วาทศิลป์ การกล่าวเกินจริง การใช้สหบทและ การยืนยันด้วยคำสัมภาษณ์ของดาราทหรือผู้มีชื่อเสียง และกลวิธีทางอวัจนภาษา ได้แก่ การใช้ภาพและสีประกอบการโฆษณา กลวิธีทางภาษาดังกล่าวมีบทบาทในการประกอบสร้างอุดมการณ์ กล่าวว่าคุณชายต้องมีรูปลักษณ์ที่ดีอย่างไม่มีที่ติ ผู้ชายต้องมีบทบาทในพื้นที่สาธารณะ ผู้ชายต้องเป็นสุภาพบุรุษและเรื่องเพศเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผู้ชาย ทั้งนี้วาทกรรมโฆษณานำเสนอว่าสินค้าและบริการเป็นตัวช่วยที่ดีที่จะทำให้ผู้ชายเป็นผู้ชายที่สมบูรณ์แบบได้ และชิษณุพงษ์ อินทรเกษ (2554) ได้ศึกษาความสัมพันธ์

ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมโฆษณาสถาบันกวดวิชา ผลการศึกษาพบกลวิธีทางภาษาที่วาทกรรมโฆษณาใช้เพื่อสื่ออุดมการณ์ 2 กลวิธี คือ กลวิธีทางวัจนภาษาและกลวิธีทางอวัจนภาษา กลวิธีดังกล่าวเสนอความคิดในวาทกรรมโฆษณาสถาบันกวดวิชา 3 ชุดความคิด ได้แก่ ชุดความคิดที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน ชุดความคิดที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกวดวิชา และชุดความคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการเรียนกวดวิชา ทั้งนี้ชุดความคิดดังกล่าวได้สะท้อนการศึกษาในระบบโรงเรียน และการแข่งขันทางการค้าระหว่างสถาบันกวดวิชาต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอ “อุดมการณ์การศึกษาเชิงพาณิชย์”

จะเห็นได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น มีความแตกต่างกันเนื่องจากตัวบท (Text) และประสบการณ์ของผู้เขียน ด้วยพื้นฐานทางภาษา วิธีชีวิต บริบท และประสบการณ์วิธีการถ่ายทอดที่แตกต่างกันออกไป จึงทำให้อุดมการณ์ที่ปรากฏย่อมแตกต่างกัน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “กลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551” ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาต่อบทจากหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) หรือกรอบการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ 3 มิติ ของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough) เพื่อวิเคราะห์วัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่ วิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และวิเคราะห์อุดมการณ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 แล้วนำเสนอผลการศึกษาดำเนินการพหุวิเคราะห์ โดยกำหนดระเบียบวิธีวิจัยให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดงานวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การวิเคราะห์ข้อมูล
4. การนำเสนอผลการวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 รวม 3 เล่ม โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่เป็น “บทอ่าน” ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 48 เรื่อง มาทำการวิจัย

ตาราง 1 แสดงรายชื่อเรื่องหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที่
ระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พ.ศ. 2551 จำนวน 16 เรื่อง

ลำดับ	เรื่อง
1	ขนมไทยไว้เยี่ยมทาน
2	ออมไว้กำไรชีวิต
3	ผักสมุนไพربهบน้ำมีคุณค่าทั้งนั้น
4	ภูมิใจมรดกโลก
5	ชีวิตที่ถูกเมิน
6	โอม! พิณจมหพิจารณา
7	แรงพิโรธจากฟ้าดิน
8	ไฉ่สววยร้าย
9	สนุกสนานกับการเล่น
10	หนูเอยจะบอกให้
11	คนดีศรีโรงเรียน
12	สารพิษในชีวิตประจำวัน
13	อย่างนี้ดีควรทำ
14	กระดาษนี้มีค่า
15	รักที่คุ้มภัย
16	ธรรมชาตินี้มีคุณ

ตาราง 2 แสดงรายชื่อเรื่องหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที่
ระดับประถมศึกษาปีที่ 5 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พ.ศ. 2551 จำนวน 16 เรื่อง

ลำดับ	เรื่อง
1	ครอบครัวพอเพียง
2	คนละไม้ คนละมือ
3	ภัยเงียบ
4	ประชาธิปไตยใบกลาง
5	ร่วมแรง ร่วมใจ
6	จากคลองสู่อำเภอ
7	ตั้งหยาดทิพย์ชโลมใจ
8	ก้าวให้ไกล ไปให้ถึง
9	ชีวิตมีค่า
10	ปลอดภัยไว้ก่อน
11	หน้าต่างที่เปิดกว้าง
12	ภาษาจรรโลงใจ
13	สายน้ำ สายชีวิต
14	รู้ใช้ได้ประโยชน์
15	แรงกระแทบ
16	วิถีชีวิตไทย

ตาราง 3 แสดงรายชื่อเรื่องหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที่
ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พ.ศ. 2551 จำนวน 16 เรื่อง

ลำดับ	เรื่อง
1	จากผาแต้ม...สู่อียิปต์
2	ควาย ข้าว และชาวนา
3	อ่านป้ายได้สาระ
4	กทลิตานี
5	ละครย้อนคิด
6	กลอนกานท์จากบ้านไทย
7	กว่าแผ่นดินจะกลบหน้า
8	ไม้งามในสวนแก้ว
9	ครั้นเครื่องเพลงพื้นบ้าน
10	ช่อนกลางสร้างสุขภาพ
11	สวยร้ายสายลับ
12	สี่ศิษย์พระดาบส
13	หนึ่งในประชาคม
14	เสียแล้วไม่กลับคืน
15	นิทานแสนสนุก
16	ฟางเพียงพสุธา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษากลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที่ ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 โดยกำหนดวิธีการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของปฏิบัติการทางภาษา และสังคมวัฒนธรรมโดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีวาทกรรม (Discourse) แนวคิดทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) และศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์โดยการสำรวจจากงานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

2. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของอุดมการณ์โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดอุดมการณ์ (Ideology) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ โดยการสำรวจจากงานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์

3. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลในหนังสือเรียนรายพื้นฐานวิชาภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที่ ระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ประกอบด้วยเนื้อหาที่เป็นบทอ่าน จำนวน 3 เล่ม 48 เรื่อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษากลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที่ ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 จำนวน 3 เล่ม ทั้งหมด 48 เรื่อง วิชา 2 ประเด็น

1. วิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที่ ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ดังนี้

1.1 กลวิธีทางภาษาในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย

1.2 ปฏิบัติการทางวาทกรรม

1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์กับวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม

2. อุดมการณ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที่ ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

2.1 อุดมการณ์ดีก็ดี

2.2 อุดมการณ์ดีที่ไม่ดี

การนำเสนอผลการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. นโยบายและหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาไทย

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับ

2.1 วาทกรรม (Discourse)

2.2 วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis)

2.3 อุดมการณ์ (Ideology)

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ

3.1 วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis)

3.2 อุดมการณ์ (Ideology)

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

1. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

4. การนำเสนอผลการวิจัย

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

2. วิเคราะห์อุดมการณ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

บทที่ 5 บทสรุป

1. สรุปผลการวิจัย

2. อภิปรายผลการวิจัย

3. ข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ 2 ข้อ ได้แก่ วัตถุประสงค์แรก วิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และวัตถุประสงค์ที่สอง วิเคราะห์อุดมการณ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

กลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

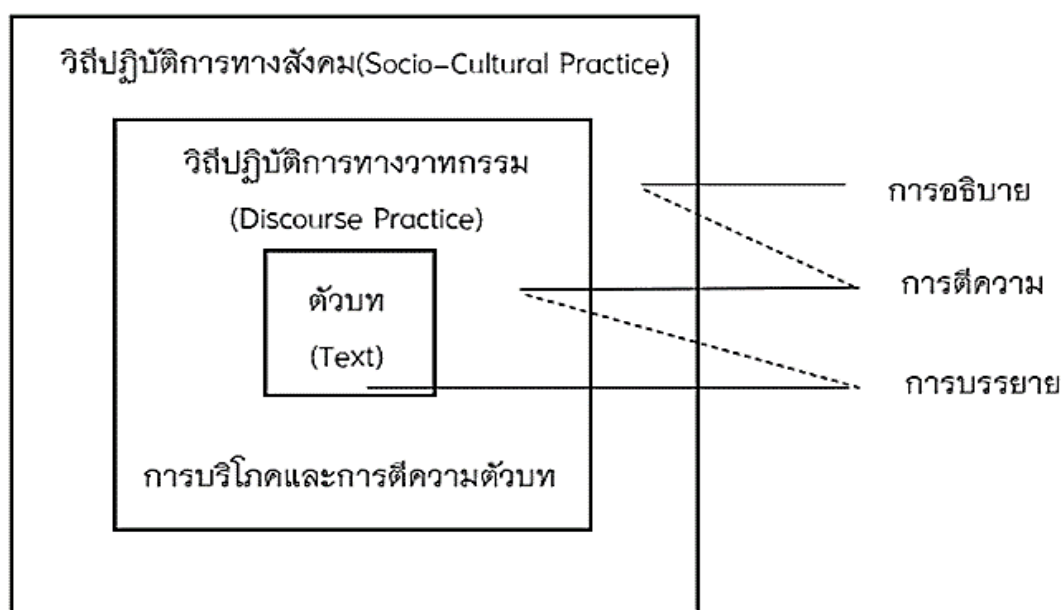
กลวิธีทางภาษาในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาทีระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 เป็นผลผลิตมาจากการประกอบสร้างทางวาทกรรมกับกลวิธีทางภาษาอันเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่ออุดมการณ์ ดังนั้นจำเป็นต้องพิจารณาถึงกลวิธีทางภาษาที่ประกอบขึ้นมาเป็นวาทกรรมชุดต่าง ๆ โดยอาศัยแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) หรือกรอบการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ 3 มิติ ของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough, 1995, p. 98 อ้างอิงใน วิสันต์ สุขวิสิทธิ์, 2554, หน้า 17) ประกอบด้วย

มิติของตัวบท (Text) เป็นการวิเคราะห์รูปภาพกับความหมายตั้งแต่หน่วยที่เล็กที่สุด ในภาษาไปจนถึงหน่วยที่ใหญ่ที่สุดตลอดจนหน่วยเชื่อมโยงต่าง ๆ ในตัวบท ทั้งเป็นภาษาพูดและภาษาเขียน กล่าวคือการวิเคราะห์ในระดับนี้เป็นการพิจารณาองค์ประกอบของตัวบททั้งในด้านของคำศัพท์ รูปประโยค และโครงสร้างของตัวบทที่เลือกใช้

มิติของวิธีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practice) เป็นการวิเคราะห์ โดยมองจากสถานการณ์การสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการการผลิตตัวบทและการบริโภคตัวบทในวาทกรรม กล่าวคือ การวิเคราะห์ในระดับนี้เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทกับวิธีทางวาทกรรม โดยพิจารณาตัวบททั้งในด้านของกระบวนการผลิต และเป็นแหล่งข้อมูลกระบวนการตีความ

มิติของวิธีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (Socio-Cultural Practice) เป็นการวิเคราะห์ โดยมองจากมิติทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อกระบวนการสร้างตัวบท รวมไปถึงการบริโภคตัวบท กล่าวคือเป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างวิธีปฏิบัติทางวาทกรรมกับวิธีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม โดยพิจารณาการกำกับของสังคมที่มีผลต่อกระบวนการผลิตและกระบวนการตีความ ตลอดจนผลกระทบที่มีต่อสังคมเพื่อแสดงให้เห็นว่าวาทกรรมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางสังคมและเป็นวิธีปฏิบัติทางสังคม

ภาพ 3 แสดงกรอบวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ของ Norman Fairclough

ที่มา: นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough, 1995, p. 98 อ้างอิงใน วิสันต์ สุขวิสิทธิ์, 2554, หน้า 17)

การสร้างอุดมการณ์เกี่ยวกับเด็กจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญของรัฐในการสร้างอิทธิพลความคิด ความเชื่อ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กผ่านภาษามีการประกอบสร้างทางวาทกรรมผ่านกลวิธีทางภาษา โดยใช้หนังสือเรียนเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่ออุดมการณ์ ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ถึงกลวิธีทางภาษาที่ประกอบขึ้นมาเป็นวาทกรรมชุดต่าง ๆ โดยอาศัยแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ซึ่งประยุกต์ใช้ตามแนวความคิด ของ จันทีมา อังคพณิชกิจ (2557) พบว่า กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการถ่ายทอดอุดมการณ์ให้แก่เด็กที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเรียนประกอบด้วยกลวิธีทางภาษา 7 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการเลือกใช้คำศัพท์ กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ กลวิธีการอ้างส่วนใหญ่ กลวิธีการใช้ประโยคแสดงเหตุผล กลวิธีการใช้วาทศิลป์ กลวิธีการใช้เสียงที่หลากหลายและกลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง ดังจะอธิบายต่อไปนี้

1. กลวิธีการเลือกใช้คำศัพท์

กลวิธีการเลือกใช้คำศัพท์ (Lexical choices) เป็นการสื่อแทนความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารเพื่อสื่อความหมาย การเลือกใช้คำศัพท์เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงอุดมการณ์ในวาทกรรมที่ปรากฏเห็นได้อย่างชัดเจน การสื่ออุดมการณ์เกี่ยวกับเด็ก แบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1.1 กลวิธีการใช้คำที่สื่อความถึงเด็ก

จากการศึกษาข้อมูลในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย พบว่ามีการใช้คำศัพท์ที่สื่อความ หมายถึง การกระทำ พฤติกรรมและลักษณะนิสัยบางประการเพื่อสื่อให้เห็นถึงคุณค่าและการลดคุณค่าของพฤติกรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองแนวคิดที่อาจจะแฝงไปด้วยทัศนคติและความคิดทางสังคมบางอย่างเกี่ยวกับเด็ก ได้แก่

1.1.1 กลวิธีการใช้คำที่สื่อความถึงเด็กดี

กลวิธีการใช้คำที่สื่อความถึงเด็กดี ในหนังสือเรียนพบคำว่า เด็กดี เด็กที่เอื้อเพื่อพ่อแม่ เด็กมีมารยาท ฯลฯ เพื่อสื่อถึงภาพของเด็กดี ดังตัวอย่าง

“ครูรู้ว่าเป็นภาระหนักของว่่าน แต่ครูดูแลว่่านว่าว่่านทำได้ เพราะว่่านเป็นเด็กดี มีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือคนอื่นอยู่แล้ว แต่ถ้าว่่านทำไม่ได้ก็ไม่เป็นไรนะ ครูจะลองคุยกับคนอื่นดู” มีหรือครับที่ผมจะปล่อยโอกาสนี้ ในเมื่อคุณครูท่านเห็นรูปทองของผมแล้วต้องบอกว่่างานนี้ทุ่มสุดตัว (ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 176)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำที่สื่อความถึงเด็กดี ด้วยคำว่า “เด็กดี” ซึ่งคำดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการกระทำ พฤติกรรม รวมถึงการปฏิบัติตนของเด็กในทางที่ดี คือ การเป็นเด็กที่มีน้ำใจ เป็นเด็กชอบช่วยเหลือผู้อื่น

ใบบัวเป็นเด็กที่เอื้อเพื่อเพื่อน มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น ใบบัวมักให้รถจอดรับเพื่อน ๆ ไปโรงเรียนด้วยกันถ้าเห็นเดินอยู่ริมถนน (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 145)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำที่สื่อความถึงเด็กดี ด้วยคำว่า “เด็กที่เอื้อเพื่อเพื่อน” ซึ่งคำดังกล่าวเป็นคำที่แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรม รวมถึงการปฏิบัติตนของเด็กเป็นไปในทางที่ดี คือ การช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความจริงใจ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ของตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เห็นคุณค่าของเพื่อนมนุษย์ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เอื้อเพื่อเพื่อน มีน้ำใจ รู้จักแบ่งปัน เสียสละ อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงใจ แรงกาย และสติปัญญา ลงมือปฏิบัติเพื่อส่วนรวม ร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในสังคม

เด็กดีมีมารยาท

หนูเคยรู้หรือไม่	มารยาทไทยนั้นงามนัก
พบใครที่รู้จัก	ไหว้ท่ายกสวัสดี
อ่อนน้อมในท่วงท่า	งามกิริยายามพาที
อ่อนหวานในวจี	ตามวิถีชีวิตไทย...

(ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 258)

จากตัวอย่างข้างต้น มีกลวิธีการใช้คำที่สื่อความถึงเด็กดี ด้วยคำว่า “เด็กดีมีมารยาท” ซึ่งเป็นคำที่แสดงถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเด็กดี โดยมีพฤติกรรม การปฏิบัติตนในทางที่ดี คือ การรู้จักสัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพผู้ใหญ่ รวมถึงการเคารพผู้อื่น พุดจาไพเราะสุภาพ มีระเบียบวินัย รู้จักกาลเทศะ สำรวมกิริยาวาจาในสถานการณ์ เคารพสิทธิผู้อื่น เด็กที่มีมารยาทจึงถือเป็น “เด็กดี” เนื่องจากการมีมารยาทในสังคม ถือเป็นวิถีชีวิตของคนไทยที่ยึดถือปฏิบัติกันมาช้านาน

ดังนั้น เด็กที่มีลักษณะดังกล่าวจึงถือได้ว่าเป็น “เด็กดี” ตามความมุ่งหวังของรัฐ ที่ต้องการให้เด็กและเยาวชนเป็นพลเมืองดีสู่สังคมและประเทศชาติ โดยมีหนังสือเรียนเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอุดมการณ์

1.1.2 กลวิธีการใช้คำที่สื่อความถึงเด็กไม่ดี

กลวิธีการใช้คำที่สื่อความถึงเด็กไม่ดีในหนังสือเรียน พบคำว่า อันทพาล ซึ่งคำเรียกนี้มีความหมายแสดงถึง พฤติกรรม การกระทำของเด็กในทางไม่ดี ดังตัวอย่าง

อนิจจา! พี่ชายที่แสนดีของจูนหายไปไหนเหลือแต่ **อันทพาล** ที่ข่มขู่จะเอาชีวิต (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 240)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำที่สื่อความถึงเด็กไม่ดี คำว่า “อันทพาล” ซึ่งเป็นคำที่แสดงถึงพฤติกรรม การปฏิบัติตนของเด็กในทางที่ไม่ดี ไม่เหมาะสม โดยมีลักษณะระรานผู้อื่น เกเร ไม่รู้ผิดชอบชั่วดี ซึ่งเด็กเหล่านี้ อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศชาติและถือได้ว่าเป็นภัยต่อสังคม

ทั้งนี้ กลวิธีการใช้คำที่สื่อความถึงเด็กไม่ดี และไม่ปฏิบัติตามความมุ่งหวังของรัฐเพื่อให้เด็กและเยาวชนที่เป็นผู้อ่านหลีกเลี่ยงการกระทำที่ไม่ดีดังกล่าวหรือไม่ควรประพฤติปฏิบัติ ตามพฤติกรรมอันไม่ดีเหล่านี้ เพื่อมุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนเป็นคนดี และลดปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม

1.2 กลวิธีการใช้คำกริยาและกริยาวลีที่สื่อความถึงเด็ก

จากการศึกษาข้อมูลในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที พบมีการใช้คำกริยาและกริยาวลีที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม การกระทำของบุคคล ซึ่งมีความสำคัญในแง่ที่สามารถใช้เป็นเครื่องบ่งชี้ การกระทำทางสังคม ความคิด ความเชื่อ รวมถึงทัศนคติของบุคคลในสังคมที่มีต่อเด็กทั้งในด้านดีและด้านไม่ดี

1.2.1 กลวิธีการใช้คำกริยาและกริยาวลีที่สื่อความถึงเด็กดี

กลวิธีการใช้คำกริยาและกริยาวลีที่สื่อความถึงเด็กดี เป็นการแสดงถึง พฤติกรรม การกระทำ ความคิด ความเชื่อ รวมถึงทัศนคติต่อเด็กที่มีการปฏิบัติตนเป็นในทางที่ดี เช่น มีน้ำใจ ช่วยเหลือคนอื่นอยู่แล้ว ช่วยเหลือทุกคน ร่วมมือร่วมแรง รู้จักการออบตออบแทนพระคุณของพ่อแม่ ไม่ปล่อยให้เวลาให้ผ่านไป โดยไร้ประโยชน์ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ ได้มุ่งสื่อภาพของเด็กที่ดีตามที่สังคมต้องการ ดังตัวอย่าง

...ทั้งพ่อและแม่ชื่นชมที่อ้อม **รู้จักการออบ...** (ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 23)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำกริยาวลีที่สื่อความถึงเด็กดี ด้วยคำว่า “รู้จักการออบ” เพื่อสื่อถึงพฤติกรรมของเด็กที่รู้จักการประหยัด อุดออบ ตระหนักรู้ถึงการใช้จ่าย เห็นคุณค่าของเงิน รู้จักประมาณตนให้อยู่บนพื้นฐานความพอดี พอเพียง

มีเหตุผล อย่างไม่ประมาท ไม่ฟุ้งเฟ้อย กระทบถึงความสำคัญและประโยชน์ที่เกิดจากการออม ซึ่งถือว่าเด็กดังกล่าวเหล่านี้เป็นเด็กดี

ลูกอยาก**ตอบแทนพระคุณของพ่อแม่**ที่เลี้ยงดูมาด้วยความเหนื่อยยาก (ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 27)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำกริยาวลีที่สื่อความถึงเด็กดี ด้วยคำว่า “**ตอบแทนพระคุณของพ่อแม่**” เป็นพฤติกรรมที่สื่อถึงเด็กกตัญญูรู้คุณต่อผู้มีพระคุณ ได้แก่ พ่อ แม่ หรือผู้ที่เลี้ยงดู ด้วยการแสดงความเคารพนับถือ เชื้อพียง ซึ่งการกระทำลักษณะนี้ถือเป็น สัญลักษณ์หรือเครื่องหมายของเด็กดี

...แทนเป็นเด็กที่**ไม่ปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์** ชอบคิด และประดิษฐ์ของเล่นเอง หรือได้ใช้ความคิดจากการอ่านหนังสือ เมื่อทดลองแก้ไขจนพอใจ **จึงแบ่งให้**น้องและเพื่อน ๆ เอาไปเล่น... (ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 142)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำกริยาวลีที่สื่อความถึงเด็กดี ด้วยคำว่า “**ไม่ปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์**” เพื่อสื่อถึงพฤติกรรมของเด็กดี โดยการรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ด้วยการอ่าน การคิดประดิษฐ์ทดลองสิ่งใหม่ ทั้งนี้ยังมี กลวิธีการใช้คำกริยาที่สื่อถึงเด็กดี คำว่า “**แบ่งให้**” เพื่อสื่อถึงพฤติกรรมของเด็กดี มีน้ำใจ รู้จัก แบ่งปัน

...“**ครูรู้ว่าเป็นภาระหนักของवान แต่ครูดูแลว่าวานทำได้เพราะวานเป็นเด็กดี มีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือคนอื่น**อยู่แล้ว แต่ถ้าวานทำไม่ได้ก็ไม่ใช่ไรนะ ครูจะลองคุยกับคนอื่นดู” มีหรือครับที่ผมจะปล่อยโอกาสนี้ ในเมื่อคุณครูท่านเห็นรูปทองของผมแล้วต้องบอกว่า งานนี้ทุ่มสุดตัว... (ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 176)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำกริยาที่สื่อความถึงเด็กดี ด้วยคำว่า “**มีน้ำใจ**” และกลวิธีการใช้คำกริยาวลีที่สื่อความถึงเด็กดี คำว่า “**ชอบช่วยเหลือคนอื่น**” ซึ่งพฤติกรรม การกระทำของเด็กที่รู้จักแบ่งปัน เอื้อเฟื้อ เพื่อแม่ ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น ด้วยความจริงใจ ดังกล่าวได้สื่อถึงพฤติกรรมของเด็กดี

“**ภาณุกี**เป็นอย่างนี้แหละ**ชอบช่วยเหลือทุกคน** ไม่ใช่เฉพาะแต่ครูเท่านั้น ขนาดหมาอนดั้น เพราะกระตูดิติดอกภาณุกียังอุ้มไปหาหมอละเลย” (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 60)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำกริยาวลีที่สื่อความถึงเด็กดี ด้วยคำว่า “**ชอบช่วยเหลือทุกคน**” เพื่อสื่อถึงพฤติกรรมกรกระทำของเด็กดี มีน้ำใจต่อคนรอบข้าง

ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา เป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ เสียสละ มีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่น ไม่ว่าจะป็นมนุษย์หรือสัตว์ ซึ่งถือเป็นคุณธรรมสำคัญประการหนึ่งของเด็กดี

การที่เด็ก ๆ **ร่วมมือร่วมแรง**กันอย่างนี้ เปรียบได้กับการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของชาวนาในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งต่างผลัดกันไปช่วยกันเกี่ยวข้าวในนาของเพื่อนบ้านให้เสร็จเป็นราย ๆ ไป เรียกว่า “ลงแขกเกี่ยวข้าว” (ภาษาพาที ป.6, 2561ค, หน้า 25)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำกริยาวลีที่สื่อความถึงเด็กดี ด้วยคำว่า “ร่วมมือร่วมแรง” เพื่อสื่อถึงพฤติกรรมเด็กดี ที่มีความสมัครสมานสามัคคี ร่วมด้วยช่วยกันทำช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนประสบความสำเร็จซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวถือเป็นพฤติกรรมของเด็กดี

ทั้งนี้จากตัวอย่างกลวิธีการใช้คำกริยาและกริยาวลีที่สื่อความถึงเด็กดี ล้วนเป็นการปฏิบัติตนในทางที่ดีและเหมาะสมแก่เด็ก ที่รัฐมุ่งสื่อผ่านหนังสือเรียนให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรม การกระทำดังกล่าว เพื่อให้ผู้อ่านเป็นคนดีของสังคมและประเทศชาติ

1.2.2 กลวิธีการใช้คำกริยาและกริยาวลีที่สื่อความถึงเด็กไม่ดี

กลวิธีการใช้คำกริยาและกริยาวลีที่สื่อความถึงเด็กไม่ดีเป็นพฤติกรรม การกระทำ รวมไปถึงความคิดที่สื่อถึงเด็กที่มีความประพฤติในทางที่ไม่ดี เช่น การใช้คำกริยาและกริยาวลี คำว่า ไม่ทำงานทำการ ทำตัวเป็นอันธพาล ลักเล็กขโมย ใจแตก พุดเรื่องไร้สาระ หนีโรงเรียน หนีออกจากบ้าน เทียบพับ สอบไม่ผ่าน ออกจากโรงเรียน ดื้อตาสีและเสพยา ดังตัวอย่าง

“เด็กพวกนั้นเขาคุยกันว่าเขาอยากลิ้มที่ถูกพอด่า ถูกแม่ตี ถูกพี่ ป้า น้า อว่าต่าง ๆ นานา ว่าเรียนก็ไม่เก่ง ไม่ขยัน แถมทำอะไรก็ไม่ถูกใจ จึงโดนด่าเป็นประจำ พอได้มาสูด มาดม หรือมาเสพยาพวกนี้แล้วทำให้ลิ้ม ๆ ไปได้” (ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 236)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำกริยาวลีที่สื่อความถึงเด็กไม่ดี คือ คำว่า “เสพยา” ถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ดี กล่าวคือการเสพยาหรือเสพสารสิ่งเสพติดซึ่งเป็นภัยอย่างหนึ่งทางสังคมอันส่งผลกระทบต่อหลายด้านตามมา การกระทำของเด็กดังกล่าวนี้จึงเป็นการกระทำของเด็กไม่ดี

“เจ้ามอดไม่ทำงานทำการ ทำตัวเป็นอันธพาล ลักเล็กขโมย ตำรวจกำลังจับตาอยู่” (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 239)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำกริยาวลีที่สื่อถึงเด็กไม่ดี คำว่า “ไม่ทำงานทำการ” เป็นพฤติกรรมของเด็กไม่ดี คือการไม่ทำงานรวมถึงไม่ทำคุณประโยชน์อันใด นอกจากนี้ยังพบคำว่า “ทำตัวเป็นอันธพาล” เป็นพฤติกรรมของเด็กไม่ดีที่มีลักษณะนิสัยเกร

ระรานผู้อื่น และคำว่า “ลักขโมย” เป็นพฤติกรรมที่ลักขโมยสิ่งของผู้อื่นมาเป็นของตน เป็นการสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นและสังคม เด็กที่มีพฤติกรรมกระทำดังกล่าวถือเป็นเด็กไม่ดี ...**เกี่ยวหนีโรงเรียน**ไปเที่ยวตามศูนย์การค้ากลางดึกและ**หนีออกจากบ้าน**ไปเที่ยวผับ จนทำให้ผลการเรียนของเกี้ยวตกต่ำ **สอบไม่ผ่าน**ประกอบกับไม่มีจิตใจเรียนต่อ เพราะเกี้ยวกำลังหลงใหลเพื่อนชายมากหน้าหลายตาสุดท้ายเกี้ยวต้อง**ออกจากโรงเรียน...** (ภาษาพาที ป.6, 2561ค, หน้า 214)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำกริยาวลีที่สื่อความถึงเด็กไม่ดี คำว่า “หนีโรงเรียน” และ “หนีออกจากบ้าน” เป็นพฤติกรรมของเด็กที่ไม่ตั้งใจเรียนโดดเรียน ละทิ้งหน้าที่ของตนเองทั้งยังหนีออกจากบ้านเป็นเด็กดื้อรั้นไม่เชื่อฟังพ่อแม่เพื่อที่จะไปเที่ยวผับ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมสำหรับเด็กเนื่องจากเป็นแหล่งสถานที่ที่ไม่เหมาะสมสำหรับเด็ก หรือเป็นสถานที่เด็กไม่ควรไปเที่ยว เพราะว่าเป็นสถานที่ให้ความบันเทิง มีแหล่งมั่วสุมอบายมุข และผิดกฎหมาย โดยส่งผลเสียต่อการเรียนคือ “สอบไม่ผ่าน” จึงต้อง“ออกจากโรงเรียน” ซึ่งพฤติกรรมกระทำของเด็กไม่ดีดังกล่าว ส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาทางสังคมหลายด้าน

...น้ำอ้อยก็**ดี้อ**ตาใส ไม่สนใจคำพูดเหล่านั้นแม้จะยกตัวอย่างของเกี้ยว ลูกบ้านพลเพื่อนบ้านมาเตือนสติ น้ำอ้อยก็ทำหูทวนลม... (ภาษาพาที ป.6, 2561ค, หน้า 214)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำกริยาที่สื่อความถึงเด็กไม่ดี ด้วยคำว่า “ดี้อ” เป็นพฤติกรรมของเด็กที่ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่หรือนอกโอวาท พฤติกรรมดังกล่าวถือเป็นพฤติกรรมของเด็กไม่ดี

ทั้งนี้จากตัวอย่าง กลวิธีการใช้คำกริยาและกริยาวลีที่สื่อความถึงเด็กไม่ดี ดังกล่าว ล้วนเป็นพฤติกรรมในทางที่ไม่ดีของเด็กที่รัฐมุ่งหวังให้เด็กและเยาวชน หลีกเลียง พฤติกรรมไม่ดีเหล่านี้และไม่ควรนำไปปฏิบัติ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาหรือลดปัญหาทางสังคม อันส่งผลกระทบต่อสังคมและประเทศชาติ

กลวิธีการเลือกใช้คำศัพท์เป็นกลวิธีทางภาษาอย่างหนึ่งเพราะการเลือกใช้ คำศัพท์ ก่อให้เกิดอุดมการณ์ที่เกี่ยวกับเด็ก เป็นการชี้แนะให้ผู้อ่านเลือกปฏิบัติหรือไม่ควรนำไป ปฏิบัติ ตามความมุ่งหวังของรัฐที่ต้องการให้เด็กและเยาวชนเป็นพลเมืองดีสู่สังคมและประเทศชาติ โดยใช้ภาษาในหนังสือเรียนเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอุดมการณ์

2. กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ

กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ (Modality) เป็นการใช้อ้อยคำบางอย่างที่แสดงความคิดของผู้พูดหรือผู้เขียน อย่างเป็นทางการและผลถึงความเป็นไปได้ตามความคิดซึ่งเป็นตัวการสำคัญในการบ่งบอกตรรกะที่มากกว่าภาษาเกี่ยวกับการแสดงทัศนภาวะของผู้พูด เพื่อประเมินความเป็นจริงของถ้อยคำ (วิสันต์ สุขวิสิทธิ์, 2554, หน้า 83) ทัศนภาวะยังเป็นการแสดงระดับของความเชื่อมั่นหรือการผูกมัดในประพจน์โดยใช้รูปภาษาแบบต่าง ๆ จากการศึกษาพบการใช้คำแสดงทัศนภาวะเพื่อแสดงความผูกมัด ลักษณะของเด็กดีและเด็กไม่ดี เป็นสิ่งที่ “ต้อง, ควร” กระทำ ดังตัวอย่าง

“เด็ก ๆ **ควร**แบ่งเวลาให้คอมพิวเตอร์และการออกกำลังกายให้พอเหมาะสม จะทำให้มีสุขภาพดี” (ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 142)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะเพื่อแสดงทัศนภาวะต่อการสื่อถึงลักษณะของเด็กที่แสดงออกมาด้วยการเลือกใช้คำทัศนภาวะ คำว่า “ควร” ร่วมกับวลี “แบ่งเวลา” เพื่อแสดงให้เห็นว่า เด็กดีควรใช้เวลาให้เกิดประโยชน์สูงสุดและแบ่งเวลาให้เหมาะสมต่อตนเอง

“สิ่งแรกที่กริช**ต้อง**ทำ คือ **ต้อง**วางแผนชีวิตของตนเอง การเป็นนักกีฬาที่ดีเหมือนการเป็นนักเรียนที่ดีเช่นกัน การบ้าน**ต้อง**ส่ง งานที่รับมอบหมาย**ต้อง**เสร็จ รวมทั้งมีเวลาอ่านหนังสือทบทวนบทเรียนอีกด้วย” (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 130)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะเพื่อแสดงทัศนภาวะต่อการสื่อถึงลักษณะของเด็กที่แสดงออกมาด้วยการเลือกใช้คำว่า “ต้อง” ร่วมกับคำว่า “ทำ” และคำว่า “เสร็จ” และร่วมกับวลี “วางแผนชีวิต” และ “ส่งงานที่รับมอบหมาย” เพื่อแสดงให้เห็นว่าเด็กดีต้องรู้จักการประพฤติ ปฏิบัติตน ให้เหมาะสม โดยการแบ่งเวลาในการอ่านหนังสือทบทวนบทเรียน และวางแผนในการดำรงชีวิต หรือการตั้งใจเรียนเป็นผู้เรียนที่ดี

“พวกหนู ๆ คงเห็นแล้วว่าเราทุกคนเกิดมาและเติบโตมาได้ ทั้งแม่ ทั้งลุง และอา ทะนุถนอมพวกหนูมาอย่างไร เพราะชีวิตเป็นของมีค่า ไม่ใช่ซื้อหากันได้ ดังนั้นพวกหนู **ต้อง**ดูแลตัวเองให้มีชีวิตที่ดียิ่งขึ้นต่อไป” แม่พรพูดต่อ “ลูกอย่าอับอายว่าเป็นเด็กกำพร้า **ต้อง**ทำให้คนอื่นเห็นว่าเด็กกำพร้าอย่างพวกลูก ๆ นี้ก็สามารถเป็นคนดี คิดดี ทำดีได้ ตั้งใจเรียนหนังสือ เพื่อให้มีอาชีพที่ดีจะได้ช่วยเหลือตัวเองต่อไปในอนาคต”

(ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 144)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะเพื่อแสดงทัศนคติต่อการสื่อถึงลักษณะของเด็กที่แสดงออกมาด้วยการเลือกใช้คำว่า “ต้อง” ร่วมกับวลี “ดูแลตัวเอง” และ “ทำให้คนอื่นเห็น” เพื่อแสดงให้เห็นว่าเด็กต้องช่วยเหลือ ดูแลตนเองได้ ทั้งยังทำให้ผู้อื่นเห็นว่าการเป็นเด็กกำพร้าหรือเด็กทั่วไปยอมเท่าเทียมกัน หากเด็กเหล่านั้นประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี คิดดี ทำดี ตั้งใจเรียนหนังสือ ก็จะส่งผลดีแก่ผู้ปฏิบัติเช่นกัน

เมื่อน้ำพะยอมป่วยอย่างนี้สองคนพี่น้อง **ต้อง**ช่วยกันเอง ตูบอกให้น้ำพะยอมรอที่ร้านหมอย ตูกับตาวจะเดินไปตลาดไปซื้ออาหารมาให้พอรับประทานกันทั้งวันแล้วจะกลับมารับน้ำพะยอมกลับบ้าน (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 162-163)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะเพื่อแสดงทัศนคติต่อการสื่อถึงลักษณะของเด็กที่แสดงออกมาด้วยการเลือกใช้คำว่า “ต้อง” ร่วมกับวลี “ช่วยกันเอง” เพื่อแสดงให้เห็นว่า เด็กต้องช่วยเหลือ ดูแลตน และพึ่งพาตนเอง

“น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่านะลูก เรา**ต้อง**ช่วยเหลือกัน ถ้าเราใจจิตใจดำ ไม่ช่วยเหลือใครเราก็จะไม่มีเพื่อนเลย” (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 255)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะเพื่อแสดงทัศนคติต่อการสื่อถึงลักษณะของเด็กที่แสดงออกมาด้วยการเลือกใช้คำว่า “ต้อง” ร่วมกับวลี “ช่วยเหลือกัน” เพื่อแสดงให้เห็นว่าเด็กต้องช่วยเหลือกัน พึ่งพาอาศัยกัน มีน้ำใจซึ่งกันและกัน เปรียบกับสำนวนไทยที่ว่า “น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า”

ยายบอกหลานสาวว่า “เป็นลูกผู้หญิง**ต้อง**รักษานวลสงวนตัว ไม่ปล่อยเนื้อปล่อยตัวไปกับใคร ๆ ก่อนวันแต่งงาน” (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 255)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะเพื่อแสดงทัศนคติต่อการสื่อถึงลักษณะของเด็กที่แสดงออกมาด้วยการเลือกใช้คำว่า “ต้อง” ร่วมกับวลี “รักษานวลสงวนตัว” เพื่อสั่งสอนและปลูกฝังค่านิยมของเด็กไทยให้รู้จักหวงแหนตน โดยการไม่ให้ถูกเนื้อต้องตัวก่อนวัยอันควร สงบเสงี่ยม มีมารยาท สุภาพเรียบร้อย เปรียบกับสำนวนไทยที่ว่า “อย่าชิงสุกก่อนห่าม”

ประเพณีแต่โบราณ ถือเป็นหน้าที่ของลูกผู้ชายไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา เมื่อครบอายุ 20 ปี **ควร**จะบวชเรียน เพื่อได้ศึกษาและปฏิบัติธรรม รวมทั้งเป็นการทดแทนพระคุณบิดามารดา (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 257)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะเพื่อแสดงทัศนคติต่อการสื่อถึงลักษณะของเด็กที่แสดงออกมาด้วยการเลือกใช้คำว่า “ต้อง” ร่วมกับวลี “บวชเรียน” เพื่อแสดง

ให้เห็นว่า เด็กที่บวชเรียนเพื่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม เป็นการแสดงถึง ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ

“เด็กทุกคน**ต้อง**ช่วยเหลือตนเองได้” (ภาษาพาที ป.6, 2561ค, หน้า 18)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะเพื่อแสดงทัศนคติต่อการสื่อถึงลักษณะของเด็กที่แสดงออกมาด้วยการเลือกใช้คำว่า “ต้อง” ร่วมกับวลี “ช่วยเหลือตนเอง” เพื่อแสดงให้เห็นว่าเด็กต้องช่วยเหลือและพึ่งพาตนเอง

แม้นิ่งไปอีคใจก่อนจะตอบว่า “บางสิ่งบางอย่างคนนอกบ้านรู้ดีกว่าคนในบ้านอีก ลูก**ต้อง**ตั้งใจให้ดีไม่หวั่นไหว ชาวดีก็รับรู้ชาวร้ายก็พร้อมตั้งรับและแก้ปัญหาต่อไป ฟางกับเพ็ญโตแล้ว **ต้อง**รับรู้เรื่องทุกอย่างของครอบครัวดีกว่าไปฟังจากปากคนอื่น” (ภาษาพาที ป.6, 2561ค, หน้า 103-104)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะเพื่อแสดงทัศนคติต่อการสื่อถึงลักษณะของเด็กที่แสดงออกมาด้วยการเลือกใช้คำว่า “ต้อง” ร่วมกับวลี “ตั้งใจ” และ “รับรู้เรื่องทุกอย่าง” เพื่อมุ่งสอนให้เด็กมีสติ ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น รับรู้เรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นต่อตนเองและคนรอบข้าง

“การเป็นลูกผู้ชายที่แท้จริง **ต้อง**รู้จักแยกแยะ ถ้ารู้ว่าอะไรที่เป็นอันตรายต่อตนเองแล้ว ไม่ควรเอาชีวิต หรือสุขภาพไปเสี่ยงจำไว้นะจ้ะ” พ่อส่ำทับลูกชายคนเดียว (ภาษาพาที ป.6, 2561ค, หน้า 149)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะเพื่อแสดงทัศนคติต่อการสื่อถึงลักษณะของเด็กที่แสดงออกมาด้วยการเลือกใช้คำว่า “ต้อง” ร่วมกับวลี “รู้จักแยกแยะ” เพื่อมุ่งสอนให้เด็กรู้จักคิดวิเคราะห์ แยกแยะอย่างมีเหตุและผลในการดำรงชีวิตประจำวัน

กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะเพื่อสื่ออุดมการณ์เกี่ยวกับเด็ก เป็นการสื่อความหมายให้ผู้อ่านเห็นลักษณะที่พึงประสงค์และลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งการแสดงทัศนภาวะเช่นนี้ ปรากฏได้เฉพาะในวาทกรรมบางประเภทเท่านั้นซึ่งเป็นการชี้แนะให้ผู้อ่านปฏิบัติตามหรือไม่ปฏิบัติตามลักษณะของเด็กดีและเด็กไม่ดี โดยอาศัยอำนาจของหนังสือเรียนเพื่อกำหนดกรอบการปฏิบัติตนให้ผู้อ่านนั้นปฏิบัติสอดคล้องกับอุดมการณ์ที่กำหนดไว้

3. กลวิธีการอ้างส่วนใหญ่

กลวิธีการอ้างส่วนใหญ่ (Referencing) เป็นการเลือกใช้คำเพื่ออ้างถึงบุคคลต่าง ๆ ในสังคมซึ่งอาจเป็นสังคมจริงหรือสังคมที่ถูกสร้างขึ้นในเรื่องเล่า จากการศึกษาพบการอ้างส่วนใหญ่โดยเลือกใช้คำเพื่ออ้างถึงบุคคล ในสังคมและคำที่มีความหมายอ้างถึงบุคคลทุก ๆ คนในสังคม เช่น “ทุกคน, เราทุกคน, เด็กทุกคน, พวกหนู” คำเหล่านี้ล้วนแต่เป็นคำที่มีความหมาย

สื่อให้ผู้อ่านเห็นว่าบุคคลส่วนใหญ่ในสังคมหรือบุคคลทุก ๆ คนในสังคมที่มีพฤติกรรมและทัศนคติต่อลักษณะของเด็กไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งอันที่จริงแล้วทุกคนในสังคมอาจไม่ได้เป็นเช่นนั้น การอ้างถึงบุคคลในสังคมเช่นนี้ จึงเป็นการเพิ่มน้ำหนักของความน่าเชื่อถือเพื่อให้ผู้อ่านคล้อยตามและยอมรับลักษณะของเด็กตามที่หนังสือเรียนพยายามสร้างและสื่อไปยังผู้อ่านดังตัวอย่าง

คนทุกคนต่างมีความคิดเป็นของตนเอง **ทุกคน**รู้ว่าจะต้องเลือกคนที่คิดดี ทำดี กล่าวหาญ ซื่อสัตย์ และเสียสละ มาเป็นประธานนักเรียน เงินไม่สามารถซื้อความคิดของพวกเขาได้ (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 65)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงกลวิธีการอ้างส่วนใหญ่โดยใช้คำว่า “ทุกคน” ร่วมกับ “มีความคิดเป็นของตนเอง” เพื่อแสดงให้เห็นว่าเด็กส่วนใหญ่ทุกคนมีความคิดเป็นของตนเอง และรู้ว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี สิ่งใดที่ควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ และเลือกสรรสิ่งที่ดีเป็นประโยชน์ต่อตนเอง

“พวกหนู ๆ คงเห็นแล้วว่า**เราทุกคน**เกิดมาและเติบโตมาได้ ทั้งแม่ ทั้งลุงและอา ทะนุถนอมพวกหนูมาอย่างไร เพราะชีวิตเป็นของมีค่า ไม่ใช่ซื้อหากันได้ ดังนั้นพวกหนูต้องดูแลตัวเองให้มีชีวิตที่ดียิ่งขึ้นต่อไป” (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 144)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงกลวิธีการอ้างส่วนใหญ่โดยใช้คำว่า “เราทุกคน” ร่วมกับ “ดูแลตัวเองให้มีชีวิตที่ดี” เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีการสั่งสอนให้เด็กส่วนใหญ่ต้องช่วยเหลือดูแล และพึ่งพาตนเอง

แม้**พวกหนู**ยังเด็กก็รู้สึก
เราโชคดีที่เกิดเป็นคนไทย

พระคุณท่านจาร์กเกินชานไซ
ในสมัยพระองค์วงศ์จักรี

(ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 116)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงกลวิธีการอ้างส่วนใหญ่โดยใช้คำว่า “พวกหนู” ร่วมกับ “การจงรักภักดี” เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีการปลูกฝังความคิด ความเชื่อของเด็กส่วนใหญ่ให้มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่รัฐมุ่งหวัง เนื่องจากพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันสูงสุดที่คนไทยทุกคนควรเคารพและเทิดทูน

เด็กทุกคนต้องช่วยเหลือตนเองได้ (ภาษาพาที ป.6, 2561ค, หน้า 18)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงกลวิธีการอ้างส่วนใหญ่โดยใช้คำว่า “เด็กทุกคน” ร่วมกับ “ช่วยเหลือตนเอง” ดังจะเห็นจากตัวอย่างข้างต้นมีการกล่าวถึง “การช่วยเหลือตนเองของเด็ก” ซึ่งถือว่าเป็นการตอกย้ำ และซ้ำทวนเพื่อแสดงให้เห็นว่า เด็กส่วนใหญ่จะต้องช่วยเหลือดูแล พึ่งพาตนเองได้ เพื่อจุดประสงค์ให้เด็กสามารถดำรงชีวิต ในประจำวันได้ด้วยตนเอง

กลวิธีการอ้างส่วนใหญ่เป็นการใช้คำศัพท์ประกอบกับคำหรือภาคแสดง เพื่อกล่าวถึงการกระทำ พฤติกรรม และทัศนคติต่อลักษณะของเด็ก ซึ่งเป็นการอ้างบุคคลในสังคมเพื่อให้ผู้อ่านคล้อยตามลักษณะของเด็กดีที่หนังสือเรียนต้องการสื่อให้แก่ผู้อ่าน ปฏิบัติตามและมุ่งหวังให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วเด็กทุกคนอาจไม่ได้เป็นดังตัวอย่างที่หนังสือเรียนต้องการกล่าว แต่การใช้คำเพื่ออ้างถึงบุคคลส่วนใหญ่ในสังคมเชื่อว่าลักษณะของเด็กดีที่หนังสือเรียนกล่าวถึงนั้น เป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมปฏิบัติ กลวิธีนี้จึงสื่ออุดมการณ์เด็กเพื่อให้ผู้อ่านคล้อยตามลักษณะของเด็กดีที่หนังสือเรียนต้องการสื่อ ให้แก่ผู้อ่านปฏิบัติตามความมุ่งหวังให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ และชี้ให้เห็นว่าบุคคลส่วนใหญ่ในหนังสือปฏิบัติแล้วเกิดผลดีแก่ตนเอง

4. กลวิธีการใช้ประโยคแสดงเหตุผล

กลวิธีประโยคแสดงเหตุผล (Reasoning) เป็นกลวิธีทางภาษาอย่างหนึ่งที่ปรากฏในหนังสือเรียน เพื่อให้ผู้อ่านคล้อยตามในลักษณะของเด็กดีด้วยลักษณะของประโยคแสดงเหตุผลที่ประกอบด้วยเนื้อความ 2 ส่วน คือ ส่วนที่มีความกล่าวถึงเหตุและส่วนที่มีความกล่าวถึงผล ซึ่งสามารถถ่ายทอดให้ผู้อ่านเห็นลักษณะของเด็กดีและเห็นโทษของเด็กไม่ดี ตามที่รัฐต้องการสื่อให้ผู้อ่านปฏิบัติตามเด็กดีอย่างมีเหตุและผล ดังตัวอย่าง

“ไยบัวเป็นเพื่อนของข้าวปั้น เธอเป็นคนสวย ฉลาด พุดจาไพเราะ นิสัยร่าเริง พ่อแม่มีฐานะดี ไยบัวมีรถยนต์คันใหญ่มารับส่งทุกวัน เพื่อน ๆ รักเธอ ไม่ใช่เพราะความร่ำรวยแต่เพราะไยบัวเป็นเด็กมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น ไยบัวมักให้รถจอดรับเพื่อนไปโรงเรียนด้วยกัน ถ้าเห็นเดินอยู่ริมถนน” (ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 145)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงกลวิธีการใช้ประโยคแสดงเหตุผลที่หนังสือเรียนใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอุดมการณ์เพื่อให้ผู้อ่านเห็นผลของการกระทำของเด็กดีด้วยคำว่า “เพราะ” เป็นคำเชื่อมเพื่อแสดงเหตุผลโดยมีเนื้อความที่กล่าวถึงเหตุ คือ “การเป็นเด็กมีน้ำใจ ช่วยเหลือผู้อื่น” ส่วนเนื้อความที่กล่าวถึงผลคือ “เพื่อน ๆ รักเธอ” กลวิธีดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเด็กดีควรมีน้ำใจ ช่วยเหลือผู้อื่น ทำให้เป็นที่รักคนทั่วไป เพื่อมุ่งหวังให้ผู้อ่านประพฤติตาม

“ครูรู้ว่าเป็นภาระหนักของว่าน แต่ครูดูแลว่านทำได้เพราะว่านเป็นเด็กดีมีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือคนอื่นอยู่แล้ว แต่ถ้าว่านทำไม่ได้ก็ไม่ใช่โรนะ ครูจะลองคุยกับคนอื่นดู” มิหรือครับที่ผมจะปล่อยโอกาสนี้ ในเมื่อคุณครูท่านเห็นรูปทองของผมแล้วต้องบอกกว่างานนี้ทุ้มสุดตัว” (ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 176)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงกลวิธีการใช้ประโยคแสดงเหตุผลที่หนังสือเรียนใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอุดมการณ์เพื่อให้ผู้อ่านเห็นผลของการกระทำของเด็กดี ด้วยคำว่า

“เพราะ” เป็นคำเชื่อมเพื่อแสดงเหตุผลโดยมีเนื้อความที่กล่าวถึงเหตุคือ “การเป็นเด็กดี มีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือคนอื่น” ส่วนเนื้อความที่กล่าวถึงผลทำให้ “ครูให้ความสำคัญ มอบหมายงานให้ทำ” กลวิธีดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เด็กดี ควรมีน้ำใจ ช่วยเหลือผู้อื่น และส่งผลดีของการกระทำ คือได้เป็นที่รักและเป็นที่ยอมรับของผู้คน

“เด็กพวกนั้นเขาคุยกันว่า เขาอยากลิ้มที่ถูกพอตา ถูกแม่ตี ถูกพี่ ป้า น้า อา ต่าง ๆ นานา ว่าเรียนก็ไม่เก่ง ไม่ขยัน แถมทำอะไรก็ไม่ถูกใจ จึงโดนตาเป็นประจำ พอได้มาสูดมาดม หรือมาเสพยาพวกนี้แล้ว ทำให้ลิ้ม ๆ ไปได้” (ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 236)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงกลวิธีการใช้ประโยคแสดงเหตุผลที่หนังสือเรียนเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอุดมการณ์เพื่อให้ผู้อ่านเห็นถึงลักษณะเด็กไม่ดี ด้วยคำว่า “จึง” เป็นคำเชื่อมเพื่อแสดงเหตุผล โดยมีเนื้อความที่กล่าวถึงเหตุ คือ “มั่วสุ่มยาเสพติด” ส่วนเนื้อความที่กล่าวถึงผล คือ “ถูกพอตา ถูกแม่ตี ถูกพี่ ป้า น้า อา ต่อย่างต่าง ๆ นานา” กลวิธีดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมของเด็กไม่ดี ซึ่งส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น เพื่อมุ่งหวังให้ผู้อ่านหลีกเลี่ยงการกระทำ พฤติกรรมดังกล่าว

“นี่เป็นเพียงก้าวเริ่มต้นของความมุ่งมั่น ถ้ากรีซไม่ปรับความคิด ไม่เชื่อฟังโค้ชหรือพ่อแม่ ดึงดันที่จะทำตามความคิดของตนเอง ความสำเร็จ คงไม่ปรากฏขึ้นเช่นนี้ กรีซคิดว่าเดินมาถูกทางแล้ว คือ การทำอะไรต้องทำให้ถึงที่สุดและดีที่สุด” (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 132)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงกลวิธีการใช้ประโยคแสดงเหตุผลที่หนังสือเรียนเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอุดมการณ์เพื่อให้ผู้อ่านเห็นผลของการกระทำของเด็กดี ด้วยคำว่า “ถ้า...คง” เป็นคำเชื่อมเพื่อแสดงเหตุผล โดยมีเนื้อความที่กล่าวถึงเหตุ คือ “ปรับความคิด เชื่อฟังโค้ช และพ่อแม่” ส่วนเนื้อความที่กล่าวถึงผล คือ “ประสบความสำเร็จ” กลวิธีดังกล่าวได้ชี้แนะให้ผู้อ่านเชื่อฟัง ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพ่อแม่และผู้ใหญ่

“เวลาตัวอยู่กับพี่ตุ้ ตัวรู้สึกปลอดภัยจังเลยคะ” ถ้าทุกคนดำรงชีวิตด้วยความมีสติ รู้จักสังเกตสิ่งรอบตัว ใส่ใจวิธีการป้องกันตัว ไม่ประมาท มีความรอบคอบ อย่าพูดแต่คำว่า “ไม่เป็นไร” ไม่ว่าจะอยู่ที่ใด หรือไปที่ไหนก็จะมีแต่ความปลอดภัย (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 164)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงกลวิธีการใช้ประโยคแสดงเหตุผลที่หนังสือเรียนเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอุดมการณ์เพื่อให้ผู้อ่านเห็นผลของการกระทำของเด็กดี ด้วยคำว่า “ถ้า...ก็” เป็นคำเชื่อมเพื่อแสดงเหตุผล โดยมีเนื้อความที่กล่าวถึงเหตุ คือ “ดำรงชีวิตด้วยความมีสติ รู้จักสังเกตสิ่ง รู้วิธีการป้องกันตัว ไม่ประมาท มีความรอบคอบ” ส่วนเนื้อความที่กล่าวถึงผล

คือ “ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดจะมีแต่ความปลอดภัย” กลวิธีดังกล่าวได้ชี้ว่า สันสอนให้ผู้อ่าน ดำรงชีวิตอย่างมีสติ รอบคอบ และไม่ประมาท

“ผลการเรียนของเกี้ยวตกต่ำ สอบไม่ผ่าน ประกอบกับไม่มีจิตใจเรียนต่อเพราะเกี้ยวกำลังหลงใหลเพื่อนชายมากหน้าหลายตา สุดท้ายเกี้ยวต้องออกจากโรงเรียน” (ภาษาพาที ป.6, 2561ค, หน้า 215)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงกลวิธีการใช้ประโยคแสดงเหตุผลที่หนังสือเรียนเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอุดมการณ์เพื่อให้ผู้อ่านเห็นถึงลักษณะเด็กไม่ดีด้วยคำว่า “เพราะ” เป็นคำเชื่อมเพื่อแสดงเหตุผล โดยมีเนื้อความที่กล่าวถึงเหตุ คือ “ไม่ตั้งใจเรียน ไม่มีจิตใจเรียน” และเนื้อความที่กล่าวถึงผลคือ “ผลการเรียนตกต่ำ สอบไม่ผ่าน ต้องออกจากโรงเรียน” กลวิธีดังกล่าวแสดงเหตุผลจากพฤติกรรม การกระทำของเด็กไม่ดีเพื่อมุ่งหวังให้ผู้อ่านหลีกเลี่ยงการกระทำดังกล่าว

กลวิธีการใช้ประโยคแสดงเหตุผลนับเป็นการโน้มน้าวผู้อ่านให้คล้อยตามลักษณะของเด็กดี ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงลักษณะของเด็กดีเข้ากับผลดี และเชื่อมโยงลักษณะของเด็กไม่ดีเข้ากับผลเสีย ดังนั้น การใช้ประโยคแสดงเหตุผล จึงเป็นกลวิธีทางภาษาอย่างหนึ่งที่รัฐต้องการสื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพของเด็กดีและเด็กไม่ดี โดยใช้หนังสือเรียนเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอุดมการณ์ เพื่อชี้แนะให้ผู้อ่านเลือกปฏิบัติในทางที่ดีซึ่งจะส่งผลดีมาสู่ผู้อ่าน หากผู้อ่านเลือกปฏิบัติในทางตรงกันข้ามก็จะส่งผลเสียตามมา

5. กลวิธีการใช้วาทศิลป์

จากการศึกษาพบกลวิธีการใช้วาทศิลป์ในหนังสือเรียน 3 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการใช้ความเปรียบ กลวิธีการใช้คำถาม และกลวิธีการใช้คำขวัญ

5.1 กลวิธีการใช้ความเปรียบ

กลวิธีการใช้ความเปรียบ (Compare) คือ วิธีการใช้ถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับสิ่งหนึ่ง เพื่อสะท้อนมุมมองหรือวิธีคิดต่อสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบอาจจะมุ่มมองหรือวิธีคิดที่ต่างกันขึ้นอยู่กับประสบการณ์ การเรียนรู้ วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ ประกอบด้วย 2 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการใช้อุปุลักษณะและกลวิธีการใช้อุปมา ซึ่งลักษณะกลวิธีดังกล่าวเป็นกลวิธีเชิงเปรียบเทียบเช่นกัน แต่มีลักษณะที่แตกต่าง คือ กลวิธีการใช้อุปุลักษณะเป็นการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งให้เป็นสิ่งหนึ่ง ส่วนกลวิธีการใช้อุปมาเป็นเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งให้เหมือนสิ่งหนึ่ง

5.1.1 กลวิธีการใช้อุปุลักษณะ (Metaphor) คือ วิธีการใช้ถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งหนึ่งในลักษณะเปรียบเทียบโดยตรง เพื่อสะท้อนมุมมองหรือวิธีคิดต่อสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ อาจจะมุ่มมองหรือวิธีคิดที่ต่างกันขึ้นอยู่กับประสบการณ์ การเรียนรู้

วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ อาจกล่าวได้ว่าอุปลักษณะนั้นไม่ได้เป็นเพียงแค่กลวิธีทางวรรณศิลป์ที่ใช้เพื่อตกแต่งถ้อยคำให้มีความไพเราะงดงามเท่านั้น แต่ยังเป็นถ้อยคำที่ทำให้เราใช้สื่อสารกันในชีวิตประจำวัน และที่สำคัญยังเป็นผลผลิตจากระบบวิถีคิดของผู้ใช้ภาษาด้วย เหตุนี้อุปลักษณะที่ใช้สื่อสารกันในชีวิตประจำวัน จึงสามารถสะท้อนให้เห็นถึงมโนอุปลักษณะที่เป็นระบบวิถีคิดหรือมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาที่มีต่อสิ่งนั้นได้ ทั้งนี้อุปลักษณะยังมีหน้าที่ในการใช้ภาษาที่ส่งผลต่อการโน้มน้าวใจและสามารถเปลี่ยนมุมมองความเข้าใจอันจะส่งผลต่อความรู้สึกต่อสิ่งนั้นได้อีกด้วย นอกจากนี้ อุปลักษณะยังมีลักษณะของความเป็นภาษาศาสตร์ วัจนปฏิบัติศาสตร์ และปรัชญาศาสตร์ รวมอยู่ด้วยกันในด้านภาษาศาสตร์ อุปลักษณะมีลักษณะของการเชื่อมโยงกันระหว่างความเป็นนามธรรมและความเป็นรูปธรรม ด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์ อุปลักษณะเป็นสิ่งที่ถูกสร้างเพื่อต้องการในการโน้มน้าวใจ และด้านปรัชญาศาสตร์ อุปลักษณะเป็นสิ่งที่เปลี่ยนระบบมโนทัศน์ระหว่างสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบกับสิ่งที่นำมาเปรียบโดยมีพื้นฐานมาจากประสบการณ์

ดังนั้น หนังสือเรียนจึงมีกลวิธีการใช้อุปลักษณะเพื่อสื่อมโนอุปลักษณะเกี่ยวกับเด็กโดยเปรียบเทียบลักษณะเด็กดีกับสิ่งต่าง ๆ ทั้งด้านนามธรรม รูปธรรม และการสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับลักษณะของเด็กที่พึงประสงค์ เพื่อสื่อให้ผู้อ่านเห็นว่า ลักษณะดังกล่าวเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาควรค่าแก่การปฏิบัติ ดังตัวอย่าง

“ครูรู้ว่าเป็นภาระหนักของว่่าน แต่ครูดูแลว่่านว่าว่่านทำได้ เพราะว่่านเป็นเด็กดี มีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือคนอื่นอยู่แล้ว แต่ถ้าว่่านทำไม่ได้ก็ไม่เป็นไรนะ ครูจะลองคุยกับคนอื่นดู” มีหรือครับที่ผมจะปล่อยให้โอกาสนี้ ในเมื่อคุณครูท่านเห็น**รูปทอง**ของผมแล้ว ต้องบอกว่่านนี้**ที่สุดสุดตัว**” (ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 176)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงกลวิธีการใช้อุปลักษณะในการเปรียบเทียบ ด้วยคำว่า “รูปทอง” ซึ่งคำดังกล่าวมาจากวรรณคดีเรื่อง สังข์ทอง ตอน รจนาเสียดวงมาลัย เป็นบทละครพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย คำว่า “รูปทอง” ในวรรณคดี หมายถึง เจ้าเงาะมีรูปทอง คือ พระสังข์ เปรียบเสมือนรูปลักษณะอันดีที่ปรากฏภายในของผู้มีบุญญาธิการ ซึ่งหนังสือเรียนมีการนำคำว่า “รูปทอง” มาใช้เพื่อเป็นแนวทางให้การปฏิบัติของผู้อ่าน ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างนำมาเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของว่่านที่กระทำ ปฏิบัติตนเป็นเด็กดี ด้วยการมีน้ำใจ ช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เกิดจากการกระทำที่สร้างคุณค่า คุณงามความดีให้แก่ตนเอง และหากเมื่อนำคำว่า “รูปทอง” มาเปรียบเทียบกับผู้ที่ปฏิบัติตนที่เป็นเด็กดี ด้วยการมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นแล้วนั้นก็สร้างคุณงามความดี เป็นที่รัก ที่พึงปรารถนาแก่ผู้ปฏิบัติและถือได้ว่าผู้ปฏิบัตินั้นเป็นดั่ง “รูปทอง” เช่นกัน

ดังนั้นหนังสือเรียนจึงใช้กลวิธีการใช้อุปุลักษณะเปรียบเทียบ คำว่า “รูปทอง” เพื่อสะท้อนให้ผู้อ่าน ประพฤติ ปฏิบัติตน เป็นเด็กดี ด้วยการมีน้ำใจ ช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อมุ่งหวังให้ผู้อ่านกระทำคุณงามความดีให้แก่สังคม

5.1.2 กลวิธีการใช้อุปมา (Simile) คือ วิธีการใช้ถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบ สิ่งหนึ่งเหมือนกับสิ่งหนึ่ง โดยใช้คำเชื่อมที่มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า เหมือน เช่น ดุจ ดัง ดัง ประดุจ ประดั่ง ประหนึ่ง เฉก เช่น ปาน เพียง ราว รวากับ เปรียบ ฯลฯ จากการศึกษา พบกลวิธีการใช้อุปมาที่แสดงการเปรียบเทียบ คำว่า “เปรียบเทียบ, เปรียบดั่ง, เหมือน” ดังตัวอย่าง “สำนวนที่ว่า สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ เป็นคำเปรียบเทียบการกระทำ คนทำดี ย่อมมีความสุข สดชื่น แจ่มใส อิ่มเอิบใจเหมือนอยู่บนสวรรค์ ส่วนคนทำชั่วนั้นแม้จะไม่มีใครรู้เห็น แต่ตนเองย่อมรู้สึกแสบใจ ความกังวล ทุกข์ร้อนสุขมอยู่ในใจตกรอก ทุกศาสนาจึงมุ่งสอนให้คนทำแต่ความดี” (ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 209)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงกลวิธีการใช้อุปมาในการเปรียบเทียบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นลักษณะของเด็กในทางที่ดี จากพฤติกรรม การกระทำ รวมไปถึงการปฏิบัติตน เป็นคนดี เด็กดี เหมือนกับสิ่งต่าง ๆ โดยมีการใช้คำว่า “เหมือน” เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรม การกระทำในทางที่ดีของเด็ก คือ การทำความดีเหมือนอยู่บนสวรรค์หากเด็กที่มีพฤติกรรม การกระทำในทางไม่ดี คือการทำความชั่วก็จะมีความทุกข์ใจเหมือนตกรอก

มองสายน้ำเปรียบดังชีวิต	รอยลิขิตเส้นทางไปข้างหน้า
โลกวัยเด็กสดใสไร้มายา	ชีวิตสุขุขบรรเทาทุกคืนวัน
พอเติบโตเริ่มประสบพบปัญหา	ต้องฝึกใช้ปัญญาความมุ่งมั่น
หากโชคดีญาติมิตรช่วยด้วยผูกพัน	ปัญหาพาล้นคลี่คลายหายกังวล
หากโชคร้ายเจียนตายต้องฝืนสู้	แม้หุดหู่มองทางไหนไม่เห็นผล
ขาดเพื่อนช่วยคลี่คลายหายอัปจน	ดูจนน้ำล้นท่วมพื้นพสุธา
ตั้งสติอย่าท้อรอจังหวะ	ชีวิตจะแจ่มพลันในวันหน้า
คิดแก้ไขกอบกู้สู่ชะตา	เหมือนน้ำตกต้องแผ่นผากล้ำเฟชิญ
น้ำยังไหลเรื่อยไปไม่จบสิ้น	ยังให้คุณแก่แผ่นดินนาสรรเสริญ
เปรียบคนคิดก้าวหน้าพาเจริญ	มุ่งดำเนินทำความดีมีน้ำใจ...

(ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 210)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงกลวิธีการใช้อุปมาในการเปรียบเทียบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นลักษณะของเด็กในทางที่ดี จากพฤติกรรม การกระทำรวมไปถึงการปฏิบัติตน เป็นคนดี เด็กดี เหมือนกับสิ่งต่าง ๆ โดยใช้คำว่า “เปรียบดั่ง” เพื่อเปรียบเทียบสายน้ำกับชีวิต ของมนุษย์จากการกระทำสิ่งต่าง ๆ รวมถึงการดำรงชีวิตอย่างมีสติ คิดพิจารณาให้ดี เพราะหากเมื่อทำการใดลงไปแล้วนั้นย่อมไม่สามารถย้อนกลับมาแก้ไขได้เปรียบเหมือนกับ สายน้ำที่ไม่มีทางย้อนกลับได้

มอดเป็นเด็กที่มีนิสัยลักขโมย มอดได้ขโมยนอตเหล็กเสาไฟฟ้าแรงสูง เพื่อนำไปขาย ความเสียหายในครั้งนั้น ส่งผลกระทบต่อแก่ชีวิตคนและสร้างความเสียหายให้แก่ ประเทศชาติ **เหมือน**โยนก้อนหินลงน้ำน้ำกระเพื่อมกระจายออกเป็นวงกว้างวงของน้ำ คือ การกระทบกระเทือนจากหินก้อนเล็ก ๆ นั่นเอง (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 243)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงกลวิธีการใช้อุปมาในการเปรียบเทียบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นลักษณะของเด็กในทางที่ดี จากพฤติกรรม การกระทำ รวมไปถึงการปฏิบัติตน ของเด็กกับสิ่งต่าง ๆ โดยใช้คำว่า “เหมือน” เพื่อเปรียบเทียบการกระทำของเด็กไม่ดีที่มีนิสัย ลักขโมย สร้างความเสียหาย และส่งผลกระทบต่อเป็นวงกว้าง ดังตัวอย่างจากการกระทำของ มอดที่ลักขโมยนอตเสาไฟฟ้า ทำให้ส่งผลกระทบต่อและสร้างความเสียหายหลายด้าน เปรียบเสมือนการโยนก้อนหินก้อนเล็กลงในน้ำ แล้วทำให้น้ำกระเพื่อมกระจายออกเป็นวงกว้าง ดังนั้นเด็กที่มีพฤติกรรมไม่ดีหรือเด็กไม่ดี ในด้านลักขโมยส่งผลเสียต่อตนเอง ครอบครัว สังคม และส่งผลกระทบต่อประเทศชาติ

ดังนั้น กลวิธีการใช้ความเปรียบที่ปรากฏในหนังสือเรียน เพื่อต้องการ ชี้ให้เห็น แนะนำ สั่งสอน ให้ผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนเลือกปฏิบัติตนเป็นคนดีที่สังคม ต้องการและหลีกเลี่ยงพฤติกรรมในทางที่ไม่ดีตามที่รัฐมุ่งหวัง

5.2 กลวิธีการใช้คำถาม

กลวิธีการใช้คำถาม (Rhetorical Question) คือ การใช้คำถามที่ไม่ต้องการ คำตอบ แต่เว้นว่างให้ผู้อ่านได้คิดเอง ซึ่งผู้เขียนคาดหวังให้ผู้อ่านคิดตามความต้องการของ ผู้เขียนถือเป็นการชี้แนะความคิด เป็นการเน้นให้ข้อความมีน้ำหนักดึงดูดความสนใจหรือให้ข้อคิด นับเป็นกลวิธีอย่างหนึ่ง ที่ช่วยให้ผู้เขียนไม่ต้องแสดงความเห็นออกมา แต่ใช้วิธีการตั้งคำถาม พร้อมทั้งแสดงเหตุผลสนับสนุนเพื่อนำให้ผู้อ่านคิดไปสู่คำตอบที่ผู้เขียนต้องการ ดังตัวอย่าง

“บางคนเชื่อว่าถ้าได้กินขนมพวกนี้จะมีเงินทองใช้หรืออย่างขนมเม็ดขนุน มีความหมายไปในทางเกื้อหนุนว่า มีคนคอยสนับสนุนช่วยเหลือแต่ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องของชื่อที่มี

ความหมายดั่งงามจริง ๆ แล้วเราต้องขยันทำงานและทำความดี จึงจะได้ผลดีตอบแทน
ใช้ใหม่จะ” ตอนท้ายขยายถามแบบไม่ต้องการคำตอบ (ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 6)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงกลวิธีการใช้คำถาม เพื่อเน้นย้ำให้ผู้อ่าน
นึกคิดและใคร่ครวญเนื้อหาอันเป็นคำตอบของคำถาม ซึ่งผู้เขียนได้แสดงไว้ในส่วนต่อมา
โดยผู้เขียนต้องการกล่าวถึงความดีอันเป็นลักษณะของเด็กดีประการหนึ่งด้วยการใช้คำถาม
“เราต้องขยันทำงานและทำความดี จึงจะได้ผลดีตอบแทนใช้ใหม่จะ” เพื่อชักจูงให้ผู้อ่าน
คิดตามคำตอบที่ผู้เขียนต้องการสื่อถึงการทำความดีจะส่งผลดีต่อผู้ปฏิบัติ

ถ้าเราทำอะไรโดยไม่หวังผลตอบแทนแต่ทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ ผลที่ตอบแทน
กลับมานั้นยิ่งใหญ่และมีค่าเกินที่คาดคิดเพื่อน ๆ เห็นด้วยกับผมไหมครับ (ภาษาพาที ป.4,
2561ก, หน้า 183)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงกลวิธีการใช้คำถาม เพื่อเน้นย้ำให้ผู้อ่าน
นึกคิดและใคร่ครวญเนื้อหาอันเป็นคำตอบของคำถาม ซึ่งผู้เขียนได้แสดงไว้ในส่วนต่อมา
โดยผู้เขียนต้องการกล่าวถึงความดีอันเป็นลักษณะของเด็กดีประการหนึ่ง ด้วยการ ใช้คำถาม
“การทำอะไรโดยไม่หวังผลตอบแทนผลที่ตอบกลับนั้นยิ่งใหญ่และมีค่าเห็นด้วยกับผมไหมครับ”
เพื่อต้องการบอกว่าการกระทำสิ่งใด โดยไม่หวังผลตอบแทนย่อมมีคุณค่า เพื่อสื่อให้ผู้อ่าน
ทำความดีโดยไม่หวังผลตอบแทน

ใบบัวรู้สึกตื่นตันจนน้ำตาคลอรู้แล้วว่าคุณค่าของชีวิตอยู่ไหน บ้านของข้าพเจ้า
อยู่กินอย่างพอเพียง ชาติเครื่องอำนวยความสะดวกหลายอย่าง แต่ทำไมทุกคนมีความสุข
ความสุขอยู่ที่ใจ นี่เองไม่ได้อยู่ที่วัตถุสิ่งของเมื่อเราคิดดี ทำดี ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ทำให้ผู้อื่น
มีความสุขใจเราก็สุขตาม (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 148)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงกลวิธีการใช้คำถาม เพื่อเน้นย้ำให้ผู้อ่าน
นึกคิดและใคร่ครวญเนื้อหาอันเป็นคำตอบของคำถาม ซึ่งผู้เขียนได้แสดงไว้ในส่วนต่อมา
โดยผู้เขียนต้องการกล่าวถึงความดีอันเป็นลักษณะของเด็กดีประการหนึ่ง ด้วยการ ใช้คำถาม
“คุณค่าของชีวิตอยู่ไหน” เพื่อมุ่งหวังให้ผู้อ่านคิดคำตอบได้เองว่าคุณค่าของชีวิตของคนนั้น
ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเครื่องอำนวยความสะดวก วัตถุสิ่งของ แต่คุณค่าของชีวิตคนอยู่ที่จิตใจมิใช่สิ่งอื่นใด
โดยมุ่งให้ผู้อ่านคิดดี ทำดี ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งเป็นการสร้าง
ความสุขที่แท้จริง โดยไม่ยึดติดกับวัตถุสิ่งของหรือเครื่องอำนวยความสะดวกที่เป็นวัตถุนอกกาย
แต่ความสุขที่แท้จริงนั้นคือ จิตใจที่เป็นสุข

กลวิธีการใช้คำถามเป็นการกระตุ้นเพื่อให้ผู้อ่านคิดตามที่หนังสือเรียนสื่อ
เพื่อให้ผู้อ่านได้ค้นพบคำตอบด้วยตนเอง จากประสบการณ์ วิธีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม

และบริบทของผู้อ่าน โดยที่หนังสือเรียนไม่ได้ตอบคำถาม ซึ่งหนังสือเรียนได้สื่อสะท้อนให้เห็นอุดมการณ์ที่เกี่ยวกับเด็กในด้าน ความขยันหมั่นเพียร การทำความดี โดยใช้กลวิธีการใช้คำถามไปยังผู้อ่าน เพื่อให้ผู้อ่านได้เกิดความคิดว่าการเด็กดีเป็นสิ่งที่พึงประสงค์และเป็นสิ่งมุ่งหวังของสังคม ส่วนเด็กไม่ดีเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ของสังคม

5.3 กลวิธีการใช้คำขวัญ

กลวิธีการใช้คำขวัญ เป็นการใช้ภาษาเพื่อชี้แนะแนวทางให้บุคคลปฏิบัติตามคำแนะนำอย่างมีเหตุและผล ทั้งยังเป็นวาทกรรมที่มีระบบระเบียบมีลักษณะทางศีลธรรมสามารถต่อยอดย้ำหลักการตลอดจนกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางสังคม ส่งผลต่อการชี้แนะทางความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของผู้อ่าน ประกอบกับการที่คำขวัญเป็นข้อความขนาดสั้นมีลักษณะจดจำได้ง่าย มีสัมผัส การซ้ำคำ วลี และประโยค ตลอดจนมีการใช้บริบทความเป็นจริงนำมาใช้ในตัวภาษาเพื่อสื่ออุดมการณ์ จึงทำให้ผู้อ่านเกิดข้อคิดหรือชี้แนะทางด้านความคิดในความเป็นจริงที่เกี่ยวข้องกับเด็กจากสถานการณ์ในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้การใช้คำขวัญจึงเป็นกลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในหนังสือเรียนเพื่อมุ่งหวังชี้แนะให้ผู้อ่านปฏิบัติตาม ดังตัวอย่าง

“ดิฉัน พวกเราทำได้ทำตามคำขวัญวันเด็กของปีหนึ่งที่ว่า **รอบคอบ รู้คิด มีจิตสาธารณะ**” ก้องพูดเสริม

“ใช่ การบำเพ็ญประโยชน์ครั้งนี้ก็คือการมีจิตสาธารณะหรือจิตอาสาไง” ชมพูสนับสนุน (ภาษาพาที ป.6, 2561ค, หน้า 232)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กลวิธีการใช้คำขวัญสอดแทรกในเนื้อหาหนังสือเรียนเพื่อสื่อความคิดเกี่ยวกับลักษณะของเด็กดีสู่ผู้อ่านผ่านตัวละครในเรื่อง ซึ่งอาจส่งผลให้ผู้เรียนที่เป็นผู้อ่านซึ่งมีวัยใกล้เคียงกับตัวละครเชื่อตามความคิดเหล่านั้นได้โดยง่าย หากพิจารณาคำขวัญ “รอบคอบ รู้คิด มีจิตสาธารณะ” ซึ่งตรงกับคำขวัญวันเด็กแห่งชาติประจำปี พ.ศ. 2554 จะเห็นว่าคำขวัญดังกล่าวมีลักษณะเป็นการสร้างทัศนคติให้ผู้อ่านเห็นว่าการมีความรู้รอบด้านอย่างเท่าทันเหตุการณ์จะไม่ตกเป็นเหยื่อทางสังคม

กลวิธีการใช้คำขวัญดังกล่าวเป็นกลวิธีหนึ่งทางภาษาที่สื่ออุดมการณ์ให้แก่เด็ก เพื่อให้ผู้อ่านเห็นคล้ายตามลักษณะของเด็กดีอย่างมีเหตุผล โดยการให้คุณค่า ดังนั้นการใช้คำขวัญ จึงเป็นตัวชี้แนะแนวทางให้ผู้อ่านปฏิบัติตามลักษณะของเด็กดี

6. กลวิธีการใช้เสียงที่หลากหลาย

กลวิธีการใช้เสียงที่หลากหลาย (Multivoicedness) คือ วิธีการกล่าวอ้าง โดยการใช้เสียงของผู้อื่นโดยยกข้อความของผู้อื่นมาประกอบในคำพูดใหม่ของตน รวมถึงการกล่าวอ้างการนำความคิดหรือคำพูดของตนไปใช้ในคำพูดของตัวเองด้วย ทั้งนี้ยังถือได้ว่า

การใช้เสียงที่หลากหลายเป็นสิ่งที่จะช่วยให้เห็นถึงทัศนะที่แฝงอยู่ในถ้อยคำเพื่อสื่ออุดมการณ์ให้แก่เด็ก กล่าวได้ว่ากลวิธีการใช้เสียงที่เกิดขึ้นในหนังสือเรียน เป็นการนำความคิดหรือคำพูดของผู้อื่นรวมทั้งของผู้เขียนผ่านคำพูดของตัวละครในเรื่องที่เป็นบทอ่าน เสียงที่ถูกสร้างขึ้นนั้น อาจส่งผลกระทบต่อการชี้นำทางด้านความคิด การกระทำ และความรู้สึกให้แก่ผู้อ่านปฏิบัติตามในลักษณะดีที่หนังสือเรียนต้องการสื่อ ดังตัวอย่าง

“ดีแล้วลูก เรามีความเชื่อต่างกันเมื่อได้ยินหรือเห็นอะไรก็เจียบ ๆ ไว้ก่อน แล้วค่อย ๆ คิดหาเหตุผลก่อนตัดสินใจว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่อ ถ้ามีเหตุผลพอฟังได้ เราก็รับฟัง ถ้าไม่ค่อยสมเหตุผล ผลเราก็นิ่งไว้ฟังเขาก่อน เขาอาจมีมุมมองที่ต่างออกไป **คุณปู่**เคยบอกพ่อว่า เห็นอะไร ได้ยินอะไร เกิดอะไรขึ้นให้ตั้งสติ พิจารณา สติมา ปัญญา มี แล้วจะไม่พลาดหรือพลาดน้อย” พ่อพูด

(ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 94)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่ากลวิธีการใช้เสียงที่หลากหลาย คือ มีการกล่าวอ้างคำพูดของ “คุณปู่” โดยให้พ่อซึ่งเป็นตัวละครในเรื่องเป็นผู้สื่อผ่านถ้อยคำ เพื่อสอนให้เด็กที่เป็นผู้อ่านมีสติปัญญาให้การแก้ไขปัญหา คิดพิจารณาอย่างมีเหตุผลอันนำไปสู่การดำรงชีวิตอย่างมีสติ

ผู้ที่สอนเราให้รู้จักผิดชอบชั่วดี มีคุณธรรม คือ ศาสดาและผู้เผยแผ่คำสอนในศาสนาต่าง ๆ ผู้ที่ปฏิบัติตามคำสอน ย่อมประสบความสำเร็จ มีความสุขในการดำรงชีวิต ทำให้สังคมร่มเย็นเป็นสุข ซึ่งเป็นอุดมคติของมนุษยชาติ” **ทิตยอด**อธิบาย (ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 208)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กลวิธีการใช้เสียงที่หลากหลาย คือ มีการกล่าวอ้างคำพูดของ “ทิตยอด” ซึ่งเป็นบุคคลที่เคยบวชมาก่อน ถือเป็นบุคคลที่มีความรู้ทางด้านธรรม มีคุณธรรม เผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้อ่านปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา คือ การทำความดีละเว้นความชั่ว

“พี่เจียบ ๆ แพนอยากรู้ความหมายของคำว่า คนเจริญกับคนโง่ พี่เจียบหาให้พานหน่อยได้ไหมคะ” “สบายมาก พี่บอกได้เลย พี่เพิ่งอ่านหนังสือของหลวงปู่ปัญญามา ท่านบอกไว้ว่า คนเจริญย่อมรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ หมั่นหาความรู้ใส่ตน แต่คนโง่ใช้เวลาว่างด้วยการนอนหลับ คุณแต่เรื่องไม่เป็นสาระ” (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 45)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่ามีกลวิธีการใช้เสียงที่หลากหลาย คือ มีการใช้ถ้อยคำที่เป็นข้อความคำพูดในหนังสือของ “หลวงพ่อบัณฑิต” สื่อผ่านตัวละคร เพื่อชี้้นำความคิดให้ผู้อ่านเป็นเด็กดีเป็นผู้เจริญโดยการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

“เราทุกคนเกิดมาและเติบโตมาได้ทั้งแม่ทั้งลุงและอาทฤษฎีคุณนอมพวกหนูมาอย่างไร เพราะชีวิตเป็นของมีค่า ไม่ใช่ซื้อหากันได้ ดังนั้นพวกหนูต้องดูแลตัวเองให้มีชีวิตที่ดี ยิ่งขึ้นไป” **แม่พร**พูดต่อ “ลูกอย่าอับอายว่าเป็นเด็กกำพร้า แต่ต้องทำให้คนอื่นเห็นว่าเด็กกำพร้าอย่างพวกลูก ๆ นี้ก็สามารถเป็นคนดี คิดดี ทำดีได้ ตั้งใจเรียนหนังสือ เพื่อให้มีอาชีพที่ดี จะได้ช่วยเหลือตัวเองต่อไปในอนาคต”

(ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 144)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่ามีกลวิธีการใช้เสียงที่หลากหลาย คือ มีการใช้ถ้อยคำของ “แม่พร” เป็นคำสอนเพื่อให้เด็กทุกคนเป็นคนดี คิดดี ทำดี ตั้งใจเรียน เพื่อให้มีอาชีพที่ดี และช่วยเหลือตนเองได้ ด้วยการสร้างคุณค่าให้แก่ตนเอง

คุณยายบอกหลานสาวว่า “เป็นลูกผู้หญิงต้องรักนวลสงวนตัว ไม่ปล่อยเนื้อปล่อยตัวไปกับใคร ๆ ก่อนวันแต่งงาน” (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 255)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่ามีกลวิธีการใช้เสียงที่หลากหลาย คือ มีการใช้ถ้อยคำของ “คุณยาย” เพื่อสั่งสอนและปลูกฝังค่านิยมของเด็กไทยให้รู้จักหวงแหนตนเอง โดยการไม่ให้ถูกเนื้อต้องตัวก่อนวัยอันควร สงบเสงี่ยม เปรียบกับสำนวนไทยที่ว่า “อย่าซิงสุกก่อนห่าม”

คุณย่าเริ่มเล่าเรื่องนางสงกรานต์เป็นธิดาของท้าวทศพรหม เมื่อพระอาทิตย์โคจรเข้าสู่ปีใหม่วันใด นางทั้ง 7 ก็ผลัดเปลี่ยนกันเชิญเศียรของท้าวทศพรหมผู้ล่วงลับไป สรงน้ำ ประพรมเครื่องหอม ด้วยความรัก อาลัย และระลึกถึงพระบิดา อยู่มีเสื่อมคลาย นางสงกรานต์จึงไม่ใช่สัญลักษณ์แห่งความงามดุจเทพธิดาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความเป็นผู้มีจิตใจงามเปี่ยมด้วยความกตัญญูกตเวทิตะ ผู้คนซาบซึ้งการกระทำของนางสงกรานต์ จึงนำมาปฏิบัติตามจนเกิดเป็นประเพณีสงกรานต์สืบมา

(ภาษาพาที ป.6, 2561ค, หน้า 86)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่ามีกลวิธีการใช้เสียงที่หลากหลาย คือ มีการใช้ถ้อยคำของ “คุณย่า” ที่เป็นตัวละครในบทเพื่อสื่อให้ผู้อ่านมีความกตัญญูรู้คุณเหมือนดังเรื่องเล่าของนางสงกรานต์

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่ามีกลวิธีการใช้เสียงที่หลากหลาย ในด้านชี้นำทางความคิด โดยการสื่อผ่านถ้อยคำของตัวละครผู้ที่มีประสบการณ์มาก่อน เช่น คุณปู่ คุณย่า คุณยาย พ่อ แม่ ทิด และหนังสือของหลวงพ่อบัณฑิต ซึ่งบุคคลที่กล่าวอ้างดังกล่าวเป็นผู้ที่มีความเคารพ น่าเชื่อถือ และเป็นที่ยอมรับทางสังคม จึงทำให้ผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนเชื่อตามความคิดเหล่านี้

7. กลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง

กลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง (Topics) เป็นส่วนประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของตัวบทที่แสดงให้ผู้อ่านรับรู้ถึงเนื้อเรื่องหรือเนื้อหาของบทอ่านในหนังสือ ชื่อเรื่องถือเป็นการแนะนำหรือชี้ชวนที่ทำให้ผู้อ่านเห็นวัตถุประสงค์ของการนำเสนอได้เด่นชัดยิ่งขึ้น จากชื่อเรื่องแต่ละบทในหนังสือเรียนล้วนปรากฏอุดมการณ์ที่สื่อถึงลักษณะของเด็กไปยังผู้อ่าน ดังตัวอย่าง

ออมไว้ กำไรชีวิต

บทนี้ชี้ให้เห็น

ความจำเป็นของการออม

รู้จักใช้รู้จักถนอม

รู้เก็บหอมรอมริบไว้...

(ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 19)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งที่หนังสือเรียนตั้งขึ้นเพื่อสรุปสาระสำคัญหรือแก่นเรื่องที่ต้องการสื่อให้ผู้อ่านได้ปฏิบัติตาม จากเรื่อง “ออมไว้ กำไรชีวิต” เพื่อมุ่งสอนให้ผู้อ่านรู้จักประหยัด อดออม เก็บหอมรอมริบไว้ใช้ในยามจำเป็น ซึ่งการออมไม่เพียงประหยัดเก็บออมสะสมเท่านั้น แต่ต้องตระหนักรู้ถึงการใช้จ่ายและเห็นคุณค่าของเงิน รู้จักประมาณตนให้อยู่บนพื้นฐานความพอดี พอเพียง ไม่ประมาท มีเหตุผล และเห็นถึงความสำคัญประโยชน์ที่เกิดจากการออมด้วย

อย่างนี้ดี ควรทำ

บทนี้จะบอกให้

ทำอะไรไว้ย่อมมีผล

หากทำดีผลดีดล

ทำชั่วผลชั่วตอบแทน...

(ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 205)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งที่หนังสือเรียนตั้งขึ้นเพื่อสรุปสาระสำคัญหรือแก่นเรื่องที่ต้องการสื่อให้ผู้อ่านได้ปฏิบัติตาม จากเรื่อง “อย่างนี้ดี

ควรทำ” เป็นการชี้แนะให้ผู้อ่านปฏิบัติตนเป็นคนดี ทำความดี เพื่อมุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนเป็นเด็กดี ถือเป็นการสร้างรากฐานทางสังคมให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพ

คนละไม้ คนละมือ

บทนี้ชี้ให้เห็น	ถึงความเป็นมิตรต่อกัน
งานมากไม่ไหวหวั่น	พร้อมใจครั้นต่างร่วมมือ
ประโยชน์ส่วนรวมกัน	ยอมผันผ่อนไม่แย่งยื้อ
ช่วยกันรักษาชื่อ	ไม่ตึงตื่อเอาแต่ใจ...

(ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 19)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งที่หนังสือเรียนตั้งขึ้นเพื่อสรุปสาระสำคัญหรือแก่นเรื่องที่ต้องการสื่อให้ผู้อ่านได้ปฏิบัติตาม จากเรื่อง “คนละไม้คนละมือ” เพื่อชี้แนะและสั่งสอนให้ผู้อ่าน มีน้ำใจ ร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สร้างคุณประโยชน์เพื่อส่วนรวม

ก้าวให้ไกล ไปให้ถึง

บทนี้สร้างกำลังใจ	ให้ก้าวไปตามความฝัน
แม้พลาดอย่าเสียขวัญ	ลองทำใหม่ใจอดทน
ความคิดให้มุ่งมั่น	ที่ละขั้นหมั่นขวยขวาน
สุดท้ายจะเห็นผล	สำเร็จได้ตั้งใจปอง...

(ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 125)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งที่หนังสือเรียนตั้งขึ้นเพื่อสรุปสาระสำคัญหรือแก่นเรื่องที่ต้องการสื่อให้ผู้อ่านได้ปฏิบัติตาม จากเรื่อง “ก้าวให้ไกลไปให้ถึง” เพื่อมุ่งสอนและชี้แนะให้ผู้อ่าน มีความเพียรพยายาม อดทน มุ่งมั่นไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค เพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จ

กว่าแผ่นดินจะกลบหน้า

บทนี้มีแง่คิด
เสียชื่อนานนักหนา
ชื่อไว้ใจเป็นสุข
สำนวนเทียบความหมาย

อันความผิดติดตั้งตรา
ดินกลับหน้าไม่สิ้นอายุ
หลีกพ้นทุกข์สุขใจกาย
พูดให้ดีเป็นศรีตน...

(ภาษาพาที ป.6, 2561ค, หน้า 97)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งที่หนังสือเรียนตั้งขึ้นเพื่อสรุปสาระสำคัญหรือแก่นเรื่องที่ต้องการสื่อให้ผู้อ่านได้ปฏิบัติตาม จากเรื่อง “กว่าแผ่นดินจะกลบหน้า” เพื่อให้ผู้อ่านซึ่งเป็นเด็กและเยาวชน เกิดข้อคิด และเห็นภาพ โดยไม่ควรนำไปปฏิบัติหรือไม่ควรนำไปเป็นแบบอย่าง หลีกเลียงการกระทำดังกล่าว หากผู้อ่านปฏิบัติตนเช่นนั้น อาจจะได้รับโทษหรือผลเสียแก่ผู้ปฏิบัติ ได้รับคำติเตียน ต่อว่า ลงโทษ ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

เสียแล้วไม่กลับคืน

บทนี้มุ่งสอนใจ
รักนวลสงวนงาม

ความเป็นไทยแดนสยาม
เลื่องลือนามน่าชื่นชม...

(ภาษาพาที ป.6, 2561ค, หน้า 213)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งที่หนังสือเรียนตั้งขึ้นเพื่อสรุปสาระสำคัญหรือแก่นเรื่องที่ต้องการสื่อให้ผู้อ่านได้ปฏิบัติตาม จากเรื่อง “เสียแล้วไม่กลับคืน” มุ่งสอนให้ผู้อ่านรักนวลสงวนตัว รักษาคุณค่าของตนเอง ซึ่งเป็นค่านิยมในสังคมไทย โดยมุ่งสอนให้ผู้หญิงรักตัวเองไม่ชิงสุกก่อนห่ามก่อนวัยอันควร รวมทั้งการรักษาเกียรติยศตามขนบธรรมเนียมไทย

จึงอาจกล่าวได้ว่าหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยเป็นสื่อหรือเครื่องมือที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดและปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งนับเป็นอุดมการณ์ของรัฐอย่างหนึ่งที่มุ่งหวังให้เข้าถึงผู้เรียนหรือเยาวชนในวัยเรียน ด้วยการสอดแทรกเนื้อหาที่มุ่งปลูกฝังอุดมการณ์เด็กดีและเด็กไม่ตีผ่านพฤติกรรมของตัวละคร รวมไปถึงข้อความที่เป็นบทอ่านในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยอย่างสม่ำเสมอ ผ่านกลวิธีทางภาษา 7 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการเลือกใช้คำศัพท์ กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ กลวิธีการอ้างส่วนใหญ่ กลวิธีการใช้ประโยคแสดงเหตุผล กลวิธีการใช้วาทศิลป์ กลวิธีการใช้เสียงที่หลากหลาย และกลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง

ปฏิบัติการทางวาทกรรม

วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practice) เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์กับวิถีปฏิบัติสู่กระบวนการบริโศคและการตีความ ซึ่งหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มีการประกอบสร้างจากกลวิธีทางภาษาเพื่อเป็นสื่อในการถ่ายทอดอุดมการณ์บางประการที่รัฐมุ่งหวังให้เกิดแก่ผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับ พิพัฒน์ พสุธารชาติ (2545, หน้า 238-240) กล่าวไว้ว่า อุดมการณ์รัฐที่อยู่ในหนังสือเรียนแต่ละหลักสูตรนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ทางการเมืองในแต่ละสมัย จึงเป็นอุดมการณ์ที่มุ่งสร้างรัฐที่เข้มแข็งเป็นพลเมืองที่พึงพารัฐและพลนิกรที่จงรักภักดี การศึกษาของไทยในยุคประชาธิปไตยจึงเน้นการเป็นพลเมืองที่ดี อันหมายถึงไม่ต่อต้านนโยบายของรัฐ นอกจากนี้การผลิตหนังสือเรียนนั้น รัฐไทยยังผูกขาดอำนาจในการผลิตหนังสือเรียนมาโดยตลอด โดยรัฐยังคงรักษาอำนาจในการตรวจสอบและอนุญาตให้ใช้หนังสือเรียน อย่างเข้มงวดซึ่งชี้ให้เห็นว่ารัฐได้ตระหนักในความสัมพันธ์ของการใช้การศึกษาและหนังสือเรียนในฐานะของเครื่องมือที่ใช้ปลูกฝังและถ่ายทอดอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐให้แก่เด็กและเยาวชนอย่างไม่เปลี่ยนแปลง

จากการกล่าวอ้างข้างต้นชี้ให้เห็นว่า หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยเป็นวาทกรรมที่มีความน่าเชื่อถือเพราะถูกตรวจสอบประเมินคุณภาพทางวิชาการและความถูกต้องเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด มีลักษณะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่สามารถผลิตซ้ำอ่านซ้ำ ตามความต้องการของผู้อ่านได้อย่างไม่จำกัด โดยมีการแจกจ่ายไปยังโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศ ตามสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อให้ผู้ที่เข้ารับการศึกษาระบบการศึกษาภาคบังคับขั้นพื้นฐานได้ใช้อย่างทั่วถึงถือเป็นการเพิ่มช่องทางให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงตัวบทได้ดี อุดมการณ์ที่ประกอบอยู่ในตัวบทเหล่านี้จึงสามารถแพร่กระจายสู่ผู้อ่านได้เป็นวงกว้างได้เช่นกัน

ทั้งยังมีการตอกย้ำความน่าเชื่อถือของหนังสือเรียนจากการใช้ในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา จากการอ่านเพิ่มเติมและการอ่านทบทวนบทเรียน จึงทำให้ภาษาที่ถูกใช้ในหนังสือเรียนเป็นภาษาที่ง่ายต่อการเข้าใจ เพื่อเข้าถึงผู้อ่านอย่างตรงไปตรงมาไม่ซับซ้อนและมีเนื้อหาสอดแทรกคติ คำสอนต่าง ๆ รวมถึงแนวทางการปฏิบัติตน การดำรงชีวิตในสังคมที่รัฐเชื่อว่าเหมาะสมได้ จะเห็นได้ว่าหนังสือเรียนนี้มิได้ถูกผลิตขึ้นเพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการเรียนการสอนที่ถ่ายทอดสาระความรู้ในด้านวิชาภาษาไทยเท่านั้น แต่ยังถูกผลิตขึ้นเพื่อปลูกฝังลักษณะนิสัย ความคิด หรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่รัฐกำหนด จึงกล่าวได้ว่าหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยเป็นเครื่องมือที่รัฐใช้ถ่ายทอดชุดความคิดหรืออุดมการณ์ไปสู่ผู้เรียนที่เป็นผู้อ่านเพื่อเตรียมความพร้อมให้เป็นสมาชิกที่พึงประสงค์ของสังคม

การวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการผลิตและบริโศกต์วาทหนังสือเรียนนั้น มีความเกี่ยวข้องกับอำนาจของรัฐและสถานภาพทางสังคมของบุคคลที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยัง แสดงให้เห็นว่า หนังสือเรียนมีกระบวนการผลิตที่เป็นแบบแผนและอยู่ในการควบคุมดูแลของ หน่วยงานรัฐ ทำให้หนังสือเรียนกลายเป็นวาทกรรมสำหรับการตอกย้ำความเชื่อและความจริง จากสถาบันการศึกษา อันมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดอุดมการณ์ของรัฐ โดยรัฐมองเห็นว่า เหมาะสม จึงปล่อยออกไปยังผู้เรียนที่เป็นเด็กและเยาวชน เพื่อการสร้างสมาชิกที่พึงประสงค์ ของสังคม อุดมการณ์ที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาในหนังสือเรียนนี้จึงมีแนวโน้มที่มีอิทธิพล และมีบทบาทสำคัญต่อการชี้นำแนวทางสมาชิกของสังคมในอนาคตที่รัฐต้องการ

วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชา พื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กับวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม แสดงให้เห็นว่า สภาพเหตุการณ์หรือสังคมที่แวดล้อมมีส่วนในการผลิตตัวบทในวาทกรรมหนังสือเรียน ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาอิทธิพลทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการสื่ออุดมการณ์ ผ่านหนังสือเรียนและผลลัพธ์ของการสื่ออุดมการณ์ผ่านหนังสือเรียนที่มีต่อสังคมไทย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการสื่ออุดมการณ์

วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของแฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995) ให้ความสำคัญ ทั้งการวิเคราะห์ตัวบทและบริบท ซึ่งการวิเคราะห์บริบท ได้แก่ การวิเคราะห์วิถีปฏิบัติ ทางวาทกรรม และวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม การวิเคราะห์มิติทั้ง 3 ของวาทกรรมนี้ จะทำให้เห็นความสัมพันธ์วาทกรรมกับสังคมและวัฒนธรรม มีผลอย่างยิ่งต่อการสื่ออุดมการณ์ ในวาทกรรม และจากการศึกษาวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมของหนังสือเรียน พบว่า การสื่ออุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยได้รับอิทธิพลจากปัจจัย ทางสังคม และวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ค่านิยมในสังคมไทย

จากการศึกษาวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม พบว่าการสื่ออุดมการณ์ผ่าน หนังสือเรียนได้รับอิทธิพลจากค่านิยมที่มีอยู่ในสังคมไทย ซึ่งค่านิยม หมายถึง แนวความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ สิ่งทีบุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติอย่าง

สม่ำเสมอ และถือว่าความเชื่อที่ฝังรากลึกมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมบุคคลในทุกด้านของพฤติกรรม กระบวนการศึกษาศึกษาจึงมีนโยบายในการยกระดับการศึกษาให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล ควบคู่ไปกับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ถือเป็นการสร้างวินัย ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การมีจิตสาธารณะ ความตระหนักถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตนและเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักการประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด อุดมการณ์ ความเชื่อ รวมทั้งรู้คุณค่า สืบสานวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทย ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่จะพัฒนาพลเมืองให้เข้มแข็งสร้างคนในชาติให้มีค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ เพื่อการพัฒนาให้เด็กและเยาวชนมีคุณลักษณะตามค่านิยมและต้องป่มเพาะปลูกฝังอย่างเหมาะสม สม่ำเสมอ ต่อเนื่องและต้องใช้เวลาในการพัฒนาจนเกิดเป็นคุณลักษณะที่ติดตัวไปอย่างยั่งยืน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, บทนำ) ดังนั้นรัฐจึงมีการปลูกฝังค่านิยมผ่านสื่อวาทกรรมในหนังสือเรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตรงตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 โดยมีการปลูกฝังค่านิยมเพื่อมุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนไทยเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติสู่มาตรฐานสากล

1.2 นโยบายการศึกษาของไทย

นอกจากค่านิยมระบบความคิดความเชื่อต่าง ๆ ในสังคมที่มีอิทธิพลต่อการสื่ออุดมการณ์ในหนังสือเรียนแล้วนั้น แนวคิดหรือนโยบายการศึกษาที่รัฐให้ความสำคัญก็เป็นอีกประการหนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสื่ออุดมการณ์ในหนังสือเรียนเช่นกัน จากการศึกษาพบว่านโยบายการศึกษาของประเทศไทยมีผลต่ออุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับประถมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ที่สื่อไปยังผู้อ่านโดยการทำให้อุดมการณ์บางประการยังคงถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องในหนังสือเรียน ตลอดจนช่วงชั้น การทำให้อุดมการณ์บางประการในหนังสือเรียนปรากฏบางช่วงเวลา แนวคิดหรือนโยบายของรัฐที่มีผลต่อการสื่ออุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยมีการถ่ายทอดเป็นวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและแนวคิดหรือนโยบายที่นอกเหนือจากวัตถุประสงค์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, บทนำ) ได้กล่าวถึง หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยมีวิสัยทัศน์มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งถือเป็นกำลังของชาติให้พัฒนาเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้ และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อ

การศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ โดยมุ่งเป็นการศึกษาตลอดชีวิตหรือเรียนรู้ตลอดชีวิต เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ได้เต็มตามศักยภาพ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้า ถือเป็น การสร้างกลยุทธ์ใหม่ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สามารถ ตอบสนองความต้องการของบุคคลสังคมไทย เพื่อให้ผู้เรียนมีศักยภาพในการแข่งขันและ ร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในสังคมโลก ปลุกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย สรุปได้ว่าการจัดการเรียนการสอนตามนโยบายการศึกษาของไทยเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคน ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพด้านความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับใช้เป็นเครื่องมือ ในการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงและแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต

ผลการวิเคราะห์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ค่านิยมและนโยบายด้านการศึกษาของไทย รวมถึงนโยบายในการพัฒนาประเทศในด้านอื่น ๆ ที่รัฐให้ความสำคัญนั้น มีอิทธิพลต่อการสื่อ อุดมการณ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย เนื่องจากหนังสือเรียนดังกล่าว เป็นวาทกรรมที่รัฐมีบทบาทในการผลิตเป็นอย่างมาก ประกอบกับการที่เป็นวาทกรรมที่ประชาชน ให้การยอมรับ และสามารถเข้าถึงประชาชนของประเทศได้อย่างเป็นวงกว้าง รัฐจึงเลือกใช้ หนังสือเรียนเป็นสื่อในการถ่ายทอดอุดมการณ์ไปสู่ผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนของชาติ เพื่อชี้แนะให้ปฏิบัติตามแนวคิดและนโยบายที่รัฐกำหนดขึ้น และนำไปสู่ประโยชน์ในการบริหาร ประเทศ

2. ผลของการสื่ออุดมการณ์สู่สังคม

จากแนวความคิดของนอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough, 1995, p. 98 อ้างอิงใน วิสันต์ สุขวิสิทธิ์, 2554, หน้า 377) กล่าวว่า นอกจากสังคมและวัฒนธรรม จะมีผลต่อการกำหนด อุดมการณ์แล้ว อุดมการณ์ต่าง ๆ ยังส่งผลต่อการกำหนดสังคมและวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน อุดมการณ์ที่ปรากฏในตัวบทหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย จึงส่งผลต่อการกำหนด ชุดความคิดที่อาจนำไปสู่การประกอบสร้างระบบความเชื่อของผู้อ่าน รวมถึงสังคมได้ โดยเฉพาะการสร้างภาพอุดมคติของเด็กและเยาวชน ซึ่งหากพิจารณาอุดมการณ์เด็กที่ปรากฏ ในตัวบทหนังสือเรียนสื่อไปยังผู้อ่าน จะเห็นว่าอุดมการณ์ประกอบด้วยชุดความคิดที่พยายามสื่อ ให้ผู้อ่านเห็นลักษณะต่าง ๆ ทั้งด้านการกระทำ พฤติกรรม รวมถึงความคิด และลักษณะนิสัย ของบุคคลต่อสิ่งต่าง ๆ ในสังคมตามที่หนังสือเรียน ต้องการนำเสนอภาพของพลเมืองที่ดีและ เป็นที่ต้องการของสังคมนั้น จะต้องปฏิบัติตนเป็นคนดีของชาติ คือ เคารพและเทิดทูนสถาบัน

สำคัญของชาติ อันได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รวมถึงการรักษาประโยชน์ส่วนรวม ด้วยการกระทำ คำพูด ความคิด และสติปัญญา สามารถดำรงรักษาปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในสังคมไว้ได้ เช่น การมีมารยาทเรียบร้อย ทั้งกายและวาจา ความซื่อสัตย์สุจริต การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ทั้งนี้ยังรวมถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่สังคม การตั้งใจเรียน และความขยันหมั่นเพียรยังช่วยสร้างสรรค์อันเป็นพื้นฐานในการรักษาประเทศ รวมถึงความสามัคคี การมีระเบียบวินัยที่ช่วยให้สังคมสามารถดำเนินไปอย่างเรียบง่าย อุทิศการณเด็ก จึงเป็นอุดมการณ์สำคัญที่ใช้เพื่อสื่อถึงสมาชิกที่พึงปรารถนาของสังคมไปสู่ผู้เรียน ซึ่งมีฐานะเป็นสมาชิกของสังคมและเติบโตขึ้นเป็นกำลังสำคัญของชาติ

การนิยามความหมายของสมาชิกที่อยู่ในระเบียบวินัยและเป็นแบบแผนที่รัฐเห็นว่าเหมาะสมนั้น จึงเอื้อให้รัฐสามารถควบคุมบริหารและปกครองคนในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่นกับลักษณะของสมาชิกที่พึงประสงค์ของสังคม ถูกถ่ายทอดผ่านหนังสือเรียน ย่อมได้รับการยอมรับเชื่อถือจากสังคม การนิยามความหมายสมาชิกที่พึงประสงค์ของสังคมผ่านหนังสือเรียนจึงเป็นสิ่งที่ล่อลวงพฤติกรรมของผู้เรียนได้

การนำเสนอภาพอุดมคติของบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ในสังคมจากการนิยามความหมายของสมาชิกที่พึงประสงค์ในสังคมแล้วนั้น อุดมการณ์ต่าง ๆ ที่หนังสือเรียนสื่อไปยังผู้อ่านย่อมมีผลต่อการกำหนดการรับรู้เกี่ยวกับบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ที่สังคมทำให้ผู้อ่านมีทัศนคติต่อสิ่งรอบข้าง ตามภาพอุดมคติที่หนังสือเรียนสร้างขึ้นมา ภาพอุดมคติเหล่านี้บางส่วนอาจเป็นการนำเสนอในมุมมองที่จำกัดไม่เป็นกลางหรือไม่รอบด้าน ด้วยเหตุนี้อุดมการณ์ในหนังสือเรียนจึงอาจส่งผลกระทบต่อการประกอบสร้างองค์ความรู้หรือความเป็นจริงเกี่ยวกับบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ในสังคม ว่ามีลักษณะเป็นเช่นนั้นจริงหรือมีธรรมชาติเป็นเช่นนั้น ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วบุคคลและสิ่งเหล่านั้นอาจไม่ได้มีลักษณะเป็นเช่นนั้นภาพที่หนังสือเรียนได้สื่อออกเสมอไป

หากพิจารณาความคิดของอุดมการณ์เด็กในหนังสือเรียนสื่อไปยังผู้อ่านจะเห็นว่าหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้สื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพของเด็กดีและเด็กไม่ดี จากการจำลองภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนที่เป็นผู้เรียน โดยมีพฤติกรรมขัดแย้งกัน 2 ด้าน ในลักษณะคู่ตรงข้ามกัน ที่หนังสือเรียนได้พยายามสื่อให้ผู้อ่านเห็นว่า โลกของเด็กแต่ละฝ่าย มีความแตกต่างกันจากพฤติกรรมการกระทำ เช่น เด็กดีเชื่อฟังผู้ใหญ่ เด็กไม่ดีไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ เป็นต้น และภาพอุดมคติของเด็กดีที่หนังสือเรียนนำเสนอ นั้น มักเป็นลักษณะที่พึงประสงค์ ส่วนภาพอุดมคติของเด็กไม่ดีเป็นลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งผู้แต่งหรือผู้เรียบเรียง

หนังสือเรียน คาดหวังให้เด็กที่เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณลักษณะที่ดีเช่นเดียวกับการที่ปรากฏในหนังสือเรียน ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวนั้นอาจไม่ใช่ภาพที่สะท้อนความเป็นจริงทั้งหมดในสังคม

นอกจากนี้ ผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นเช่นกันว่า อุดมการณ์เด็กที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยได้สื่อไปยังผู้อ่านผ่านวาทกรรมทางภาษามีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับบริบททางสังคม เนื่องจากหนังสือเรียนเป็นวาทกรรมที่ผลิตขึ้นในบริบทสังคมไทย ภายใต้การควบคุมดูแลของภาครัฐ จึงทำให้แนวนโยบายรวมถึงความคิด ความเชื่อในสังคมไทยสามารถสื่ออุดมการณ์ภายในตัวบทได้ ประกอบกับการที่หนังสือเรียนเป็นวาทกรรมที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เด็กและเยาวชนทุกคนต้องได้รับการศึกษาในระบบการศึกษาของรัฐทั่วประเทศและจำเป็นต้องใช้ ดังนั้นหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย จึงสามารถเข้าถึงผู้เรียนได้อย่างทั่วถึง อุดมการณ์เด็กในหนังสือเรียนจึงสามารถแพร่กระจายไปสู่สังคมวงกว้างได้เช่นกัน ในขณะที่เดียวกันเมื่อผู้เรียนใช้หนังสือเรียนซึ่งได้รับการยอมรับจากภาครัฐ โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้ถ่ายทอดอุดมการณ์สู่ผู้อ่านที่เป็นผู้เรียนทำให้หนังสือเรียน ทำหน้าที่ปลูกฝังความคิด ความเชื่อของผู้เรียน ในการเป็นสมาชิกที่พึงประสงค์ของสังคม

อุดมการณ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นเอกสารทางวิชาการประเภทแบบเรียน ที่มุ่งถ่ายทอดความรู้ทางภาษาไทยให้แก่ผู้เรียน ผลิตโดยสำนักงานคณะกรรมการขั้นพื้นฐาน ได้อนุญาตให้บังคับใช้ มีจุดมุ่งหวังตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ ที่จะทำให้ผู้เรียนในระบบการศึกษาของรัฐเติบโตเป็นเยาวชนหรือพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนด

ดังนั้น หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยถือเป็นสื่อหรือเครื่องมือที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความคิด ค่านิยม ทศนคติ และปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งนับเป็นอุดมการณ์ของรัฐอย่างหนึ่ง ที่เข้าถึงผู้เรียนหรือเยาวชนในวัยเรียนได้ดี โดยสอดแทรกเนื้อหาสำหรับปลูกฝังอุดมการณ์เด็กผ่านการกระทำ คำสอน การปฏิบัติ พฤติกรรมของตัวละครดังจะอธิบายต่อไปนี้

1. อุดมการณ์เด็กดี

อุดมการณ์เด็ก (Children's Ideology) หมายถึง การปลูกฝังคุณลักษณะผ่านพฤติกรรมต่าง ๆ ให้แก่เด็ก คุณลักษณะที่เด็กควรนำไปปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติ พฤติกรรมใดเมื่อเด็กปฏิบัติแล้วได้รับการชื่นชมเป็นที่ยอมรับ ทั้งนี้เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ แยกแยะ

และนำไปใช้ ตามความคิดของ อูมาวัลย์ ซีซ้าง (2555, หน้า 82) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วิลสันต์ สุขวิสิทธิ์, (2554, หน้า 73) ที่ได้กล่าวถึงอุดมการณ์ความเป็นเด็ก คือ ชุดความคิดที่สื่อภาพของเด็ก โดยการกระทำ พฤติกรรม ตลอดจนนิสัยบางประการ การประเมินค่า และการตัดสิน เพื่อให้ผู้อ่านประพฤติตามสิ่งที่ถูกประเมินค่าว่าดี สรุปคำว่า “เด็กดี” ตามความคิดของผู้วิจัย คือ เด็กที่พึงประสงค์โดยมีพฤติกรรม ความคิด ความเชื่อ เจตคติที่ดีในการดำรงชีวิตเพื่อเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมในอนาคต และทำให้ประเทศชาติน่าอยู่

ในสังคมหลายยุคสมัยมักจะได้ยินคำกล่าวที่ให้ความสำคัญต่อเด็กไว้ว่า “เด็กในวันนี้ คือ ผู้ใหญ่ในวันหน้า” หรือ “เด็ก คือ อนาคตของชาติ” ซึ่งกล่าวได้ว่า เด็กมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเจริญมั่นคงของประเทศชาติ เด็กถือว่าเป็นเยาวชนซึ่งในอนาคตภายภาคหน้ามีการพัฒนาเจริญเติบโตเป็นพลเมืองและกำลังสำคัญของสังคม ซึ่งสังคมต้องการพลเมืองอย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับ การปลูกฝังอุดมคติให้แก่เด็กเช่นนั้น เพราะการเติบโตของเด็กจะทำหน้าที่ทดแทนผู้ใหญ่ในอนาคต ฉะนั้นสังคมและประเทศชาติในอนาคตจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมคนรุ่นเก่าไปสู่สังคมคนรุ่นใหม่ ตามกาลเวลา ยุคสมัย ดังนั้นรัฐจึงปลูกฝังความคิด ค่านิยม ทักษะคติ หรืออุดมการณ์ตั้งแต่วัยเด็ก ซึ่งเป็นวัยที่มีพัฒนาการทางด้านการเรียนรู้ จดจำ และ ชื่นนำตามสิ่งที่สังคมต้องการ

ดังนั้นอุดมการณ์เด็กดี ในงานวิจัยในครั้งนี้จึงหมายถึง การปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ความคิด ความเชื่อ ความเป็นเด็กดีผ่านการใช้ภาษา คำสอน พฤติกรรม การปฏิบัติของตัวละครผ่านวาทกรรมในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ที่เป็นเนื้อหาข้อความ บทอ่านสื่อในทางที่ดี มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านเกิดการเรียนรู้ นำไปใช้ในการปฏิบัติ เป็นบุคคลที่ได้รับการยินยอม ชื่นชม ส่งผลดีแก่ผู้อ่านหรือผู้ปฏิบัติ ถือว่าเป็น “เด็กดี” ตามลักษณะอันพึงประสงค์ หรือเป็นที่ต้องการในสังคมปัจจุบัน

จากการศึกษาผู้วิจัย พบว่า หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยได้ปลูกฝังคุณลักษณะ ความคิด ความเชื่อ การเป็นเด็กดี ผ่านกลวิธีทางภาษากการสร้างวัจนกรรมให้ผู้อ่านกระทำตามพฤติกรรมเด็กในทางที่ดี ดังต่อไปนี้

1.1 เด็กดี มีความกตัญญูรู้คุณ

ความกตัญญู เป็นพื้นฐานของคนดี ดังพุทธภาษิตภาษาบาลีที่กล่าวไว้ว่า “ภูมิ เว สาธุรูปานํ กตัญญูกตเวทิตา” แปลว่า ความกตัญญูเป็นเครื่องหมายของคนดีและก่อให้เกิดความตระหนักรู้ในคุณงามความดีแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติ ความกตัญญูนี้เกิดขึ้นด้วยความรู้สึกภายใต้จิตใจของคน ซึ่งถือได้ว่าเป็นต้นน้ำหรือรากฐานของมนุษย์ก็ว่าได้ (บุษกร วัฒนบุตร และคณะ, 2560, หน้า80)

ความกตัญญู ถือเป็นคุณธรรมประการหนึ่งในการพัฒนาคนให้สมบูรณ์ ด้วยการตระหนักรู้จากการทำความดี ทำคุณประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ฉะนั้นการพัฒนาเด็กให้กลายเป็นเด็กดีของสังคม จะต้องมีความกตัญญู เพราะความกตัญญูเป็นคุณสมบัติของคนดี ซึ่งจะผลักดันก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองสร้างความสุขในครอบครัว โรงเรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติได้ ถือเป็นบุคคลที่พึงปรารถนาในสังคมทุกยุคสมัย การกตัญญูรู้คุณจึงเป็นหลักธรรมที่สังคมมนุษย์พึงประสงค์ สอดคล้องกับคำว่า “เด็กดีมีความกตัญญูรู้คุณ” ซึ่งปรากฏในวาทกรรมหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย จากการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษามีกลวิธี การใช้คำกริยาและกริยาวลีที่สื่อถึงเด็กดี กลวิธีการใช้คำทัศนภาวะ และกลวิธีการใช้เสียงที่หลากหลาย ดังตัวอย่าง

“ลูกอยากตอบแทนพระคุณของพ่อแม่ที่เลี้ยงลูกมาด้วยความเหนื่อยยาก”
(ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 27)

เวลาผ่านไป จนใกล้จะเข้าพรรษา น้ำป๋อกซึ่งเป็นน้องคนสุดท้ายจะบวชอันที่จริง น้ำป๋อกอยากจะบวชมานานแล้ว แต่ยังจัดเวลาไม่ได้ ประเพณีแต่โบราณถือเป็นหน้าที่ของลูกผู้ชายไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา เมื่อครบอายุ 20 ปี ควรจะบวชเรียน เพื่อได้ศึกษาและปฏิบัติธรรมรวมทั้งเป็นการทดแทนพระคุณบิดามารดา (ภาษาพาที ป.5, 2561ก, หน้า 257)

จากตัวอย่างข้างต้น มีการใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อสร้างวัฒนธรรมการสั่งก่อให้เกิดการชักจูงใจให้เชื่อว่า ต้องทำ ควรทำ ปฏิบัติ กระทำตามเด็กดี โดยใช้กลวิธีการใช้คำ แสดงทัศนภาวะ เช่น เด็กดีควรจะบวชเรียน และมีการใช้กลวิธีการใช้คำกริยาและกริยาวลีที่สื่อถึงเด็กดี ด้วยคำว่า “อยากตอบแทนพระคุณของพ่อแม่”

กลวิธีทางภาษาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์เด็กดีในด้านความกตัญญู รู้คุณต่อผู้มีพระคุณ อันได้แก่ พ่อ แม่ หรือผู้ที่เลี้ยงดู ทั้งนี้ความกตัญญูยังเป็นลักษณะของการรับรู้ความรู้สึกสำนึกในคุณ ด้วยการแสดงความเคารพ นับถือ เชื้อพียง การกระทำในลักษณะนี้ย่อมนำมาซึ่งความสุข ความสบายใจ ความเจริญแก่ผู้ปฏิบัติ และผู้รับ

ดังนั้น ความกตัญญูจึงถือเป็นสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายของคนดี โดยเริ่มจากการที่เป็นเยาวชนได้รับการปลูกฝังคุณลักษณะอันดีงามในด้านความกตัญญู ต่อผู้มีพระคุณ บิดา มารดา ซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัวและถือเป็นสถาบันแรกในการปลูกฝังอุดมการณ์ผ่านการอบรมสั่งสอน ทั้งนี้การดูแลของคนในครอบครัวถือเป็นการกล่อมเกลา เพื่อไปสู่สังคม สิ่งสำคัญที่จะส่งเสริมพฤติกรรมเด็กและเยาวชนให้มีคุณลักษณะเป็นเด็กดี มีความกตัญญู ความตระหนักรู้คุณของบุคคล สัตว์ และสิ่งแวดล้อมที่สังคมต้องการ โดยส่งผลต่อตนเอง

ทางตรงและทางอ้อม เพื่อเกิดการเรียนรู้ สร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เด็กในการเจริญเติบโต เป็นเยาวชนที่ดีของประเทศได้อย่างแข็งแรง มั่นคง ยั่งยืน และสงบสุข

1.2 เด็กดี มีความขยันหมั่นเพียร ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน

ความเพียร หมายถึง การมุ่งมั่น มานะ บากบั่น แน่วแน่ ทุ่มเท พยายามจนกว่า เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือในการแก้ปัญหาสถานการณ์ของชีวิต โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจน แสดงให้เห็นถึงความพยายามและถือว่าเป็นกุญแจสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จ ความเพียร ยังช่วยให้บุคคลในสังคมสามารถบรรลุความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ในทุกด้านของชีวิต บุคคลที่มีความเพียรพยายามจะบรรลุเป้าหมายด้วยการทุ่มเทในสิ่งที่ทำ และหากเกิดความผิดพลาดจะอดทน เพียรพยายามอีกครั้ง จึงเรียกได้ว่า “ความขยันหมั่นเพียร”

ความขยันหมั่นเพียรยังถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลในสังคม มีความเจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จในชีวิตและครองตน การปลูกฝัง ความขยันหมั่นเพียรถือเป็นการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมขั้นพื้นฐานด้านหนึ่งที่ต้องปลูกฝังให้แก่เด็กและเยาวชนในสังคม เนื่องจากวัยเด็กและเยาวชนยังไม่สามารถเข้าใจถึงคุณธรรม จริยธรรม ขั้นสูงได้อย่างลึกซึ้ง ดังนั้นการวางรากฐานการพัฒนาความขยันหมั่นเพียร จึงเป็นการปูพื้นฐานและเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่ดีงาม อันมีลักษณะในด้านการศึกษาเล่าเรียน การปฏิบัติงานของตนเอง และการช่วยเหลืองานในครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ความขยันหมั่นเพียรขั้นพื้นฐานเหล่านี้ มีความเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในสังคมอย่างเห็นได้ชัด (กรมวิชาการ, 2543, หน้า 31) มีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 ที่กำหนดไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542, หน้า 3)

ดังนั้นสังคมไทยจึงมีการปลูกฝังให้เด็กมีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียน รู้จักแบ่งเวลาให้เหมาะสม มีการจัดเวลาสำหรับอ่านหนังสือทบทวนบทเรียน ขณะเดียวกัน ควรใช้เวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นด้วย เพื่อจะช่วยให้การพัฒนาบุคลิกภาพ และช่วยพัฒนาในด้านต่าง ๆ ดังนั้นเด็กที่สังคมมุ่งหวังจึงควรรู้จักวางแผนตัวเองให้ดี เพื่อจะได้เป็นเด็กดีที่มีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียน เป็นเยาวชนที่ดีของประเทศชาติ ซึ่งสอดคล้องกับคำว่า “เด็กดี คือ บุคคลที่มีความขยันหมั่นเพียร ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน” ดังปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย จากการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษามีกลวิธีการใช้คำกริยาและกริยาวลีที่สื่อถึงเด็กดี กลวิธีการใช้วาทศิลป์การใช้คำถาม กลวิธี

การใช้คำแสดงทัศนภาวะ กลวิธีการใช้เสียงที่หลากหลาย และการใช้กลวิธีแสดงเหตุผล ดังตัวอย่าง

“เราต้องขยันทำงานและทำความดีจึงจะได้ผลดีตอบแทนใช้ใหม่จะ” ตอนท้าย ยายถามแบบไม่ต้องการคำตอบ (ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 6)

“ถ้าเราทำแต่ความดีสิ่งดี ๆ ก็จะมีคนชื่นชมเราเสมอ การไปหวังอะไรลม ๆ แล้ง ๆ หรือหลงเชื่ออะไรง่าย ๆ ทำให้เราขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ผลที่เราได้รับย่อมเกิดจากการกระทำทั้งนั้น ถ้าตั้งใจเรียน หมั่นทบทวนบทเรียนต่าง ๆ ให้เข้าใจ เวลาสอบก็จะสอบได้ แต่ถ้ามัวไปเล่นหรือทำอย่างอื่นไม่สนใจบทเรียน จะสอบได้อย่างไร” (ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 94)

“พี่เจี๊ยบ ๆ แพนอยากรู้ความหมายของคำว่า คนเจริญกับคนโง่ พี่เจี๊ยบหาให้แพนหน่อยได้ไหมคะ” “สบายมาก พี่บอกได้เลย พี่เพิ่งอ่านหนังสือของหลวงพ่อบัญญา มาทานบอกไว้ว่า คนเจริญย่อมรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์หมั่นหาความรู้ใส่ตน แต่คนโง่ใช้เวลาว่างด้วยการนอนหลับ คุณแต่เรื่องไม่เป็นสาระ” (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 45)

“ลูกอย่าอับอายว่าเป็นเด็กกำพร้า แต่ต้องทำให้คนอื่นเห็นว่าเด็กกำพร้าอย่างพวกลูกนี่ก็สามารถเป็นคนดี คิดดี ทำดีได้ ตั้งใจเรียนหนังสือ เพื่อให้มีอาชีพที่ดี จะได้ช่วยเหลือตัวเองต่อไปในอนาคต” “พวกเราได้เรียนหนังสือทุกคนและก็คิดกันไว้ว่าจะตั้งใจเรียนให้จบชั้นสูงสุดเท่าที่เราสามารถทำได้ เมื่อโตขึ้นมีงานทำแล้ว จะได้ช่วยหาเงินมาแบ่งเบาภาระจากผู้มีพระคุณ ด้วยการเลี้ยงดูน้องเล็กรุ่นต่อไป” ข้านุ่นพูด

(ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 144)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการใช้คำถามเพื่อสร้างวัจนกรรมสั่งสอน ชี้นำ เพื่อเน้นย้ำให้ผู้อ่านขบคิดและใคร่ครวญเนื้อหาอันเป็นคำตอบของคำถาม ซึ่งผู้เขียนได้แสดงไว้ในส่วนต่อมา โดยผู้เขียนต้องการกล่าวถึงความดีอันเป็นลักษณะของเด็กดี ด้านความขยันหมั่นเพียร ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน การใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อสร้างวัจนกรรม ชี้นำให้ทำตาม โดยการใช้คำกริยาและกริยาวลีที่สื่อถึงอุดมการณ์เด็กดี ด้านความขยันหมั่นเพียร ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เช่นตัวอย่าง ตั้งใจเรียนหนังสือ เพื่อให้ผู้อ่านกระทำปฏิบัติตามหรือคล้อยตามในหนังสือเรียน และการใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อสร้างวัจนกรรมแนะนำโดยการใช้ประโยคแสดงเหตุผลด้วยการคิดดี ทำดี ส่งผลดี เช่นตัวอย่าง หากตั้งใจเรียนก็จะสอบได้ และยังมีการสร้างวัจนกรรมการสั่งให้ต้องทำ ควรทำ ปฏิบัติ กระทำตามเด็กดี โดยใช้คำแสดงทัศนภาวะ เช่น เด็กดี

ต้องทำให้คนอื่นเห็นว่าสามารถเป็นคนดี คิดดี ทำดีได้ ตั้งใจเรียนหนังสือ เพื่อให้มีอาชีพที่ดี และการสร้างวัฒนธรรมแนะนำการใช้กลวิธีทางภาษาเสียงที่หลากหลาย โดยกล่าวอ้างถึงหนังสือผู้รู้เพื่อให้ข้อคิดในการดำรงชีวิตการปฏิบัติตนในทางที่ดี จากกลวิธีทางภาษาดังกล่าว เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีสร้างวัฒนธรรมเพื่อสื่อถึงอุดมการณ์เด็กในทางที่ดีด้านความขยันหมั่นเพียร ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน

การปลูกฝังอุดมการณ์เด็กดีในด้านความขยันหมั่นเพียร เพื่อมุ่งหวังให้เด็กเป็นไปตามที่สังคมต้องการ โดยคาดหวังให้เด็กมุ่งมั่นตั้งใจในศึกษาเล่าเรียน เอาใจใส่ ขยันหมั่นทบทวนบทเรียน กล้าหาญ อดทนไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น ตรงต่อเวลา ฝึกฝนตนให้มีวินัย ให้มีความสามารถและความชำนาญในงานที่สุจริตเป็นประโยชน์ต่อสังคม ทั้งนี้การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน จึงถือเป็นหน้าที่สำคัญของเด็กดีที่สังคมต้องการ เพราะการเรียนถือเป็นการนำความรู้ไปประกอบอาชีพเลี้ยงชีพ หากขาดความขยันหมั่นเพียรในการเล่าเรียนก็ไม่สามารถประกอบการอาชีพได้ตามที่มุ่งหวังเป็นคนดีที่สังคมไม่ต้องการ ดังนั้นเด็กดีต้องมีความขยันหมั่นเพียร ตั้งใจเรียนศึกษาเล่าเรียน ให้มีความรู้ มีความสามารถ มีคุณภาพ และมีคุณค่า เพื่อเป็นกำลังสำคัญของสังคมและประเทศชาติ

1.3 เด็กดี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ปัจจุบันสังคมไทยมีการพัฒนาก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีเทคโนโลยีที่ก้าวล้ำ จึงส่งผลให้สภาพแวดล้อม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพจิตใจ ของผู้คนในสังคมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาเพื่อปรับตัวอยู่รอดในสังคม จะเห็นได้จากลักษณะครอบครัวที่กลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น มีการแข่งขันสูงในหลายด้าน เกิดการเอาัดเอาเปรียบ เห็นประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงปัญหาด้านพฤติกรรมที่ส่งผลกระทบต่อศีลธรรม และวัฒนธรรมอันดีงามตามมา สังคมจึงได้ตระหนักเห็นและควรปลูกฝังคุณธรรมอันดีงามให้เด็กไทยเป็นเด็กดีมีน้ำใจ ทำความดี แบ่งปัน เสียสละ เอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญยิ่ง บนพื้นฐานการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

การมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ถือได้ว่าเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สำคัญสำหรับเด็กและเยาวชนพึงมี ถือได้ว่าเป็นคุณธรรมสำคัญประการหนึ่งของ “เด็กดี” ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ไว้ว่า การมีน้ำใจ หมายถึงใจแท้ ๆ ความรู้สึกนึกคิดจริง ความจริงใจ ความเอื้ออาทร ความเอื้อเฟื้อ เกื้อกูลหรือการแสดงน้ำใจที่ดีแก่ผู้อื่น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, หน้า 241) ผู้ที่มีคุณธรรมในด้านนี้ได้รับการปลูกฝังความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เห็นคุณค่าเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มีความเอื้ออาทร เอาใจใส่หรือเข้าใจความทุกข์สุขของผู้อื่นและพร้อมที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น ตามความเหมาะสม (สำนักงาน

เลขาธิการสภาการศึกษา, 2550, หน้า 10) ดังนั้น เด็กและเยาวชนผู้ที่ได้รับการบ่มเพาะคุณธรรมในด้านนี้ ถือเป็นบุคคลที่รู้จักการเสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นผลมาจากการมีจิตใจที่ดั่งามเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ซึ่งการมีน้ำใจเป็นคุณธรรมที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากปัจจุบันมีการรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาอย่างแพร่หลาย โดยลักษณะวัฒนธรรมของตะวันตก มุ่งเน้นความเป็นปัจเจกชนเมื่อผนวกกับการแก่งแย่งแข่งขันเพื่อที่จะได้มาซึ่งทรัพยากรต่าง ๆ ในสังคม อาจส่งผลให้เด็กและเยาวชนกลายเป็นผู้ที่มีความต้องการฝ่ายเดียวยึดผลประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง หากเป็นเช่นนั้นในสังคม คงเป็นการยากที่สังคมจะดำเนินอยู่ต่อไปได้อย่างสงบสุข (นวลศิริ เปาโรหิต, 2550, หน้า 48) ดังนั้นการที่หนังสือเรียนเป็นสื่อทางวาทกรรมของรัฐ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังคุณธรรมในด้านการมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เด็กและเยาวชนให้เป็นผู้ที่สังคมต้องการ

ดังนั้น การมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จึงเป็นคุณลักษณะทางจิตใจ ด้วยการกระทำที่แสดงออกถึงความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่นและสังคม ทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมมีความสุข เพราะผู้ที่มีน้ำใจ คือ ผู้ที่จิตใจอันดีงาม มีความรัก ความปรารถนาดี และกระทำการสิ่งที่ดีงาม การอบรมขัดเกลาเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจให้แก่เยาวชน จึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้เด็กเติบโตเป็นคนดีได้ตามที่สังคมคาดหวัง ทั้งนี้การพัฒนานิสัยที่ดีเป็นสิ่งที่พ่อแม่และครูจะต้องตระหนักถึงความสำคัญที่จะอบรมขัดเกลาให้ลูกปฏิบัติตาม เพื่อสามารถดำรงชีวิตในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุข และสามารถเติบโตเป็นผู้ที่สามารถสร้างสรรค์สังคมได้ การอบรมบ่มนิสัยเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีน้ำใจนั้น เป็นหน้าที่ของทุกสถาบันในสังคม โดยเฉพาะครอบครัวและโรงเรียนที่มีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมทางสังคมให้แก่เด็ก

ดังนั้น หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย จึงเป็นสื่อของรัฐที่ปลูกฝังอุดมการณ์เหล่านี้ให้แก่เด็ก เพื่อมุ่งหวังให้เด็กเป็น “เด็กดีมีน้ำใจช่วยเหลือเผื่อแผ่” ซึ่งสอดคล้องกับ “เด็กดีมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่” จากการวิเคราะห์กลวิธีทางในหนังสือเรียน พบกลวิธีการใช้คำที่แสดงถึงความเป็น “เด็กดี” กลวิธีการใช้คำกริยาและกริยาวลี กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ กลวิธีการใช้ประโยคแสดงเหตุผล กลวิธีการใช้อุปสรรคณ์ กลวิธีการใช้คำขวัญและกลวิธีที่ตั้งชื่อเรื่อง เพื่อสื่อถึงเด็กดีในด้านการมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ดังตัวอย่าง

“ครูรู้ว่าเป็นภาระหนักของวาน แต่ครูดูแลว่าวานทำได้ เพราะวานเป็นเด็กดี มีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือคนอื่นอยู่แล้ว แต่ถ้าวานทำไม่ได้ก็ไม่เป็นไรนะ ครูจะลองคุยกับคนอื่นดู” มีหรือครับที่ผมจะปล่อยโอกาสนี้ ในเมื่อคุณครูท่านเห็นรูปทองของผมแล้วต้องบอกว่า งานนี้ทุ้มสุดตัว (ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 176)

คนละไม้ คนละมือ

บทนี้ชี้ให้เห็น	ถึงความเป็นมิตรต่อกัน
งานมากไม่ไหวหวั่น	พร้อมใจครันต่างร่วมมือ
ประโยชน์ส่วนรวมกัน	ยอมผันผ่อนไม่แย่งยื้อ
ช่วยกันรักษาชื่อ	ไม่ดึงดีเอาแต่ใจ...

(ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 19)

“ภาณุก็นี่เป็นอย่างนี้แหละ **ชอบช่วยเหลือทุกคน** ไม่ใช่เฉพาะแต่ครูเท่านั้น ขนาดหมาอนดั้น เพราะกระดูกติดคอภาณุก็นั่งอ้อมไปหาหมอละเลย” (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 60)

ยัยบัวเป็นเด็กที่ **เอื้อเฟื้อเพื่อน** มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น ยัยบัวมักให้รถจักรยานเพื่อน ๆ ไปโรงเรียนด้วยกันถ้าเห็นเดินอยู่ริมถนน (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 145)

“น้ำผึ้งเรือ เสือฟิ่งปานะลูก เรา **ต้องช่วยเหลือกัน** ถ้าเราใจจืดใจดำ ไม่ช่วยเหลือใคร เราก้จะไม่มีเพื่อนเลย” (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 255)

“ดีนะ **พวกเรา** ได้ทำตามคำขวัญวันเด็กของปีหนึ่งที่ว่า รอบคอบ รู้คิด **มีจิตสาธารณะ**” ก้องพูดเสริม “ใช่ การบำเพ็ญประโยชน์ครั้งนี้ก็คือการ **มีจิตสาธารณะหรือจิตอาสา**” ชมพูนับสนุน (ภาษาพาที ป.6, 2561ค, หน้า 232)

จากตัวอย่างมีการใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อสร้างวัจนกรรมซึ่งก่อให้เกิดการชักจูงให้เชื่อและกระทำตาม โดยมีกลวิธีการใช้คำที่สะท้านใจ เช่น เด็กดีต้องช่วยเหลือกัน นอกจากนั้นยังพบวัจนกรรมการบอกเล่าโดยใช้กลวิธีที่อ้างส่วนใหญ่ เช่น พวกเรามีจิตสาธารณะ และพบกลวิธีที่ใช้คำกริยาและกริยาวลีที่สื่อถึงเด็กดี เพื่อสร้างวัจนกรรมบอกเล่า เช่น เด็กดีมีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือคนอื่น เด็กดีชอบช่วยเหลือทุกคน และกลวิธีที่ตั้งชื่อเรื่อง เพื่อสร้างวัจนกรรมชี้แนะ สั่งสอน เพื่อให้ผู้อ่านปฏิบัติและกระทำตาม ช่วยกันคนละไม้ คนละมือ

ตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย มีการใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อสร้างวัจนกรรมการตอกย้ำ ซ้ำทวน ความคิดที่สื่อถึงอุดมการณ์เด็กดีในด้านการมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเพื่อน และการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยในปัจจุบันจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยการมีน้ำใจไมตรี เมตตากรุณาอันเป็นพื้นฐานมาจากการช่วยเหลือการรับผิดชอบ ต่อตนเอง กระทั่งการรู้จักเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น รู้จักช่วยเหลือเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน การให้ ตลอดจนการเสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับและคำนึงถึงประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าตนเอง

ดังนั้นการปลูกฝังคุณลักษณะด้านการมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จึงเป็นเรื่องที่เด็กดีพึงมีและปฏิบัติซึ่งถือได้ว่าเป็นคุณธรรมพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิต เพื่อเป็นบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข เป็นที่รักที่ต้องการ มีคุณค่าในสังคม และถือเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่ประเทศไทยอันแสดงเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

1.4 เด็กดี มีความซื่อสัตย์สุจริต

ความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมที่พึงมีในตัวบุคคล ถ้าคนในสังคมมีความซื่อสัตย์ จะทำให้สังคมเป็นสังคมที่น่าอยู่ เนื่องจากคนในสังคมมีการช่วยเหลือเกื้อกูล การแบ่งปัน การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ตามที่พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของคำว่า ซื่อสัตย์ หมายถึง ความประพฤติตรงจริงใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, หน้า 402) ลักษณะของคนที่มีความซื่อสัตย์ เป็นคนซื่อตรง มีความประพฤติในการแสดงออกทางพฤติกรรมด้วยความจริงใจ ซึ่งสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความสำคัญของจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียน โดยกล่าวว่า ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นจริยธรรมหนึ่งที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งบุคคลพึงมีไว้เป็นคุณสมบัติของตน ผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความจริงใจ ซื่อตรง เป็นผู้ที่มีเกียรติเชื่อถือได้ และความซื่อสัตย์เป็นธรรมอันประเสริฐที่สุดที่บุคคลพึงมี (กรมวิชาการ, 2545, หน้า 30)

ในปัจจุบันปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการกระทำของเด็กและเยาวชนส่วนมาก มาจากการกระทำที่แสดงถึงความไม่ซื่อสัตย์ มีปัญหาในด้านความซื่อสัตย์ต่าง ๆ เช่น ลอกงานทุจริตในการสอบ พุดเท็จ ลักขโมย เอาเปรียบผู้อื่น ไม่ตรงต่อเวลา ไม่รับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งหากทำพฤติกรรมเหล่านี้บ่อย ๆ จนเกิดความเคยชินเด็กจะคิดว่าการกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งที่กระทำได้โดยไม่มีความผิด ซึ่งอาจจะเกิดพฤติกรรมเคยชินและจากรายงานของคณะกรรมการการศึกษาและวัฒนธรรมวุฒิสภา พบว่า เด็กและเยาวชนจำนวนมาก มีจริยธรรมในการดำเนินชีวิตที่ไม่เหมาะสม เช่น มีการแย่งชิงในทางที่ไม่ควรเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่สำนึกต่อการประพฤติทุจริต ไม่ซื่อสัตย์สุจริต ไม่รู้จักพอประมาณหรือประมาณตน ไร้ซึ่งการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกัน และมีความนิยมทางวัตถุฟุ้งเฟ้อ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551, หน้า 47-48) จากข้อมูลดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของเยาวชนในสังคมไทยในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม จนมองข้ามความสำคัญของความซื่อสัตย์ จากสภาวะการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมความซื่อสัตย์ของเยาวชนไทยมีแนวโน้มน่าเป็นห่วง สังคมไทยควรปลูกฝังพฤติกรรมความซื่อสัตย์ให้มีความสำคัญต่อเด็กที่จะเจริญเติบโตไปเป็นเยาวชนในอนาคตที่ดีของชาติ

ทั้งนี้ พฤติกรรมความซื่อสัตย์ต่อบิดามารดาก็มีส่วนสำคัญต่อพฤติกรรมความซื่อสัตย์ของเด็กเช่นกัน เนื่องจากการที่เด็กได้รับการอบรมสั่งสอนจากครอบครัวส่งผลให้เด็กเกิดพฤติกรรมในทางที่ดีดังกล่าวได้ ดังนั้นอิทธิพลของสภาพแวดล้อมในครอบครัวจึงมีผลต่อความสามารถและการเรียนรู้ของเด็กได้โดยตรงจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว และจากการเลียนแบบขึ้น ผู้ใหญ่ในครอบครัวควรสอนเด็กให้มีคุณธรรม ความซื่อสัตย์ประจำใจเพื่อจะก้าวไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีความซื่อสัตย์สุจริตในสังคม (สุมาลี ภูผาลา, 2547, หน้า 28)

ความซื่อสัตย์สุจริต จึงถือได้ว่าเป็นวินัยด้านหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นการมีความซื่อตรงมีความจริงใจต่อผู้อื่น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะปลูกฝังให้เด็กและเยาวชน มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา และต่อผู้อื่น ซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้สังคมมีความสงบสุข ซึ่งมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กร่วมมือกันที่จะปลูกฝังวินัยด้านความซื่อสัตย์สุจริตให้กับเด็กและเยาวชนในสังคมหนึ่งนั้นคือโรงเรียน เพราะเชื่อว่าเด็กและเยาวชนหากมีความซื่อสัตย์แล้วนั้น ย่อมจะทำให้สังคมมีความสุข น่าอยู่ และส่งผลต่อการพัฒนาสร้างสังคมประเทศชาติให้สงบสุขและเจริญก้าวหน้าต่อไป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562, หน้า 8)

ทั้งนี้ความซื่อสัตย์สุจริตนับได้ว่าเป็นความอยู่รอดและความสงบสุขของสังคมประเทศชาติ จึงจำเป็นต้องมีการปลูกฝังค่านิยม ทศนคติ และวิถีการดำเนินชีวิตในด้านความซื่อสัตย์สุจริตให้เกิดแก่เด็กทุกคนในสังคม ดังนั้นหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยที่เป็นสื่อผลิตจากหน่วยงานของรัฐจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะถ่ายทอดอุดมการณ์ความเป็นเด็กดีในด้านความซื่อสัตย์สุจริต ผ่านกลวิธีการใช้คำกริยาและกริยาวลีที่สื่อถึงเด็ก กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ กลวิธีทางภาษาการอ้างส่วนใหญ่ ดังตัวอย่าง

คน**ทุกคน**ต่างมีความคิดเป็นของตนเอง **ทุกคน**รู้ว่าจะต้องเลือกคนที่คิดดี ทำดี กล่าวหาญ **ซื่อสัตย์** และเสียสละ มาเป็นประธานนักเรียน เงินไม่สามารถซื้อความคิดของพวกเขาได้ (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 65)

จากตัวอย่างข้างต้น มีการใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อสร้างวัฒนธรรมชี้แนะ แนะนำ กลวิธีการใช้คำกริยาและกริยาวลีที่สื่อถึงเด็ก คิดดี ทำดี กล่าวหาญ ซื่อสัตย์ และเสียสละด้วย กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะเพื่อสร้างวัฒนธรรมชี้ให้ปฏิบัติตามหรือคำสั่ง คำว่า “ต้อง” ชี้ให้เลือกคนดี และมีการใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อสร้างวัฒนธรรมบอกเล่ามีการใช้กลวิธีการอ้างส่วนใหญ่ คำว่า “ทุกคน” เพื่อตอกย้ำและชี้ให้เห็นว่า เด็กดีมีความซื่อสัตย์ เสียสละ คิดดีทำดี เด็กที่มีความซื่อสัตย์สุจริต ถือเป็น “เด็กดี” ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญที่เด็กดีพึงมี ดังนั้นการปลูกฝังค่านิยมและพฤติกรรมให้เด็กและเยาวชนเหล่านี้ถือเป็นอุดมการณ์ของชาติที่ต้องการให้เด็ก

และเยาวชนเป็นไปตามความต้องการที่พึงประสงค์เพื่อลดปัญหาการทุจริต คดโกงที่เกิดขึ้นในสังคม

ดังนั้นความซื่อสัตย์สุจริตเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติต่อสังคมและประเทศชาติ เพื่อให้อยู่ร่วมกันเป็นสังคมได้อย่างสงบสุข ความซื่อสัตย์สุจริต ถือเป็นสิ่งที่เด็กดีทุกคนควรประพฤติ ปฏิบัติ และเป็นวินัยที่สำคัญในการดำรงชีวิตสามารถลดปัญหาและขจัดความขัดแย้งในสังคมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสงบได้

1.5 เด็กดี รู้จักประหยัดอดออม

ปัจจุบันสภาพทางสังคม มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุ เทคโนโลยีที่ทันสมัยมีการใช้ทรัพยากรอย่างจำนวนมากเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์จึงส่งผลให้พฤติกรรมของมนุษย์ขาดความตระหนักในการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองโดยไม่คำนึงถึงอนาคตยามวิกฤต โดยเฉพาะเด็กในวัยเรียนมีพฤติกรรมการใช้จ่ายเงิน ฟุ่มเฟือย สรุ่ยสร่าย ใช้สิ่งของเครื่องใช้เกินความจำเป็น โดยไม่คำนึงถึงคุณค่าของเงินและความประหยัดดังนั้นการประหยัดอดออมจึงถือเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมปัจจุบัน ซึ่งกระแสบริโภคนิยมและวัตถุนิยมเป็นผลกระทบของชาติตะวันตกสู่วัฒนธรรมไทย ส่งผลให้เด็กและเยาวชนไทยให้ความสำคัญกับวัตถุสิ่งของ เช่น โทรศัพท์มือถือ เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ จนเกิดการใช้จ่ายเกินตนขาดการเก็บหอมรอมริบ จนหลายครั้งที่เด็กและเยาวชนอาจขาดคุณธรรมด้านความประหยัดจนยอมประพฤติตนในวิถีที่ผิดไปจากขนบธรรมเนียมจรรยาบรรณอันดี เพียงเพื่อแลกมาซึ่งทรัพย์สินวัตถุสิ่งของเหล่านี้ ทำให้ส่งผลกระทบต่อสังคมไทย ดังนั้นจึงมีการปลูกฝังคุณธรรมด้านการประหยัดเพื่อจะช่วยป้องกันความเสี่ยงในประเด็นเหล่านี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551, หน้า 6)

จากสภาพสังคมที่มีปัญหาดังกล่าวทำให้รัฐได้กำหนดนโยบาย เพื่อใช้เป็นเครื่องมือ ในการสร้างค่านิยมที่ดีให้กับเด็กไทยโดยได้กำหนดค่านิยม 12 ประการ ในข้อที่ 10 รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ หากเหลือก็แจกจ่ายจำหน่ายเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในกับตน ดังนั้นการประหยัดหมายถึง การยังยั้ง ระมัดระวังในการใช้จ่ายแต่พอควรแก่ฐานะ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 713) ผู้ที่มีคุณธรรมในด้านความประหยัดถือเป็นผู้เรียนรู้ดำเนินชีวิตในรูปแบบเรียบง่าย ประมาทตนด้วยความพอเพียง ดังนั้นเด็กและเยาวชนควรถูกบ่มเพาะคุณธรรมในด้านความประหยัดไม่ใช้จ่ายเกินความจำเป็น รู้จักคุณค่าของเงินและรู้จักเก็บออม อีกทั้งควรดำเนินชีวิตอย่างประหยัดบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ดังนั้น สังคมจึงมีการปลูกฝังค่านิยม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในด้านการประหยัดอดออมให้แก่เด็กและเยาวชน โดยอาศัยกระบวนการถ่ายทอดจากครอบครัว โรงเรียนและสื่อต่าง ๆ ที่เข้าถึงเด็กวัยนี้ได้ การประหยัดอดออมยังถือเป็นการสร้างเอกลักษณ์พฤติกรรมที่ดีงามส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ การปลูกฝังพฤติกรรมให้เด็กเป็นเด็กดี ในด้านการประหยัดอดออม ควรเริ่มปลูกฝังจากบิดามารดาและครูอาจารย์ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับเด็กและเป็นบุคคลที่คอยช่วยเหลือ เกื้อหนุน ดูแลเอาใจใส่อบรมสั่งสอนให้แก่เด็ก จึงทำให้เด็กมีความไว้วางใจ ดังนั้นหนังสือเรียนในรายวิชาภาษาไทยเป็นสื่อการเรียนการสอนโดยมีครูผู้สอนและสถาบันการศึกษาเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้จึงทำให้เป็นตัวบทมีสำคัญในการถ่ายทอดอุดมการณ์เด็กดีในด้านการประหยัดอดออมได้อย่างง่าย จากการศึกษากลวิธีทางภาษา มีการใช้กลวิธีการใช้คำกริยาและกริยาวลี กลวิธีการใช้คำถามที่สื่อถึงเด็กดี และกลวิธีการตั้งชื่อเรื่องเพื่อสื่อถึงเด็กดีในด้านการประหยัดอดออม ดังตัวอย่าง

อดออมไว้ กำไรชีวิต

บทนี้ชี้ให้เห็น

ความจำเป็นของการออม

รู้จักใช้รู้จักถนอม

รู้เก็บหอมรอมริบไว้...

(ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 19)

ทั้งพ่อและแม่ชื่นชมที่**อ่อมรู้จักการออม** “ลูกจะเอาเงินนี้ไปทำอะไรหรือ” พ่อถาม “อ่อมยังไม่ทราบเลยคะจะทำอะไรดีแต่จะเก็บสะสมไปเรื่อย ๆ ก่อน พอใจอยากจะได้อะไรค่อยเบิกมาซื้อ” (ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 23)

ใบบัวรู้สึกตื่นตันจนน้ำตาคลอ รู้แล้วว่า **คุณค่าของชีวิตอยู่ใน** บ้านของข้าวปุ้น **อยู่กินอย่างพอเพียง** ชาติเครื่องอำนวยความสะดวกหลายอย่าง แต่ทำไมทุกคนมีความสุข ความสุขอยู่ที่ใจนี้เอง ไม่ได้อยู่ที่วัตถุสิ่งของ เมื่อเราคิดดี ทำดี ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ทำให้ผู้อื่นมีความสุข ใจเราก็สุขตาม (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 148)

จากตัวอย่างข้างต้นมีกลวิธีการตั้งชื่อเรื่องเพื่อสร้างวัฒนธรรมชี้้นำให้ปฏิบัติตามให้ผู้อ่านรู้จักการออม ทั้งยังมีกลวิธีการใช้คำกริยาวลีที่สื่อถึงเด็กดี เพื่อสร้างวัฒนธรรมบอกเล่า ชี้ชี้ให้ผู้อ่านเห็นว่า เด็กดีรู้จักประหยัดอดออม อยู่อย่างพอเพียง และมีกลวิธีการใช้คำถามเพื่อสร้างวัฒนธรรมการถาม เพื่อให้ผู้อ่านได้คิดเห็นคุณค่าของการดำรงชีวิตหรือรู้จักประมาณตน การใช้กลวิธีดังกล่าวนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงอุดมการณ์เด็กดีด้านการรู้จักประหยัดอดออม ไม่เพียงประหยัดเก็บออมสะสมเท่านั้นแต่ต้องตระหนักถึงการใช้จ่ายและเห็นคุณค่าของเงินด้วยการรู้จักประมาณตนให้อยู่บนพื้นฐานความพอดี พอเพียง อย่างไม่ประมาทมีเหตุผล และเห็นความสำคัญประโยชน์ที่เกิดจากการออมด้วย

ดังนั้นเด็กที่รู้จักประหยัดอดออม ถือว่าเป็นเด็กดีที่พึงประสงค์ตามที่รัฐต้องการ เพราะหากเด็กและเยาวชนไทยรู้จักประหยัดอดออม ซึ่งมีความสำคัญในการสร้างหลักประกันความมั่นคงของสังคม ถือเป็นการสร้างรากฐานสู่ความสำเร็จและส่งผลดีแก่ผู้ปฏิบัติอันก่อให้เกิดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจและการดำรงชีพในสังคม รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศชาติด้วย

กล่าวได้ว่า หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 เป็นเครื่องมือที่สื่ออุดมการณ์ความเป็นเด็กดี เพื่อให้เด็กเป็นบุคคลที่พึงประสงค์มีลักษณะการกระทำ ความประพฤติในทางที่ดีในด้านความกตัญญูรู้คุณ ความขยันหมั่นเพียร ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความซื่อสัตย์สุจริต และการรู้จักประหยัดอดออม เพื่อมุ่งหวังให้เด็กและเยาวชน เป็นบุคคลที่พึงประสงค์และเป็นที่สังคมต้องการยอมรับ คือการเป็นคนดี มีคุณประโยชน์ มีคุณค่า เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติและดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข

2. อุดมการณ์เด็กไม่ดี

เด็กไม่ดี คือเด็กที่ไม่พึงประสงค์ โดยมีพฤติกรรม ความคิด ความเชื่อ เจตคติ การกระทำ อันนำไปสู่ความไม่ดีในด้านต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งเป็นบุคคลที่สังคมไม่ยอมรับ และไม่ต้องการ เด็กไม่ดีสร้างความเสียหายส่งผลเสียและเป็นปัญหาให้แก่สังคมประเทศชาติ

อุดมการณ์เด็กไม่ดี หมายถึง พฤติกรรม ความคิด ความเชื่อ การปฏิบัติตนของตัวละครผ่านวาทกรรมในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ในเนื้อหาที่เป็นบทอ่าน สื่อออกไปในทางไม่ดี ในด้านผิดคุณธรรม จริยธรรม หรือเป็นลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ โดยมีจุดมุ่งหวังให้ผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนไม่ควรนำไปปฏิบัติหรือนำไปเป็นแบบอย่างหากเมื่อผู้อ่านนำไปปฏิบัติ ก็อาจจะเกิดหรือได้รับโทษ ส่งผลเสียแก่ผู้ปฏิบัติ คือ การได้รับคำติเตียน ต่อว่า ลงโทษ สร้างผลเสียต่อตนเองและผู้อื่นให้ได้รับความเสียหาย เดือดร้อน และส่งผลกระทบด้านอื่น ๆ ตามมา ดังนั้นเด็กไม่ดี จึงถือได้ว่าเป็นเด็กที่ไม่พึงประสงค์ เป็นบุคคลที่สังคมและประเทศชาติไม่ต้องการ ดังนั้นความคิดเหล่านี้จึงเป็นตัวบ่งชี้ให้ผู้อ่านเห็นภาพลักษณะของเด็กไม่ดี เพื่อให้ผู้อ่านเลือกปฏิบัติตามพฤติกรรมของเด็กดี จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยได้เสนอภาพชุดความคิดของเด็กไม่ดี ผ่านกลวิธีทางภาษาในรูปแบบต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น โดยสามารถจำแนกอุดมการณ์เด็กไม่ดี ดังต่อไปนี้

2.1 เด็กไม่ดีมีพฤติกรรมลักษณะใด

เด็กและเยาวชน คืออนาคตของชาติ ที่ควรได้รับการปกป้องดูแลให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ แต่ในปัจจุบันพบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรม การกระทำความผิดเป็นจำนวนมากและมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ขยายเป็นวงกว้างอันมีผล มาจากการกระทำของเด็กและเยาวชน นอกจากจะสร้างความเดือดร้อนให้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง แล้วนั้น ยังสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น และส่งผลกระทบต่อผู้ถูกกระทำด้วย

ในปัจจุบันจากการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนมีลักษณะหลายรูปแบบ ไม่เพียงแต่ความผิดทางศีลธรรมเท่านั้น แต่รวมไปถึงการกระทำความผิดทางกฎหมายด้วย จากการที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะที่แตกต่างจากผู้ใหญ่ทั้งด้านอารมณ์ พฤติกรรม การเรียนรู้ และความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำความผิดได้ ดังนั้น สถาบันครอบครัวจึงเป็นสถาบันแรกที่มีความสำคัญในการดูแล อบรมสั่งสอน เด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีในสังคม แต่เมื่อสภาพสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ทำให้พ่อแม่ไม่มีเวลาในการเลี้ยงดูอบรมสั่งสอน การพัฒนาทางด้านจิตใจเป็นคนดี มีศีลธรรม ด้วยเหตุผลเหล่านี้จึงเป็นโอกาสให้เด็กและเยาวชนเกิดการชักจูงการกระทำความผิด ในสิ่งที่ไม่ถูกต้องมากขึ้น ปัญหาการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนเหล่านี้ ส่งผลกระทบต่อสังคม ทำให้เด็กไม่สามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพมีคุณค่าต่อประเทศชาติได้ (อุษณีย์ ทิพย์สุวรรณ, 2556, หน้า 74)

ปัญหาด้านการลักขโมยทรัพย์สิน เป็นปัญหาอาชกรรมที่ก่อให้เกิด ความเดือดร้อนแก่สังคมที่เพิ่มมากขึ้นทุกวัน เนื่องจากสภาวะเศรษฐกิจท่ามกลางสถานการณ์ โควิด-19 ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาอาชกรรมคดีประทุษร้ายหวังต่อทรัพย์สิน เช่น ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ และปล้นทรัพย์ที่เกิดขึ้นตามสถานที่ต่าง ๆ หรือบนโลกออนไลน์ ปัจจัยหลัก มาจากปัญหาการตกงาน ขาดรายได้ของประชาชนเป็นจำนวนมาก และได้ตกย่ำสภาวะเศรษฐกิจ ที่ตกต่ำของประเทศที่เกิดขึ้นในประเทศไทย (ไทยรัฐ, 2564, สื่อออนไลน์) และสถานการณ์ โควิด-19 ยังส่งผลให้เด็กไทยได้รับผลกระทบต่อรูปแบบการศึกษา ที่เป็นรูปแบบการเรียนการสอน แบบออนไลน์ ซึ่งขาดการดูแล อบรม สั่งสอน จากโรงเรียน อาจส่งผลการเลียนแบบพฤติกรรม อันไม่ดีดังกล่าวจากสื่อต่าง ๆ ที่เด็กและเยาวชนเข้าถึงได้โดยง่าย จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่เกิด ปัญหาทางพฤติกรรมเลียนแบบในด้านการลักขโมยในปัจจุบัน แต่นี้เป็นอีกหนึ่งสาเหตุเท่านั้น แต่แท้จริงแล้วปัญหาด้านการลักขโมยทรัพย์สินนั้น เป็นปัญหาของเด็กและเยาวชน ที่มีมาอย่าง ยาวนานในสังคม เนื่องจากพบนักวิชาการได้ให้ความหมายของพฤติกรรมดังกล่าวไว้ว่าเป็น การแสดงออกของการกระทำของบุคคลที่ขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับ

ทรัพย์ การลักทรัพย์ การวิ่งราวทรัพย์ การชิงทรัพย์ และการปล้นทรัพย์ (ฉัตรกุล พงษ์ธรรม, 2556, หน้า 7) พฤติกรรมลักขโมยของเด็ก หรือการหยิบสิ่งของของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต เนื่องจากวัยนี้เป็นวัยที่เข้าใจเรื่องสิทธิและสมบัติส่วนตัวได้เต็มที่ และรู้ว่าการลักขโมยเป็นสิ่งที่ผิด พฤติกรรมลักขโมยสำหรับเด็กอาจจะมีลักษณะการกระทำและความหมายแตกต่างกันไปแต่ละอายุ และบุคคล ลักษณะการลักขโมยอาจเกิดจากขโมยด้วยเหตุผลต่าง ๆ เช่น ขโมยในสิ่งที่ต้องการ ขโมยตามกลุ่มเพื่อนเพื่อต้องการเป็นที่ยอมรับ หรือเด็กบางคนมีลักษณะเป็นอาชญากร ซึ่งมักทำเป็นกลุ่มแก๊งถือเป็นพฤติกรรม การกระทำที่ผิดกฎหมายด้วย (กรมสุขภาพจิต, 2559, หน้า 1-2)

ดังนั้น หากปัญหาด้านพฤติกรรมการลักขโมยของเด็กและเยาวชนเหล่านี้ มีแนวโน้มสูงเพิ่มมากขึ้น ย่อมเป็นปัญหาสำคัญอันก่อให้เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน ส่งผลกระทบต่อด้านความสงบสุขของสังคมระดับประเทศชาติ อีกทั้งยังเป็นอุปสรรคต่อความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐ จะต้องสร้างเครื่องมือหรือสื่อเพื่อเข้าถึงและแก้ไขปัญหานี้แก่เด็กและเยาวชน โดยมีเนื้อหา ที่มุ่งสั่งสอน ชี้แนะ แนะนำ ให้ผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนเห็นภาพด้านลบและไม่ควรนำไปปฏิบัติ เพื่อลดปัญหาเหล่านี้ทางสังคม ในการดำรงชีวิตอยู่อย่างสงบสุข หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย จึงเป็นเครื่องมือหรือสื่อของรัฐอย่างหนึ่งในการถ่ายทอดอุดมการณ์เด็กไม่ดี เพื่อให้ ผู้อ่านเห็นพฤติกรรมด้านลบของเด็กและเยาวชนในสังคม เพื่อมุ่งหวังให้ผู้อ่านนำไปเป็นข้อคิด ไม่ควรปฏิบัติตาม และไม่นำไปเป็นแบบอย่าง จากการศึกษาพบกลวิธีการใช้คำกริยาและ กริยาวลีที่สื่อถึงเด็กไม่ดี และกลวิธีการใช้อุปมา เพื่อสื่อภาพพฤติกรรมของเด็กไม่ดีในด้าน ลักเล็กขโมย ดังตัวอย่าง

“กลุ่มเจ้ามอด ไม่ทำงานทำการ ทำตัวเป็นอันธพาล **ลักขโมย** ตำรวจกำลัง จับตาอยู่” (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 239)

“มอดเป็นเด็กที่มีนิสัย**ลักขโมย** มอดได้ขโมยนอตเหล็กเสาไฟฟ้าแรงสูง เพื่อนำไปขาย ความเสียหายในครั้งนั้นส่งผลกระทบต่อแก่ชีวิตคนและสร้างความเสียหายให้แก่ ประเทศชาติ เหมือนโยนก้อนหินลงน้ำน้ำกระเพื่อมกระจายออกเป็นวงกว้างวงของน้ำ คือ การกระทบกระเทือนจากหินก้อนเล็ก ๆ นั้นเอง” (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 243)

จากตัวอย่างข้างต้น มีการใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อสร้างวัฒนธรรมบอกเล่า พฤติกรรมในด้านลบ โดยมีการใช้คำกริยาวลีที่สื่อถึงเด็กไม่ดี เพื่อสื่อให้ผู้อ่านเห็นว่าเด็กที่มี พฤติกรรมการกระทำ “ลักขโมย” ถือว่าเป็นเด็กไม่ดีส่งผลเสียต่อความมั่นคงทางสังคม และมี กลวิธีการใช้อุปมา เพื่อเปรียบเทียบการกระทำของเด็กไม่ดี ที่มีนิสัยลักขโมย สร้างความเสียหาย

และส่งผลกระทบเป็นวงกว้าง กลวิธีดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นภาพที่สื่อถึงอุดมการณ์เด็กไม่ดี คือบุคคลที่มีปัญหาด้านลักขโมย ซึ่งเป็นปัญหาหนึ่งของสังคมมีลักษณะเป็นอาชญากร เห็นได้จากตัวละครที่กระทำเป็นกลุ่ม โดยไม่ยอมรับหรือรู้สึกว่าการกระทำนั้นผิด จึงต้องใช้อำนาจของรัฐที่เป็นตำรวจ มีหน้าที่ต้องคอยดูแลความสงบสุขของประชาชน ที่สำคัญพ่อแม่ผู้ปกครองต้องคอยดูแลอบรม สั่งสอนลูก เพื่อไม่ให้มีพฤติกรรมดังกล่าวหรือเข้าไปยุ่งเกี่ยว มีส่วนร่วมในกลุ่มที่มีพฤติกรรมด้านลักขโมย

ปัญหาด้านการลักขโมยของเด็กและเยาวชนถือว่าเป็นปัญหาสำคัญ อันก่อให้เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินส่งผลกระทบต่อด้านความสงบสุขของสังคมระดับประเทศชาติ อีกทั้งยังเป็นอุปสรรคต่อความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศ เพื่อลดปัญหาเหล่านี้ที่เกิดขึ้นในสังคม รัฐจึงสร้างสื่อเพื่อถ่ายทอดอุดมการณ์เด็กไม่ดีผ่านวาทกรรมหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย เพื่อให้เด็กและเยาวชนซึ่งเป็นผู้อ่านหรือผู้รับสารหลีกเลี่ยงและไม่ปฏิบัติตามพฤติกรรมดังกล่าว

2.2 เด็กไม่ดี มีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติด

ปัจจุบันปัญหาของเด็กและเยาวชนในสภาพสังคมไทยรุนแรงและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ปัญหาเรื่องยาเสพติด เป็นปัญหาสำคัญที่พบในเด็กและเยาวชน มีความเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การผลิต การจำหน่าย การเสพยา และมีเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจของสังคม ประเทศไทยถือเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาโครงสร้างทางการผลิตของประเทศ จากระบบผลิตแบบเกษตรกรรมเป็นรูปแบบอุตสาหกรรม มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น จึงทำให้มีอัตราการอพยพ การย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย เข้าสู่ในเมืองเพิ่มขึ้น จึงส่งผลให้โครงสร้างทางครอบครัวเปลี่ยนลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว ทำให้เด็กและเยาวชนถูกทอดทิ้งจากการอบรม สั่งสอน และขาดการให้ความรัก ความอบอุ่นในครอบครัว ขาดความมั่นคงทางจิตใจให้แก่เด็ก ซึ่งเด็กและเยาวชนถือเป็นผู้ขาดวุฒิภาวะและประสบการณ์ชีวิต อันเป็นหนทางที่จะนำพาชักจูง ข้องเกี่ยวกับยาเสพติดได้ง่าย (จินตกานต์ สุธรรมดี และคณะ, 2561, หน้า 69)

ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาที่ร้ายแรงของสังคม ขยายตัวเพิ่มมากขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ ประเทศไทยได้ประสบกับปัญหายาเสพติดมาเป็นเวลานาน และปัจจุบันก็ยังไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาเรื่องยาเสพติดในตัวเด็กและเยาวชนได้ นอกจากนี้ปัญหายาเสพติดยังก่อให้เกิดปัญหาเป็นวงกว้าง และก่อให้เกิดความไม่สงบสุขในสังคม อันเป็นตัวการทำลายทรัพยากรมนุษย์ ทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมและการทำลายเศรษฐกิจของประเทศชาติอีกด้วย (ผจงจิต อินทวูวรรณ และคณะ, 2539, หน้า 1-17)

ทั้งนี้ จึงมีแนวนโยบายเกี่ยวกับการป้องกันปราบปรามยาเสพติดสำหรับเด็ก และเยาวชนเกิดขึ้น ซึ่งหมายถึง เป็นการให้ความรู้ข่าวสารและข้อมูลในเรื่องคุณภาพชีวิต ตลอดจนการป้องกันตัวเองเพื่อให้รอดพ้นจากยาเสพติดและหรือกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันเด็กและเยาวชนให้สามารถดำรงอยู่ได้โดยที่ไม่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด โดยมีปัจจัยหลักคือ ครอบครัวต้องคอยปลูกฝังอบรมและสั่งสอนให้มีความรักความอบอุ่น การดูแลและสั่งสอนลูกไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด การคบเพื่อนถือเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลในวัยนี้มาก เพราะการคบเพื่อนจะนำไปสู่ความประพฤติดีหรือเสื่อมเสีย ปัจจัยต่อมา คือ โรงเรียน ซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมของรัฐ ในการขัดเกลา ให้ความรู้ ความคิด ความเชื่อให้แก่เด็ก และเยาวชนได้เป็นอย่างดี และปัจจัยอิทธิพลของสื่อยังจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะในปัจจุบัน เด็กและเยาวชน สามารถเข้าถึงสื่อได้ง่าย เพราะฉะนั้นสื่อต่าง ๆ บนโซเชียลจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคัดกรองให้คำเตือนแก่เด็ก เพราะเด็กวัยนี้ยังถือว่ายังขาดวุฒิภาวะในการตัดสินใจที่จะเลือกรับสื่อที่ดีที่ควรรับชมหรือสื่อที่ไม่ควรแก่การรับชม (ศุภกร ชินะเกตุ, 2553, หน้า 1-19)

เมื่อพิจารณาถึงปัญหาดังกล่าว หน่วยงานของรัฐที่เข้าถึงตัวเด็กและเยาวชนโดยง่าย คือ โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา จึงจำเป็นอย่างยิ่งในการป้องกัน แก้ไขปัญหายาเสพติด และร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ โดยโรงเรียนต้องสร้างความตระหนักถึงภัยและโทษของยาเสพติด เพื่อเป็นแนวทางการป้องกันไม่让孩子และเยาวชนข้องเกี่ยวและถือเป็นการแก้ไข้ปัญหาในปัจจุบันปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นต่อเด็กและเยาวชนอันนำความสูญเสีย เสียหายต่อสังคมและประเทศชาติ

หนังสือเรียนในรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยจึงถือเป็นสื่อวาทกรรมหนึ่งของรัฐที่ได้ถ่ายทอดอุดมการณ์เด็กไม่ดีที่มีปัญหาเกี่ยวข้องกับยาเสพติด เพื่อให้ผู้อ่านเห็นพฤติกรรมด้านลบของเด็กและเยาวชนในสังคม เพื่อมุ่งหวังให้ผู้อ่านนำไปเป็นข้อคิด ไม่ควรปฏิบัติตามและไม่นำไปเป็นแบบอย่าง ผ่านกลวิธีทางภาษาการใช้คำกริยาวลีที่สื่อถึงเด็กไม่ดี กลวิธีการใช้ประโยคแสดงเหตุผล ดังตัวอย่าง

“เด็กพวกนั้นเขาคุยกันว่า เขาอยากลิ้มที่ถูกพ่อค้า ถูกแม่ตี ถูกพี่ บ้า น้า อาว่าต่าง ๆ นานา ว่าเรียนก็ไม่เก่ง ไม่ขยัน แถมทำอะไรก็ไม่ถูกใจ จึงโดนด่าเป็นประจำ พอได้มาสูดมาดม หรือมาเสพยาพวกนี้แล้ว ทำให้ลิ้ม ๆ ไปได้” (ภาษาพาที ป.4, 2561ข, หน้า 236)

จากตัวอย่างข้างต้นมีการใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อสร้างวัจกรรมแสดงความรู้สึกการกระทำในด้านลบ โดยมีกลวิธีการใช้คำกริยาวลีที่สื่อถึงเด็กไม่ดี เพื่อให้ผู้อ่านเห็นว่าเด็กที่มีพฤติกรรม “เสพยา” หรือเด็กที่มีความเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ถือเป็นเด็กไม่ดีส่งผลเสียต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งปัญหาด้านยาเสพติดเป็นปัญหาที่สำคัญระดับประเทศชาติ ทั้งยังมีกลวิธี

การใช้ประโยคแสดงเหตุผลเพื่อสร้างวัจกรรมบอกกล่าวถึงโทษจากผลของการกระทำของเด็กที่มีความเกี่ยวข้องกับยาเสพติด จะต้อง “ถูกตำ ถูกว่า” หรือถูกลงโทษเด็กที่มีพฤติกรรมไม่ดี ถือได้ว่าเป็นบุคคลที่ไม่พึงประสงค์ เป็นบุคคลที่สังคมไม่ต้องการ ผ่านกลวิธีทางภาษาดังกล่าว ซึ่งชี้ให้เห็นถึงอุดมการณ์เด็กไม่ดีมีปัญหากับยาเสพติด อันส่งผลต่อสุขภาพร่างกายในการทำงานผิดปกติทางสมอง สภาพจิตใจที่ไม่ปกติ ด้วยฤทธิ์ของยา อันก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิต ส่งผลกระทบต่อครอบครัวให้เสื่อมเสียชื่อเสียงและอาจส่งผลต่อสังคมและเศรษฐกิจ คือการก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมทางสังคม ถือเป็นการบ่อนทำลายทางเศรษฐกิจความมั่นคง ความสงบสุขของประเทศชาติ และเป็นการถ่วงความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศชาติด้วย

ดังนั้น อุดมการณ์เด็กไม่ดีที่รัฐต้องการสื่อสะท้อนผ่านภาษาในหนังสือเรียน เพื่อชี้ให้เห็นถึงปัญหาเสพติดในเด็กและเยาวชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อม อันก่อให้เกิดผลกระทบต่อร่างกาย จิตใจ สังคม และประเทศชาติ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหา หรือเพื่อลดปัญหาเหล่านี้ รัฐจึงปลูกฝังความคิด ความเชื่อ เจตคติ ให้เด็กและเยาวชนที่เป็นผู้อ่านหนังสือเรียน หลีกเลียง และไม่ควรกระทำตามพฤติกรรม ดังกล่าว

2.3 เด็กไม่ดี มีพฤติกรรมไม่ตั้งใจเรียน

การศึกษาถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อป้องกันถึงความเป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจสังคมการเมืองและวัฒนธรรม หนึ่งในนั้นคือการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญเนื่องจากได้มุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านสติปัญญา ความคิดของมนุษย์ ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในด้านการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคง และคุณภาพของคนในประเทศ กล่าวคือเด็กและเยาวชนถือเป็นทรัพยากรที่มีค่า ควรได้รับการพัฒนารอบด้าน ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางร่างกายอย่างพอเพียง มีความปลอดภัย มีความรักความผูกพัน ความเอื้ออาทร ความอบอุ่นจากครอบครัว มีการอบรมป้อนนิสัยให้เป็นคนดี มีความรับผิดชอบ มีความมานะบากบั่น มีเหตุผล รู้จักควบคุมตนเองได้อย่างเหมาะสม มีความเข้าใจและรู้จักตนเอง ดูแลช่วยเหลือและพึ่งตนเองได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนสามารถดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม ในยามวิกฤติทางเศรษฐกิจได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จ คือ การเป็นคนดี มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่แข็งแรงมั่นคง (กรมสุขภาพจิต, 2544, หน้า 5)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตราที่ 6 ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรม วัฒนธรรม ในการดำเนินชีวิต และสามารถอยู่

ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2546, หน้า 5) ตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษา ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการจึงมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ซึ่งเป็นผลผลิตทางการศึกษาโดยมุ่งเน้นพัฒนาให้ผู้เรียนมีลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรมจริยธรรม จึงจะกล่าวได้ว่าการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์แบบ และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ค่านิยม ทั้งระบบการเมืองการปกครองของประเทศชาติได้

การจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายข้างต้นนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ ดังที่ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525, หน้า 12-13) ได้กล่าวไว้ว่า การที่ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงหรือต่ำนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้านด้วยกัน คือ ตัวผู้สอน เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน และตัวผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนนั้นถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ หากผู้เรียนไม่ให้ความร่วมมือในการเรียน เช่น ไม่ตั้งใจเรียน คุยหรือเล่น ในขณะที่ครูสอน ไม่ทำงาน ไม่ส่งงานที่ได้รับมอบหมาย ขาดความรับผิดชอบต่องาน ก็จะทำให้กิจกรรมการเรียนการสอนไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตรงตามที่ตั้งไว้ ทำให้ผู้เรียนไม่ประสบผลสำเร็จในการเรียนเท่าที่ควร (เยาวภา กันทรวิชัยกุล, 2530, หน้า 1) การที่ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถทางสติปัญญาของผู้เรียนเพียงประการเดียว แต่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่นที่อาจมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้ เช่น วุฒิภาวะ แรงจูงใจภายในครอบครัว และกระบวนการจัดการเรียนการสอนในสภาพความเป็นจริงของระบบการศึกษาในปัจจุบันไม่ได้เป็นไปตามที่มุ่งหวัง ดังนั้นผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์การเรียนต่ำจึงอาจส่งผลไม่ประสบผลสำเร็จทางเรียน คือการสอบไม่ผ่าน การใช้ระยะเวลาในการเรียนมากกว่าที่กำหนด หรือลาออกกลางคัน ถือเป็นการสูญเสียเปล่าทางการศึกษา ดังนั้นการที่ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำนั้น ทำให้ผู้เรียนไม่เกิดการพัฒนาในด้านความรู้ความสามารถที่จะทำให้เจริญงอกงาม และใช้ประโยชน์เท่าที่ควร นอกจากนั้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนยังถือเป็นเครื่องมือแสดงถึงความสำเร็จหรือเป็นความล้มเหลวของการศึกษาของผู้เรียนในประเทศชาติก็ว่าได้ (สุภาภรณ์ เฒ่าโพน, 2561, หน้า 1-3)

ปัญหาด้านการเรียนเกิดจากการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน อันส่งผลกระทบต่อการศึกษาด้านพฤติกรรม เจตคติของผู้เรียน การไม่สนใจเรียน การไม่เข้าเรียน การขาดเรียน การเข้าเรียนสายเกินเวลา การไม่ส่งงานที่ได้รับมอบหมายตามกำหนด ส่งผลกระทบต่อจัดการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับ กิ่งกาญจน์ ปานทอง (2545, หน้า 15) ได้กล่าวไว้ว่า เด็กที่มีพฤติกรรมเรียนไม่เหมาะสมเหล่านี้ ต้องได้รับการตักเตือน และอบรมสั่งสอน หากยังมีพฤติกรรมเช่นเดิมอาจจะส่งผลเสียตามมาหลายด้าน สาเหตุส่วนหนึ่งอาจมาจาก

ครอบครัวของเด็กที่อาศัยในชุมชนมีสภาพแวดล้อมไม่ดี ผู้ปกครองมีรายได้น้อยต้องทำงานอย่างหนัก ทำให้ไม่มีเวลาดูแล อบรม สั่งสอน เอาใจใส่ลูก จึงส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในอนาคตของเด็กได้ ซึ่งสอดคล้องกับ พัทยา คงยุทธ์ (2548, หน้า 3) ได้กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมของเด็กที่ไม่สนใจการเรียน ไม่ตั้งใจเรียน ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนของผู้เรียน เพราะในการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ มักนิยมใช้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนเป็นตัวบ่งชี้ความสำคัญของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นำไปใช้เป็นประโยชน์ในกระบวนการคัดเลือกผู้เรียนเข้าศึกษาต่อ และเป็นองค์ประกอบในการพิจารณาการรับเข้าทำงานด้วย

ดังนั้น หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยที่เป็นสื่อวาทกรรมของรัฐ โดยมีโรงเรียนและครูผู้สอนเป็นผู้ถ่ายทอดสื่ออุดมการณ์เด็กไม่ดี ที่ตัวบทสื่อออกมาให้ผู้อ่านใช้เป็นข้อคิด ให้ผู้อ่านหลีกเลี่ยงในการปฏิบัติตนไม่ดีเหล่านี้ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีปัญหาทางด้านการเรียน ผ่านกลวิธีทางภาษาการใช้คำกริยาและกริยาวลีที่สื่อถึงเด็กไม่ดี กลวิธีการใช้ประโยคแสดงเหตุผล และกลวิธีการใช้เสียงที่หลากหลาย ดังตัวอย่าง

“เด็กพวกนั้นเขาคุยกันว่า เขาอยากลืมที่ถูกพ่อตำ ถูกแม่ตี ถูกพี่ บ้า น้า อา ว่าต่าง ๆ นานา ว่าเรียนก็ไม่เก่ง **ไม่ขยัน** แถมทำอะไรก็ไม่ถูกใจ จึงโดนตำเป็นประจำ พอได้มาสูดมาดม หรือมาเสพยาพวกนี้แล้ว ทำให้ลืม ๆ ไปได้” (ภาษาพาที ป.4, 2561ก, หน้า 236)

“พี่เจี๊ยบ ๆ แพนอยากรู้ความหมายของคำว่า คนเจริญกับคนโง่ พี่เจี๊ยบหาให้พานหน่อยได้ไหมคะ” “สบายมาก พี่บอกได้เลย พี่เพิ่งอ่านหนังสือของหลวงพ่อบัญญา มา ท่านบอกไว้ว่า คนเจริญยอมรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์หมั่นหาความรู้ใส่ตน แต่คนโง่ใช้เวลาว่างด้วยการนอนหลับ **คุยแต่เรื่องไม่เป็นสาระ**” (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 45)

“เจ้ามอดไม่ทำงานทำการ ทำตัวเป็นอันธพาล ลักขโมยน้อย ตำรวจกำลังจับตาอยู่” (ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 239)

เกี้ยวใจแตกมาตั้งแต่ยังไม่มีความเห็นว่านางสาว ตามีไว้ดูโทรทัศน์ ปากมีไว้กิน และพูดเรื่องไร้สาระ หูมีไว้แนบกับโทรศัพท์มือถือถือแทบไม่เคยห่าง ตอนกลางวัน **เกี้ยวหนีโรงเรียน**ไปเที่ยวตามศูนย์การค้า กลางดึกก็หนีออกจากบ้าน ไปเที่ยวผับ

ผลการเรียนของเกี้ยวตกต่ำ **สอบไม่ผ่าน** ประกอบกับไม่มีจิตใจเรียนต่อ เพราะเกี้ยวกำลังหลงใหลเพื่อนชายมากหน้าหลายตา สุดท้ายเกี้ยวต้อง **ออกจากโรงเรียน**

(ภาษาพาที ป.6, 2561ค, หน้า 214)

“น้ำอ้อยและเดชถูกครูเรียกมาตักเตือนสั่งสอน แม้กระทั่งเชิญผู้ปกครอง ทั้งสองฝ่ายมารับทราบปัญหาและหาทางแก้ไข แต่ทั้งสองคนก็ไม่ยี่หระ จนทำให้**ผลการเรียน ตกต่ำ**” (ภาษาพาที ป.6, 2561ค, หน้า 216)

จากตัวอย่างข้างต้นมีการใช้กลวิธีทางภาษา เพื่อสร้างวาทกรรมแสดงความรู้สึก ทางด้านลบ จากกลวิธีการใช้คำกริยาที่สื่อถึงเด็กไม่ดี โดยใช้คำว่า “ใจแตก เรียนไม่เก่ง สอบไม่ผ่าน ไม่ขยัน” และกลวิธีการใช้คำกริยาลึ คำว่า “หนีโรงเรียน ผลการเรียนตกต่ำ ออกจากโรงเรียน คุณแต่เรื่องไม่เป็นสาระ ไม่ทำการทํางาน” ใช้คำกริยาและกริยาลึเหล่านี้ ชี้ให้เห็นถึงพฤติกรรมของเด็กไม่ดีในด้านไม่ตั้งใจเรียน ส่งผลกระทบในหลายด้านตามมา ทั้งนี้ยังมีกลวิธีการใช้ประโยคแสดงเหตุผล โดยเหตุเกิดจากเด็กมีพฤติกรรม “ไม่ตั้งใจเรียน” ส่งผลให้มี “ผลการเรียนตกต่ำ สอบไม่ผ่าน” และ “ออกจากโรงเรียน” ซึ่งพฤติกรรมไม่ดีดังกล่าว ได้ส่งผลเสียต่อความล้มเหลวของการศึกษาไทยเป็นอย่างมาก และมีกลวิธีการใช้เสียง ที่หลากหลายจากการกล่าวอ้างของหนังสือหลวงพ่อบัญญา ซึ่งเป็นหนังสือสอนคุณธรรม ได้กล่าวไว้ว่า “คนโง่ใช้เวลาว่างด้วยการหลับนอน คุณแต่เรื่องไม่เป็นสาระ” ซึ่งคำว่า “คนโง่” ในที่นี้หมายถึง เด็กไม่ตั้งใจเรียน เพราะอันเนื่องมาจากการใช้เวลาว่างไม่เกิดประโยชน์ โดยการใช้ เวลาว่างด้วยการหลับนอน และคุณเรื่องไม่เป็นสาระ ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากคำว่า “คนโง่” ที่หมายถึงทั่วไป คือ เด็กที่มีปัญหาทางสมองหรือเรียกว่า ปัญญาทึบ ทั้งนี้เพื่อสื่อให้ผู้อ่านทราบว่า หากเด็กและเยาวชนใดที่ใช้เวลาว่างไม่เกิดผลประโยชน์ ก็จะได้ชื่อว่า เป็นเด็กไม่ดีเช่นกัน

จากกลวิธีทางภาษาดังที่กล่าวมา มีการสร้างวาทกรรมแสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์ เด็กไม่ดี ที่มีพฤติกรรมไม่ตั้งใจ ไม่สนใจเรียน คุณเรื่องไร้สาระ ไม่แสวงหาองค์ความรู้ ขาดเรียน หนีหรือโดดเรียน ไม่ส่งงานที่ได้รับมอบหมายตามกำหนด ส่งผลกระทบให้สอบไม่ผ่านสอบตก และออกจากโรงเรียนในที่สุด เด็กเหล่านี้ถือเป็นเด็กไม่ดีตามที่รัฐต้องการสื่อผ่านภาษา ในหนังสือเรียนที่เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอุดมการณ์เด็กไม่ดีให้ผู้อ่าน เพื่อลดปัญหาเหล่านี้ ให้แก่สังคมและประเทศชาติ

จะเห็นว่าการศึกษาได้ส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนของเด็กและเยาวชน ทั้งเป็นตัวบ่งชี้สำคัญในรูปแบบในกระบวนการเข้าศึกษาต่อและเป็นองค์ประกอบในการพิจารณา การรับเข้าทำงาน ซึ่งหากเด็กและเยาวชนมีปัญหาทางด้านการศึกษา ผลการเรียนต่ำ ก็อาจส่งผล ให้เด็กได้เข้าเรียนที่ไม่ตรงตามความต้องการ อันเกิดภาวะความเครียดในด้านการเรียนการทำงาน และอาจกลายเป็นปัญหาทางสังคม คือ ปัญหาภาวะซึมเศร้าที่มีต่อเด็กและเยาวชนตามมา ยิ่งกว่านั้น หากเด็กและเยาวชนมีปัญหาการเรียนไม่จบตามหลักสูตรภาคบังคับการศึกษา ซึ่งย่อมถือว่าเป็นความล้มเหลวของระบบการศึกษาไทยที่ไร้คุณภาพ และส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจ

ความมั่นคงและเกิดปัญหาทางสังคมด้านอื่น ๆ ดังนั้น ระบบการจัดการศึกษาของไทย ย่อมปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เพื่อมิให้เกิดปัญหาดังกล่าวขึ้น โดยมุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนเป็นเด็กดี ตั้งใจเรียน อันจะส่งผลให้สังคมและประเทศชาติให้มีคุณภาพ เจริญก้าวหน้าในด้านการพัฒนา

2.4 เด็กไม่ดี มีพฤติกรรมก้าวร้าว ไม่เชื่อฟัง

ปัจจุบันปัญหาเด็กและเยาวชนไทยนับทวีความรุนแรงขึ้น อันเนื่องเกิดจากสาเหตุการขาดความรักความอบอุ่นในครอบครัว ขาดความรับผิดชอบ ปัญหาพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนจึงส่งผลกระทบต่อครอบครัวและสังคมไทย ทำให้เด็กเกิดพฤติกรรมดื้อรั้น หรือต่อต้านผู้ใหญ่ทำให้ครอบครัวยากที่จะแก้ไข ปัญหาเหล่านี้จึงส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางด้านครอบครัว ส่งผลให้พ่อแม่และสมาชิกครอบครัวเกิดความขัดแย้ง การใช้ความรุนแรง ซึ่งถือเป็นการสร้างความไม่มั่นคงในการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ยังส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของเด็กที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว กล่าวคือ มีการกระทำที่มุ่งให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายหรือเกิดความกระทบกระเทือนทางจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นการใช้กำลัง ช่มชู้ ช่มเหง กลั่นแกล้ง โดยการใช้คำพูด การคิดร้ายต่อผู้อื่น การกระทำที่ด้อยค่าผู้อื่น รวมไปถึงการทำลายสิ่งของ พฤติกรรมเหล่านี้ถือเป็นพฤติกรรมที่ต้องได้รับการขัดเกลาปรับเปลี่ยนอย่างเหมาะสมเพื่อให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่อย่างควบคุม อารมณ์ สติ ปัญญา และไม่ก้าวร้าว (สรรรถมล กรนุ้ม และพรทิพย์ วชิรติลภ, 2559, หน้า 109-122)

พฤติกรรมก้าวร้าวในเด็ก ปัจจุบันเป็นสิ่งที่พบได้บ่อยและบางครั้งไม่สามารถบอกได้ชัดเจนว่าเป็นปัญหาหรือไม่ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และมุมมองที่แตกต่างกัน พฤติกรรมก้าวร้าว ทำร้ายผู้อื่น หรือการกระทำ โดยวาจา คำว่าหยาบคาย เสียสติ ทำร้ายจิตใจความรู้สึกของผู้อื่น ซึ่งทั้งหมดนี้ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้ถูกกระทำ พฤติกรรมเหล่านี้ถือเป็น “ปัญหา” หากเมื่อเกิดขึ้นบ่อยย่อมมีความรุนแรงเกิดขึ้น ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิต รวมไปถึงความสัมพันธ์กับคนรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นบุคคลในครอบครัว เพื่อน ครู หรือคนในสังคม เด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว จะเห็นได้จากการทำลายสิ่งของหรือการทำร้ายตนเองในเวลาโกรธหรือถูกขัดใจ คือไม่เชื่อฟังคำสั่ง ซึ่งปัญหาพฤติกรรมก้าวร้าวเหล่านี้ หากไม่ได้รับการดูแลแก้ไขที่เหมาะสม ก็จะกลายเป็นอุปนิสัยติดตัวจนถึงวัยผู้ใหญ่ กลายเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตการทำงาน และครอบครัว ส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ จนกลายเป็นพฤติกรรมการใช้ ความรุนแรงหรือเป็นพวกอันธพาล ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาสังคมในอนาคต (ภราดร เดชสาร, 2553, สื่อออนไลน์)

การใช้ความรุนแรงรวมถึงความก้าวร้าว อันก่อให้เกิดปัญหาสำคัญของเด็กและเยาวชน ความก้าวร้าวจึงมีความต่อเนื่องทางการพัฒนา หากเด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าว

โตขึ้นความก้าวร้าวก็จะเพิ่มมากขึ้น ฉะนั้นหากพ่อแม่หรือผู้ปกครองพบพฤติกรรมก้าวร้าวในเด็ก ควรรีบแก้ไขปัญหาเพื่อปัญหาเหล่านี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อสังคมและประเทศชาติได้ (ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์, 2558, สื่อออนไลน์) ซึ่งสอดคล้องกับ กรมสุขภาพจิต (2559, หน้า 46) กล่าวว่า เด็กก้าวร้าวมีพฤติกรรมแสดงออกที่ทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน ด้วยการก่อเรื่องต่าง ๆ ตามความต้องการของตนเองโดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น มักจะสร้างเรื่องทะเลาะวิวาท หรือเรื่องขัดแย้งกับเพื่อน รังแกเพื่อน ทำร้ายร่างกายผู้อื่น ทำลายสิ่งของทั้งของตนเองและของผู้อื่น พูดจาไม่สุภาพ ก้าวร้าวทางกายและวาจา ไม่เกรงกลัวผู้ใหญ่ อดดี ไม่ค่อยเชื่อฟัง นิสสัยหยาบคาย ก่อความในชั้นเรียน ทั้งก่อความเพื่อน และครูผู้สอน

ในปัจจุบันการรังแกผู้อื่นมาในรูปแบบการกลั่นแกล้งที่แสดงด้วยคำพูด ส่งผลกระทบต่อรุนแรงขึ้น และเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนยิ่งขึ้น พบได้อย่างแพร่หลายในปัจจุบัน โดยเฉพาะเด็กวัยเรียน มีผลเสียทางด้านร่างกายและจิตใจ แบ่งออกตามลักษณะความรุนแรง คือ การใช้กำลังบังคับหรือทำร้ายร่างกาย ชมชู้ การใช้คำพูดทำร้ายความรู้สึก ล้อเลียน วิจารณ์ จุดด้อย คือ การด้อยค่าผู้อื่นเพื่อให้ตนมีค่า การกลั่นแกล้งทางสังคม ทางโซเชียล และที่ทำงาน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหานี้ การดูแลช่วยเหลือเด็กที่เกี่ยวข้องกับการรังแกความเจ็บปวดหรือรู้สึกไม่สบาย ทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยมีลักษณะที่สำคัญ คือ ผู้รังแกจะมีอำนาจที่เหนือกว่าผู้ถูกรังแกอย่างชัดเจน เช่น ตัวใหญ่กว่า ฐานะทางสังคมดีกว่า โดยผู้ถูกรังแกจะรู้สึกอ่อนแอกว่าและด้อยค่า ซึ่งไม่สามารถต่อสู้หรือตอบโต้ได้ พฤติกรรมดังกล่าวนี้เกิดขึ้นบ่อยและมีแนวโน้มที่ยากจะแก้ไข

การแก้ไขปัญหากการกลั่นแกล้งที่แสดงด้วยคำพูดเป็นเรื่องที่พ่อแม่ ผู้ปกครองไม่ควรปล่อยปละละเลยเป็นอันขาด เพราะไม่ว่าจะเป็นฝ่ายถูกกระทำหรือเป็นผู้กระทำก็ล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อร้ายแรงได้ทั้งสิ้น โดยเด็กที่เป็นฝ่ายกระทำจะเกิดความเสี่ยงในด้านการพัวพันหรือก่ออาชญากรรมความรุนแรง การทำลายสิ่งของ และการใช้สารเสพติด ทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาทางความล้มเหลวทางการศึกษา คือ การออกจากโรงเรียน การเรียนไม่จบ จนกระทั่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตในอนาคตได้ ส่วนเด็กที่เป็นเหยื่อของการกลั่นแกล้งที่แสดงด้วยคำพูดนั้นเสี่ยงต่อการเกิดภาวะโรคซึมเศร้า ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาทางการเรียน คือ การไม่ยอมไปโรงเรียนหรือขาดเรียนบ่อย รวมทั้งอาจรู้สึกโดดเดี่ยวและแยกตัวออกจากสังคม นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่พบว่า เมื่อเด็กที่ถูกกลั่นแกล้งที่แสดงด้วยคำพูดเมื่อเติบโตขึ้นอาจมีสุขภาพร่างกายและสถานภาพทางการเงินแยกว่เด็กที่ไม่เคยเผชิญเหตุการณ์ดังกล่าวมาก่อน รวมทั้งมีแนวโน้มเกิดพฤติกรรมต่อต้านสังคม และมีบุตรก่อนวัยอันควร โดยเด็กบางคน อาจตอบสนองต่อความเครียดและความรู้สึกแค้นที่เกิดขึ้น ด้วยการใช้ความรุนแรง อาจถึงขั้นฆ่าตัวตาย และฝังใจ

จนได้รับผลกระทบตลอดชีวิต ยิ่งแย่ไปกว่านั้นไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำหรือเหยื่อต่างก็มีแนวโน้มเกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว ซึมเศร้า วิตกกังวล ต่อต้านสังคม ทั้งยังเสี่ยงมีพฤติกรรมทำร้ายตัวเอง มีความคิดหรือความพยายามฆ่าตัวตาย แม้ในผู้หญิงจะพบความเสี่ยงดังกล่าวมากกว่า เนื่องจากพบจากการแปรผันตามความถี่ที่เคยเผชิญในช่วงการกลั่นแกล้ง แต่ในผู้ชายจะพบแนวโน้มการคิดสั้นฆ่าตัวตายสูง หากเคยอยู่ในสถานการณ์แบบซ้ำ ๆ และยิ่งเคยกลั่นแกล้งผู้อื่นหรือถูกกลั่นแกล้งบ่อยครั้งเท่าใด ก็จะมีความเสี่ยงพยายามฆ่าตัวตายมากขึ้นเท่านั้น (เขมิกา เขมะกนก สุนทรวา, วีระศักดิ์ ชลไชยะ และจรรยา ทะรักษา, 2564, สื่อออนไลน์)

ดังนั้น เพื่อลดการเกิดปัญหาพฤติกรรมก้าวร้าว ไม่เชื่อฟังของเด็กและเยาวชน รัฐจึงใช้หนังสือเรียนที่เข้าถึงเด็กได้ง่ายเป็นตัวสื่อพฤติกรรมอันไม่ดีสู่ตัวละครเพื่อให้ผู้อ่านได้นำพฤติกรรมเหล่านั้นเป็นข้อคิด เรียนรู้ และเกิดการแยกแยะ ไม่ควรกระทำ จึงถือได้ว่าหนังสือเรียนรายพื้นฐานวิชาภาษาไทย เป็นเครื่องมือหรือตัวบทสำคัญในการถ่ายทอดคุณธรรมแก่เด็กไม่ดี เพื่อมุ่งหวังให้ผู้อ่านเห็นภาพประพจน์ก้าวร้าว ไม่เชื่อฟัง อันนำไปสู่ผลกระทบเสียหายในสังคมและประเทศชาติได้ โดยผ่านกลวิธีการใช้คำที่สื่อความถึงเด็กไม่ดี กลวิธีการใช้คำกริยาและกริยาวลีที่สื่อความถึงเด็กไม่ดี ดังตัวอย่าง

“เจ้ามอดไม่ทำงานทำการ **ทำตัวเป็นอันธพาล** ลักขโมย ตำรวจกำลังจับตาอยู่”
(ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 239)

“อนิจจา! พี่ชายที่แสนดีของจูนหายไปไหน เหลือแต่**อันธพาลที่ข่มขู่** จะเอาชีวิต”
(ภาษาพาที ป.5, 2561ข, หน้า 240)

“**เกี้ยวใจแตก**มาตั้งแต่ ยังไม่มี คำนำหน้าว่านางสาว” (ภาษาพาที ป.6, 2561ข, หน้า 214)

“มิโยที่พ่อแม่ญาติผู้ใหญ่ทั้งหลายจะตักเตือน สั่งสอนให้ข้อคิด ผลดี ผลเสียอย่างไร น้ำอ้อยก็**ดี้อตาใส** ไม่สนใจคำพูดเหล่านั้นแม้จะยกตัวอย่าง ของเกี้ยวมาเตือนสติ น้ำอ้อยก็**ทำหูทวนลม**” (ภาษาพาที ป.6, 2561ค, หน้า 214)

“เรื่องของเกี้ยวทำไมน้ำอ้อยจะไม่รู้ ในเมื่อทั้งสองคนเป็นเพื่อนกันแต่น้ำอ้อย**ทำหูทวนลม** เหมือนไม่ใส่ใจคำพูดของผู้ใหญ่

น้ำอ้อยและเดชถูกครูเรียกมาตักเตือนสั่งสอน แม้กระทั่งเชิญผู้ปกครองทั้งสองฝ่าย มารับทราบปัญหาและหาทางแก้ไขแต่ทั้งสองคนก็**ไม่ยี่หระ**” (ภาษาพาที ป.6, 2561ค, หน้า 215)

จากตัวอย่างข้างต้นมีการใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อสร้างวัฒนธรรมการแสดงพฤติกรรมในด้านลบ โดยกลวิธีการใช้คำที่สื่อความถึงเด็กไม่ดี เพื่อแสดงถึงความเป็น “เด็กไม่ดี”

คำว่า “อันธพาล” แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมความก้าวร้าว ไม่เชื่อฟังของเด็กถือว่าเป็นเด็กไม่ดี ทั้งยังมีกลวิธีการใช้คำกริยาและกริยาวลีที่สื่อความถึงเด็กไม่ดี โดยพบกลวิธีการใช้คำกริยา คำว่า “ชมชู้ ใจแตก ต้อตาใส ไม่ยี่หระ” และกลวิธีการใช้คำกริยาวลี คำว่า “ทำหูทวนลม ไม่ใส่ใจ คำพูดของผู้ใหญ่” ที่สื่อถึงเด็กไม่ดี ทั้งนี้การใช้กลวิธีทางภาษาเหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมไม่ดีของเด็กด้านก้าวร้าวและไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ เพื่อชี้ให้เห็นถึงอุดมการณ์เด็กไม่ดี มีพฤติกรรมก้าวร้าว ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอน อดดี ต้อรัน ต่อต้านผู้ใหญ่ ก้าวร้าว ใช้กำลัง ชมชู้ กลั่นแกล้ง อันธพาล ที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นพฤติกรรมอันก่อให้เกิดปัญหาหรือสร้างเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น สังคม และประเทศชาติ

ดังนั้น หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยที่เป็นสื่อผลิตจากหน่วยงานของรัฐ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะถ่ายทอดอุดมการณ์ เพื่อชี้ให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม และหากผู้อ่านไม่สร้างปัญหาเหล่านี้ก็จะไม่ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมขึ้น การเกิดปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว ก่อให้เกิดอาชญากรรมสังคมและเพิ่มความรุนแรง และเกิดภาวะโรคซึมเศร้า วิตกกังวล และต่อต้านสังคมส่งผลเสียต่อคุณภาพชีวิตในอนาคตได้ รัฐจึงได้เล็งเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้จึงได้สร้างวาทกรรมในหนังสือเรียนเพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่ออุดมการณ์ให้เข้าถึงผู้เรียนที่เป็นเด็กและเยาวชนได้ง่าย เพื่อปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ลดปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นในเด็กและเยาวชน ได้แก่ ด้านพฤติกรรมลักขโมย ด้านพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ด้านพฤติกรรมไม่ตั้งใจเรียน และด้านพฤติกรรมก้าวร้าว ไม่เชื่อฟัง ดังนั้น เพื่อให้ผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนเกิดข้อคิดและเห็นภาพ คือ การไม่นำมาปฏิบัติหรือไม่ควรนำไปเป็นแบบอย่าง หลีกเลี่ยงการกระทำดังกล่าว หากผู้อ่านปฏิบัติตนเช่นนั้น ก็อาจจะได้รับโทษหรือผลกระทบแก่ผู้ปฏิบัติ เช่น ได้รับคำติเตียน ต่อว่า ลงโทษ ซึ่งส่งผลเสียต่อตนเอง โดยได้รับความเดือดร้อนและส่งผลกระทบหลายด้านตามมา ซึ่งถือได้ว่าเด็กไม่ดี เป็นบุคคลที่ไม่พึงประสงค์ เป็นบุคคลที่สังคมไม่ต้องการ

ดังนั้น อุดมการณ์เด็กดีและอุดมการณ์เด็กไม่ดีที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทย ในครั้งนี้ ได้สื่อความคิด ความเชื่อ ค่านิยม รวมถึงพฤติกรรมกระทำของเด็ก อันทำให้เกิดจินตนาภาพ เพื่อสื่อให้ผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนเลือกปฏิบัติและนำข้อคิดที่เกิดจากการเรียนรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีคุณค่าแก่สังคมและประเทศชาติตามความมุ่งหวังตามนโยบายทางการศึกษาของรัฐ

จากการศึกษากลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาไทยเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse

Analysis) หรือกรอบการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ 3 มิติ ของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough) จากการประกอบสร้างของกลวิธีทางภาษาสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์แฝงอยู่ในตัวบทในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย โดยพิจารณาจากโครงสร้างภาษาตั้งแต่ระดับคำไปจนถึงระดับข้อความ ผู้กระบวนกรบริโภคนและตีความตัวบทที่มีความเกี่ยวข้องกับอำนาจรัฐในการผลิต และสถานภาพทางสังคมของบุคคลที่เกี่ยวข้อง จึงทำให้หนังสือเรียนมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดอุดมการณ์รัฐสู่วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม โดยมีปัจจัยที่ส่งผล คือ ค่านิยมของคนไทย และนโยบายทางการศึกษา ส่งผลสะท้อนความคิดความเชื่อที่สื่อผ่านหนังสือเรียน เป็นอุดมการณ์เด็กดีและอุดมการณ์เด็กไม่ดี ซึ่งอุดมการณ์เด็กดีถือว่าเป็นบุคคลที่พึงประสงค์ โดยมีลักษณะพฤติกรรม ความคิด ความเชื่อ เจตคติในทางที่ดี 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความกตัญญูรู้คุณ ด้านความขยันหมั่นเพียร ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ด้านการมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต และด้านการรู้จักประหยัดอดออม อุดมการณ์เด็กไม่ดีเป็นบุคคลที่ไม่พึงประสงค์ โดยมีลักษณะพฤติกรรมในด้านไม่ดี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านพฤติกรรมลักขโมย ด้านพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ด้านพฤติกรรมไม่ตั้งใจเรียน และด้านพฤติกรรมก้าวร้าวไม่เชื่อฟัง ดังปรากฏตารางความสัมพันธ์กลวิธีทางภาษาเพื่อสื่อถึงอุดมการณ์เด็กในหนังสือเรียน ดังนี้

ตาราง 4 แสดงความสัมพันธ์กลวิธีทางภาษาเพื่อสื่อถึงอุดมการณ์เด็กในหนังสือเรียน
รายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

กลวิธีทางภาษา	อุดมการณ์เด็กดี					อุดมการณ์เด็กไม่ดี			
	ด้านความกตัญญูรู้คุณ	ด้านความซื่อสัตย์ซื่อตรงใจศึกษาเล่าเรียน	ด้านการมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่	ด้านความซื่อสัตย์สุจริต	ด้านการรู้จักประหยัดอดออม	ด้านพฤติกรรมการรักขโมย	ด้านพฤติกรรมการเกี่ยวข้องกับยาเสพติด	ด้านพฤติกรรมการไม่ตั้งใจเรียน	ด้านพฤติกรรมการก้าวร้าวไม่เชื่อฟัง
กลวิธีการเลือกใช้คำศัพท์	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ	✓	✓	✓	✓					
กลวิธีการอ้างส่วนใหญ่				✓					
กลวิธีการใช้ประโยคแสดงเหตุผล		✓	✓				✓	✓	
กลวิธีการใช้วาทศิลป์		✓	✓		✓	✓			✓
กลวิธีการใช้เสียงที่หลากหลาย		✓						✓	
กลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง			✓		✓				

จากตารางข้างต้น แสดงความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาเพื่อสื่ออุดมการณ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที ระดับประถมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในหนังสือเรียนนั้น ได้แอบแฝงอุดมการณ์บางประการของผู้มีอำนาจในการผลิต โดยการสร้างเครื่องมือหรือการสร้างสื่อวาทกรรมนี้ขึ้น เพื่อชี้นำทางด้านความคิด ตอกย้ำ และผลิตซ้ำชุดความคิดความเชื่อผ่านภาษา จึงได้ปรากฏกลวิธีทางภาษา เพื่อสื่ออุดมการณ์ ได้แก่ กลวิธี

การเลือกใช้คำศัพท์ กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะกลวิธีการอ้างส่วนใหญ่ กลวิธีการใช้ประโยคแสดงเหตุผล กลวิธีการใช้วาทศิลป์ กลวิธีการใช้เสียงที่หลากหลาย และกลวิธีการตั้งชื่อเรื่องตามลำดับ ซึ่งกลวิธีเหล่านี้ได้สะท้อนอุดมการณ์ที่ปรากฏ คือ อุดมการณ์เด็กดี 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความกตัญญูรู้คุณ ด้านความขยันหมั่นเพียร ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ด้านการมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านการรู้จักประหยัลดอดออม และอุดมการณ์เด็กไม่ดี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านพฤติกรรมลักขโมย ด้านพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ด้านพฤติกรรมไม่ตั้งใจเรียน และด้านพฤติกรรมก้าวร้าวไม่เชื่อฟัง

เมื่อสร้างตารางความสัมพันธ์กลวิธีทางภาษาเพื่อสื่ออุดมการณ์ พบว่า กลวิธีทางภาษาเหล่านี้ได้สะท้อนอุดมการณ์เด็กดีและเด็กไม่ดีอย่างต่อเนื่อง ปรากฏกลวิธีการเลือกใช้คำศัพท์ กลวิธีการใช้วาทศิลป์ กลวิธีการใช้ประโยคแสดงเหตุผล กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ กลวิธีการใช้เสียงที่หลากหลาย กลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง และกลวิธีการอ้างส่วนใหญ่ ตามลำดับจากมากไปหาน้อย และจะเห็นว่ากลวิธีการเลือกใช้คำศัพท์ เป็นกลวิธีหนึ่งที่ปรากฏซ้ำในอุดมการณ์เด็กดีและอุดมการณ์เด็กไม่ดีในทุกด้าน อาจกล่าวได้ว่าเป็นนัยสำคัญอย่างหนึ่งในการบ่งชี้ให้เห็นว่า อุดมการณ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนเป็นอุดมการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก อันเนื่องมาจากหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย หรือตัวบทที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษานี้ เป็นสื่อวาทกรรมที่รัฐผลิตขึ้น เพื่อใช้เป็นสื่อการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนที่เข้ารับการศึกษาภาคบังคับขั้นพื้นฐาน ของกระทรวงศึกษาธิการ จึงทำให้ภาษาในตัวบทรวมไปถึง ข้อความ คำศัพท์ และกลุ่มคำ ที่รัฐใช้สื่อความหมายนั้น มีความเฉพาะเจาะจง และบ่งบอกถึงความเป็นเด็ก เพื่อมีวัตถุประสงค์ให้เด็กที่เป็นผู้อ่านง่ายต่อการเข้าใจ และสื่อความหมายโดยตรง จึงทำให้ผลการศึกษาที่พบในหนังสือเรียนย่อมเป็นอุดมการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเป็นอุดมการณ์ที่ปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์สำหรับเด็ก เพื่อมุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติ

นอกจากนี้ การสร้างตารางความสัมพันธ์กลวิธีทางภาษาเพื่อสื่ออุดมการณ์ยังพบกลวิธีทางภาษาที่ไม่ปรากฏในอุดมการณ์เด็กไม่ดีในทุกด้าน ได้แก่ กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ กลวิธีการอ้างส่วนใหญ่ และกลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง อันเนื่องมาจากกลวิธีดังกล่าวนั้นเป็นการสร้างวัจนกรรมในการชี้สั่ง แนะนำ ควรและพึงปฏิบัติ จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้ผลิตว่างเว้น ละไว้ หรือมองข้ามกลวิธีดังกล่าว เพื่อบ่งบอกความเป็นนัยสำคัญโดยการไม่ให้ความสำคัญกับเด็กไม่ดี ไม่ควรให้ความสนใจ ไม่ควรปฏิบัติ หรือเป็นการชี้ให้ผู้อ่านเห็นว่แนวทางนี้เป็นแนวทางที่ผิดหรือไม่ดี

จากการกล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นชัดเจนแล้วว่ารัฐมีอำนาจในการผลิตและควบคุมสื่อวาทกรรมนี้ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอุดมการณ์ให้เด็กและเยาวชนเป็นไปตามที่รัฐมุ่งหวังหรือต้องการให้เป็น จึงทำให้หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยนี้ ปรากฏอุดมการณ์ที่รัฐมุ่งหวังให้เกิดแก่เด็กทุกคนที่เข้ากับการศึกษา เพื่อถ่ายทอดการควบคุมและปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามนโยบายทางการศึกษาของรัฐ

บทที่ 5

บทสรุป

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 โดยใช้เนื้อหาของหนังสือเรียนที่เป็นบทอ่าน จำนวน 3 เล่ม 48 เรื่อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย และเพื่อวิเคราะห์อุดมการณ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ด้วยกรอบแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough) สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

การวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย พบกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการถ่ายทอดอุดมการณ์ให้แก่เด็ก ประกอบด้วย กลวิธีทางภาษา 7 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีกำกวมใช้คำศัพท์ กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ กลวิธีกำกวมส่วนใหญ่ กลวิธีการใช้ประโยคแสดงเหตุผล กลวิธีการใช้วาทศิลป์ กลวิธีการใช้เสียงที่หลากหลาย และกลวิธีกำกวมตั้งชื่อเรื่อง จากการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษามีความเชื่อมโยงวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม เพื่อแสดงให้เห็นถึงกระบวนการผลิตและการกระจายตัวบทสู่กระบวนการบริโภคและตีความตัวบท พบว่า หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย เป็นสื่อวาทกรรมที่ผลิตขึ้นเพื่อตอบสนองหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ผ่านวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากค่านิยมสังคมไทย และนโยบายทางการศึกษาภาคบังคับขั้นพื้นฐานนำไปสู่การสร้างระบบความคิด ความเชื่อ และการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่รัฐต้องการ

นอกจากนี้ การวิเคราะห์อุดมการณ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย พบอุดมการณ์เด็กดีและอุดมการณ์เด็กไม่ดี กล่าวคือ อุดมการณ์เด็กดี จะมีลักษณะเป็นบุคคลที่พึงประสงค์ โดยมีลักษณะพฤติกรรม ความคิด ความเชื่อ การกระทำในทางที่ดี 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความกตัญญูรู้คุณ ด้านความขยันหมั่นเพียรตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ด้านการมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต และด้านการรู้จักประหยัดอดออม ส่วนอุดมการณ์เด็กไม่ดี เป็นลักษณะของบุคคลที่ไม่พึงประสงค์ โดยมีลักษณะพฤติกรรมในด้านไม่ดี 4 ด้าน ได้แก่

ด้านพฤติกรรมลักษณะโมย ด้านพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ด้านพฤติกรรมไม่ตั้งใจเรียน และด้านพฤติกรรมก้าวร้าวไม่เชื่อฟัง

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษากลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที่ ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ตามกรอบแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough) ทำให้ผู้ศึกษาได้พบว่า ตัวบทที่ใช้สื่ออุดมการณ์ในครั้งนี้ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการศึกษาของ วิสันต์ สุขวิสิทธิ์ (2554) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทย ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503-2544: การศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ และการศึกษาของ อูมาวัลย์ ซีซัง (2555) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในเรื่องเล่าสำหรับเด็ก ในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ พ.ศ. 2523-2553 เนื่องจากการศึกษาดังกล่าวมีการใช้กรอบแนวคิด และทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) และตัวบทที่เป็นสื่อวาทกรรม สำหรับเด็ก จึงทำให้ผลการศึกษาเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในครั้งนี้ก็มีลักษณะที่แตกต่างจากงานวิจัยดังกล่าวด้วยกลวิธี ทางภาษา 2 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการใช้คำศัพท์ ประกอบด้วย กลวิธีการใช้คำที่สื่อความถึง เด็กดีและเด็กไม่ดี กลวิธีการใช้คำกริยาและกริยาวลีที่สื่อความถึงเด็ก และกลวิธีที่ตั้งชื่อเรื่อง ทำให้ในการศึกษาครั้งนี้มีลักษณะเฉพาะเจาะจงมุ่งสื่อความถึงเด็กเพียงเท่านั้น

นอกจากนี้ ยังพบข้อมูลของตัวบทที่ต่างจากการศึกษาที่ข้างต้นในเรื่องของช่วงเวลา ที่ต่างกัน คือ การศึกษางานวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้ตัวบทที่เป็นหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ซึ่งแตกต่างจากผลการศึกษาของ วิสันต์ สุขวิสิทธิ์ ที่ใช้ข้อมูลในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503-2544 ซึ่งหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 นับเป็นหลักสูตรของรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยที่ใช้ในการเรียน การสอนปัจจุบัน โดยมีการปรับเปลี่ยนหลักสูตรให้ทันสมัยสอดคล้องกับทักษะ และความต้องการ ในการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2435 จนถึงปัจจุบัน ได้มีการประกาศใช้ หลักสูตรมาแล้ว 12 ฉบับ รวมหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 นับเป็น หลักสูตรที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันเป็น 13 ฉบับ โดยหลักสูตรนี้ได้เน้นความรู้ทักษะที่จำเป็นสำหรับ ใช้เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงและแสวงหาความรู้ เพื่อพัฒนา

ตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีวิสัยทัศน์ หลักการ และจุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ สาระมาตรฐาน และตัวชี้วัด

ส่วนผลการศึกษาของ อุมาวัลย์ ซีซ่าง ที่ศึกษาข้อมูลในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ พ.ศ. 2523-2553 มีลักษณะตัวบทที่ต่างจากงานวิจัยในครั้งนี้ คือ เป็นเรื่องเล่าเป็นหนังสือ นิทานที่ใช้อ่านเสริม หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นหนังสือทางเลือกแก่ผู้เรียนสำหรับการอ่าน มิได้เป็น หนังสือที่บังคับใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ ดังเช่นหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษา เพื่อชีวิตภาษาพาที่ ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ที่ผู้วิจัยได้นำมาศึกษา ถึงแม้ว่าจะมีการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยขึ้นหรือเป็นหนังสือ อ่านเสริมแก่ผู้เรียนก็ตาม แต่วัตถุประสงค์ของนโยบายทางการศึกษาของรัฐ ยังคงมีจุดประสงค์ เช่นเดิม คือ มุ่งเน้นการปลูกฝังความคิด คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยเน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มุ่งหวังให้ผู้เรียนเป็นเด็กและเยาวชนที่ดีหรือเป็น พลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติ

การศึกษาในครั้งนี้มีการประกอบสร้างจากกลวิธีทางภาษาสะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ ที่แฝงอยู่ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ผ่านวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม เพื่อแสดงให้เห็นถึงกระบวนการผลิตและการกระจาย ตัวบท และกระบวนการบริโภคและตีความตัวบทหนังสือเรียน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า หนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทย เป็นวาทกรรมที่เอื้อต่อการปลูกฝังอุดมการณ์ไว้ในเนื้อหาที่เป็น บทอ่าน และเอื้อต่อการกระจายอุดมการณ์ไปสู่ผู้อ่านซึ่งเป็นผู้เรียน เนื่องจากเป็นวาทกรรม ที่ผลิตขึ้นเพื่อตอบสนองหลักสูตรการศึกษาและนโยบายทางการศึกษาที่ภาครัฐเป็นผู้กำหนด โดยมีหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ควบคุมดูแลการผลิต ทั้งยังมีครูผู้สอนที่สังคมไทยให้ความเคารพ นับถือ เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชน ทั้งชี้แนะให้ผู้เรียนใช้หนังสือเรียน ในฐานะเป็นสื่อการเรียนรู้และใช้เพื่ออ่านทบทวนนอกบทเรียน นับได้ว่าหนังสือเรียนรายวิชา ภาษาไทย เป็นวาทกรรมที่สังคมไทยให้การยอมรับ เชื่อว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสม ด้วยเหตุนี้ รัฐจึงสามารถปลูกฝังหรือถ่ายทอดแนวคิดบางประการสู่เด็กและเยาวชนที่เป็นผู้อ่าน ได้ง่าย ทั้งยังเป็นวาทกรรมที่ได้รับการรับรองให้ใช้ในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศ ซึ่งทุกคนที่ได้รับการศึกษาภาคบังคับใช้ ตามแนวทางนโยบายที่รัฐกำหนดโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย จึงส่งผลให้อุดมการณ์สามารถกระจายไปสู่ผู้อ่านได้ในวงกว้าง

จากการวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม พบว่า อุดมการณ์ที่ปรากฏ ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ได้รับอิทธิพลจากค่านิยมสังคมไทยหลายประการ รวมถึงแนวทางนโยบายการศึกษาของรัฐ ในขณะที่เดียวกันการสื่ออุดมการณ์ของหนังสือเรียน

รายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ก็มีอิทธิพลต่อสังคมไทยเช่นกัน กล่าวคือ การสื่ออุดมการณ์ผ่านหนังสือเรียนหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทย อาจนำไปสู่การประกอบสร้างระบบความคิด ความเชื่อของผู้อ่านและสังคมได้ โดยเฉพาะการสร้างภาพอุดมคติของเด็กในสังคมอันเป็นการปลูกฝังลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่รัฐต้องการ เพื่อเอื้อประโยชน์ในการปกครองของรัฐ และการสร้างจินตภาพให้กับสิ่งต่าง ๆ ในสังคม ที่ผู้อ่านซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนได้สร้างเจตคติเชิงบวกต่อ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาตนเองและสังคมต่อไป ดังนั้น อุดมการณ์ที่สื่อผ่านหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย เป็นการเตรียมเด็กและเยาวชนเพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดี สร้างคุณค่าอย่างมีคุณภาพแก่สังคม

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาอุดมการณ์ที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาในหนังสือเรียนได้นำเสนออุดมการณ์เด็กดีและอุดมการณ์เด็กไม่ดี เพื่อปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สอดคล้องกับนโยบายแนวทางการศึกษาที่รัฐที่กำหนด เพื่อให้เด็กเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและมีส่วนช่วยในการจัดระเบียบทางสังคมให้สมาชิกทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามกรอบการศึกษา ของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough) ในงานวิจัยครั้งนี้ ช่วยให้เกิดการตระหนักรู้และยืนยันว่า วาทกรรมในหนังสือเรียนนั้น ไม่ได้เป็นเพียงสื่อการเรียนรู้ที่มอบทักษะองค์ความรู้ทางด้านวิชาการให้แก่ผู้อ่านเท่านั้น แต่ยังเป็นสารทางอุดมการณ์อย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อผู้อ่านเพื่อใช้ควบคุมหรือครอบงำในฐานะที่ผู้อ่านเป็นเด็กและเยาวชนของชาติเจริญเติบโตเป็นสมาชิกที่พึงประสงค์ตามความมุ่งหวังของรัฐ

ข้อเสนอแนะ

1. งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ระดับชั้นประถมศึกษา ทั้งนี้หากมีการศึกษาอุดมการณ์ในระดับอื่นและในหนังสือเรียนรายวิชาอื่นเพิ่มเติม อาจจะช่วยทำให้มองเห็นอุดมการณ์ที่สื่อถึงเด็กผ่านวาทกรรมในหนังสือเรียนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากวาทกรรมแบบเรียนมีการต่อยอด ผลิตซ้ำ เพื่อสื่ออุดมการณ์ของรัฐที่ส่งผลให้ผู้เรียนซึ่งเป็นผู้อ่านเป็นไปตามความต้องการของรัฐ

2. งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ระดับชั้นประถมศึกษา เลือกว่าจะศึกษาอุดมการณ์เด็กที่ปรากฏในหนังสือเรียนเท่านั้น หากมีการศึกษาวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับทางการศึกษาแบบอื่น อาจจะช่วยทำให้มองเห็นความมุ่งหวังของรัฐในยุคสมัยนั้น ๆ ที่สื่อถึงอุดมการณ์เด็กมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ. (2542). **การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย**
ด้านความขยัน อดทน ประหยัด และอดออม. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กรมวิชาการ. (2545). **คู่มือพัฒนาคุณลักษณะทางอารมณ์ ศิลธรรม และจริยธรรม**
ระดับก่อนประถมศึกษา. กรุงเทพฯ: ศูนย์แนะแนวการศึกษาและอาชีพ
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- กรมสุขภาพจิต. (2544). **คู่มือสำหรับช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาสุขภาพจิต.**
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กรมสุขภาพจิต. (2559). **คู่มือพ่อแม่ดูแลพฤติกรรม-อารมณ์ เด็กวัยเรียน (พิมพ์ครั้งที่ 2).**
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กฤษฎาภรณ์ หงส์ดารมภ์. (2543). **ปริจเฉทเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย:**
การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กฤษฎาภรณ์ หงส์ดารมภ์ และธีรนุช โชคสุวณิช. (2551). **วิจัยปฏิบัติการศาสตร์.** กรุงเทพฯ:
โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กัปต์ฤทัย ปุงคานนท์. (2552). **การปลูกฝังอุดมการณ์ประชาธิปไตยผ่านหนังสือเรียน**
สังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย, วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551.**
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2561ก). **หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต**
ภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงาน
คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิการครูและบุคลากร
ทางการศึกษา ลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2561ข). **หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต**
ภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงาน
คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิการครูและบุคลากรทางการศึกษา
ลาดพร้าว.

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2561ค). **หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6** (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิการครูและบุคลากรทางการศึกษา ลาดพร้าว.
- กาญจนนา แก้วเทพ. (2526). ลัทธิมาร์กของกรีมซี. **วารสารธรรมศาสตร์**, 12(6), 106-107.
- กานดา สุขเกษม. (2546). **วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในรายการ "รัฐบาลหุ่น" ทางสถานีโทรทัศน์ไอทีวี**. วิทยานิพนธ์ นศ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- เกศกนก ชุ่มประดิษฐ์. (2554). **การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ว่าด้วยเรื่องรัฐประหาร 19 กันยายน 2549**. วิทยานิพนธ์ ปร.ด., มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- เขมิกา เขมะกนก สุนทนา, วีระศักดิ์ ชลไชยะ และจริยา ทะรักษา. (29 กันยายน 2564). **การรังแกในเด็กและวัยรุ่น (Bullying in children and adolescents)**. สืบค้นเมื่อ 7 พฤศจิกายน 2564, จาก <https://www.thaipediatrics.org/Media/media-20200805115920.pdf>.
- คชาธิป พาณิชตระกูล. (2556). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ว่าด้วยชายรักชาย ในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย ปี พ.ศ. 2555: การศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์**. วิทยานิพนธ์ อ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- จันทิมา อังคพณิชกิจ. (2562). **การวิเคราะห์ข้อความ Discourse Analysis (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จินตกานต์ สุธรรมดี ฉัตรณรงค์ศักดิ์ สุธรรมดี และเสกสรรค์ สนวา. (2561). **รูปแบบการขัดเกลาทางสังคมเพื่อพัฒนาจิตพฤติกรรมเด็กและเยาวชนในจังหวัดชัยภูมิ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์**, 20(1), 67-79.
- ฉัตรกุล พงษ์ธรรม. (2556). **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน**. วิทยานิพนธ์ รป.ม., สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ชนกพร พัวพัฒนกุล. (2548). **อุดมการณ์เกี่ยวกับ “เขมร” ในปริเฉทหนังสือพิมพ์ไทย: กรณีเหตุจลาจลเผาสถานทูตไทยในกัมพูชา พ.ศ. 2546**. วิทยานิพนธ์ อ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ชนกพร พัวพัฒนกุล. (2556). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาอุดมการณ์ในวาทกรรมการพยากรณ์ดวงชะตา: การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์**. วิทยานิพนธ์ อ.ด., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

- ชัชฌพงษ์ อินทรเกษม. (2554). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาอุดมการณ์ในวาทกรรม
โฆษณาสถาบันกวดวิชา**. วิทยานิพนธ์ อ.ด., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2560). **วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง
เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น** (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ฐิติมา สุแก้ว. (2550). **วาทกรรมเพศสภาพในแบบเรียนวรรณคดีไทยร่วมสมัย
ในระดับประถมศึกษา**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2542). หน้าทีของอุปลักษณ์จากมุมมองของผู้พูดภาษาไทย.
วารสารภาษาและวรรณคดีไทย, 16(12), 249–268.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2556). **วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์:
แนวคิดและการนำมาศึกษาวาทกรรมในภาษาไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทินวัฒน์ สร้อยกุดเรือ. (2561). ภาษากับอุดมการณ์เกียรติภูมิในวาทกรรมเพลงมาร์ชโรงเรียน
ประจำจังหวัดไทย. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**,
8(3), 44–65.
- ไทยรัฐออนไลน์. (25 มิถุนายน 2564). **ส่องอาชญากรรมซ้ำโควิดจับจ้องคุกคามวิถีชีวิตใหม่**.
สืบค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2564. จาก <http://www.thairath.co.th/news/local/2123450>.
- ธนวัตร มัททวิวงศ์. (2559). **การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในรายการคืนความสุข
ให้คนในชาติ**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ธิดารัตน์ อเนกะเวียง. (2548). **วาทกรรมวิเคราะห์ของสนธิ ลิ้มทองกุลในรายการเมืองไทย
รายสัปดาห์**. วิทยานิพนธ์ นศ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์. (26 มิถุนายน 2558). **คัมภีร์การเลี้ยงลูก**. สืบค้นเมื่อ
5 พฤศจิกายน 2564, จาก <http://anyflip.com/qqbp/nftc/basic>
- นวลศิริ เป่าวีโรหิต. (2550). **จิตวิทยาชีวิตครอบครัว: ทำอย่างไรให้พ่อ แม่ ลูก และทุกคน
ในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เข้าใจ และเห็นใจซึ่งกันและกัน**.
กรุงเทพฯ: 108 สูดยอดไอเดีย.
- บัณฑิต ทิพย์เดช. (2553). **วาทกรรมการเมืองในงานวรรณกรรม ของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล**.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

- บัณฑิต ทิพย์เดช. (2560). **คนชายขอบในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร: กรณีศึกษา
อุดมการณ์วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ด.,
มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.
- บุษกร วัฒนบุตร, พระอุดมสิทธินายก และพระมหาภาณุวัฒน์ แสนคำ. (2560). คนดีที่มี
ความกตัญญูบนพื้นฐานพระพุทธศาสนา. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร,**
5 (ฉบับพิเศษ), 77-86.
- ปิ่นอนงค์ อ่ำปาละ. (2548). **วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมในนวนิยายของโบตัน.
ตามแนววาทกรรมวิเคราะห์.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ปิยะฉัตร ใหม่แก้ว. (2552). **รูปแบบ เนื้อหา วิธีการนำเสนอ และวาทกรรม ในรายการ
เปิดบ้านพิษณุโลก.** วิทยานิพนธ์ นศ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ผจงจิต อินทวูวรรณ และคณะ. (2539). **ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการติดยาเสพติด
ของเยาวชน.** กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- พัทธยา คงยุทธ์. (2548). **การศึกษารายกรณีของนักเรียนที่มีพฤติกรรมการเรียนไม่เหมาะสม
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนรัชฎา อำเภอรัชฎา จังหวัดตรัง.
วิทยานิพนธ์ ศษ.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.**
- พิพัฒน์ พสุธารชาติ. (2545). **รัฐกับศาสนา.** กรุงเทพฯ: ศยาม.
- พิมพร สุนทรวิริยกุล. (2551). **กระบวนการประกอบสร้างอุดมการณ์ในละครโทรทัศน์ไทย
ในช่วงภาวะวิกฤตทางการเมือง.** วิทยานิพนธ์ นศ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
กรุงเทพฯ.
- ภราดร เดชสาร. (6 มกราคม 2553). **ทำอย่างไร..เมื่อลูกกลายเป็นเด็ก “ก้าวร้าว”.**
สืบค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2564, จาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/21586-9D.html>.
- ภิชาภัช มงคลวรภาค. (2557). **อัตลักษณ์ผู้หญิงในบริบทการเมือง ของ นางสาวยิ่งลักษณ์
ชินวัตร: การวิเคราะห์วาทกรรมสื่อ.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
กรุงเทพฯ.
- เยาวภา กันทรวิชัยกุล. (2530). **ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมไม่ตั้งใจเรียน
ในห้องเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนป่าโมกวิทยาคม
จังหวัดอ่างทอง.** วิทยานิพนธ์ ศษ.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

- รัตนาวดี สำราญสุข. (2523). **วาทกรรมวิเคราะห์รายการนายกฯ ทักษิณคึกกับประชาชน และรายการชวนออนไลน์**. วิทยานิพนธ์ นศ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. (2556). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์
- ราชวิทยาลัยกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย สมาคมกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย. (2562). **คู่มือสำหรับพ่อแม่เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านการดูแลและพัฒนาเด็ก ตอณ เด็กวัยเรียน 6-12 ปี**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ราชวิทยาลัยกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย สมาคมกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย.
- วัชรินทร์ แก่นจันทร์. (2556). **วาทกรรมความเป็นอื่นในวรรณกรรมล้านนา**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- รุจพิสวัสดิ์ ครองภูมินทร์. (2556). **มายาคติในบทเพลงของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- วคินี สุทธิวิภากร. (2552). **วาทกรรมของ มิเชล ฟูโกต์ต่อสถานภาพและบทบาทสตรีไทย ตามที่นำเสนอในนวนิยายของ คุณหญิงวิมล ศิริไพบูลย์**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- วัฒนาพร นนลือชา. (2557). **อุดมการณ์ในละครโทรทัศน์แนวผีของไทย. วารสารวิชาการ แพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์**, 1(3), 26-46.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2525). **พัฒนาหลักสูตรและการสอน-มิติใหม่ (พิมพ์ครั้งที่ 3)**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วิภาดา รัตนดิลลิก ณ ภูเก็ต. (2554) **วาทกรรมโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในสื่อภาษาไทย ระหว่าง พ.ศ. 2551-2553**. วิทยานิพนธ์ อ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วิสันต์ สุขวิสิทธิ์. (2554). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในหนังสือเรียน รายวิชาภาษาไทยตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2503-2544: การศึกษา ตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์**. วิทยานิพนธ์ อ.ด., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ. (2553). **อุดมการณ์ความเป็นชายในวาทกรรมโฆษณาสินค้าและบริการสำหรับผู้ชายในนิตยสารผู้ชาย**. วิทยานิพนธ์ อ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

- ศิริพร ภัคตีผาสุข. (2553). **วาทกรรม “ความเป็นผู้หญิง” ในนิตยสารสุขภาพและความงามภาษาไทย.** วิทยานิพนธ์ อ.ต., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ศุภกร ชินะเกตุ. (2553). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติดของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ สังกัดอาชีวศึกษา จังหวัดราชบุรี.** วิทยานิพนธ์ ศษ.ม., มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2544). **อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย.** กรุงเทพฯ: สมาคมรัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สรณี วงศ์เปี้ยลัจจ์. (2547). **หนังสือนิทานภาพสำหรับเด็กของไทยที่ได้รับรางวัลการวิเคราะห์เชิงวรรณกรรมและวาทกรรม.** เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สรรรถมล กรนุ้ม และพรทิพย์ วชิรติลภ. (2559). การเปลี่ยนแปลงของครอบครัวที่รับบริการครอบครัวบำบัดตามแนวคิดแซทเทียร์: กรณีบุตรวัยรุ่นมีพฤติกรรมต่อต้าน. **วารสารพฤติกรรมศาสตร์, 22(1), 109–122.**
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542.** กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). **การวิจัยทางการศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 12: การประชุมทางวิชาการ 15–16 พฤศจิกายน 2550 ณ โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ กรุงเทพมหานคร.** กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). **รายงานการวิจัยประเมินผลคุณธรรม 8 ประการของผู้เรียน: เจตคติและพฤติกรรม.** กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). **แผนการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2560–2579.** กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). **การวิจัยและพัฒนารูปแบบกลไกการเสริมสร้างวินัยนักเรียนในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน.** กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). **แนวทางการพัฒนาและประเมินค่านิยมหลักไทย 12 ประการ.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

- สุคนธ์รัตน์ สร้อยทองดี. (2552). **การนำเสนออุดมการณ์ความเป็นแม่ในวาทกรรมโฆษณา
ในนิตยสารสำหรับครอบครัว**. วิทยานิพนธ์ อ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
กรุงเทพฯ.
- สุทธิลักษณ์ สวรรพยาวิสุทธิ. (2562). **ปฏิบัติการทางภาษากับการนำเสนออุดมการณ์
ทางสังคมในนิตยสารลาวสมัยใหม่**. วิทยานิพนธ์ ปร.ด., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
มหาสารคาม.
- สุภาภรณ์ เฟ่นโพน. (2556). **การแก้ปัญหาให้นักศึกษาไม่สนใจเรียนวิชาหลักการบัญชี
เบื้องต้น 1 ของนักศึกษาห้องประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) 1/13.**
สืบค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2564, จาก <http://www.atc.ac.th/ATCWeb/FileATC/.pdf>.
- สุนทร คำยอด.(2561). **อุดมการณ์ในวรรณกรรมของนักเขียนภาคเหนือ.**
วิทยานิพนธ์ ศศ.ด., มหาวิทยาลัยพะเยา, พะเยา.
- สุมาลี ภูพลา. (2547). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดธาตุทอง
เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
กรุงเทพฯ.
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2559). **จิตวิทยาการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 12)**. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสนาะ เจริญพร. (2546). **ภาพเสนอผู้หญิงในวรรณกรรมไทยในช่วงทศวรรษ 2530:
การวิเคราะห์โยงใยกับประเด็นทางสังคม**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- หัตทยา คำรงผล. (2560). **ทักษะชีวิตในเด็กวัยเรียน. วารสารสมาคมจิตแพทย์
แห่งประเทศไทย, 62(3), 271-276.**
- อุมาวัลย์ ชีซ่าง. (2555). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในเรื่องเล่าสำหรับเด็ก
ในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ พ.ศ. 2523-2553**. วิทยานิพนธ์ อ.ม.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- อุษณีย์ ทิพย์วรรณ. (2556). **เทคนิคการแก้ตัวกับการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินของเด็ก
และเยาวชน: ศึกษาเฉพาะศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนชายในกรุงเทพมหานคร.**
วารสารวิทยบริการ, 24 (2), 74-89.

ไอยดา กลิ่นอ่อน. (2563). **อุดมการณ์ในหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษ**

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัยรัตนนคร, พิษณุโลก.

Fairclough, N. (1995). **Critical discourse analysis: the critical study of language.**

London: Longman.

Fowler, R. (1991). **Language in the new: discourse and ideology in the British press.**

London: Routledge.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	อัญสุรีย์ เทพสุธรรม
วัน เดือน ปี เกิด	3 พฤศจิกายน 2533
สถานที่เกิด	พะเยา
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2557 ค.บ. (ภาษาไทย), มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, เชียงราย
ที่อยู่ปัจจุบัน	191 หมู่ 1 ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา 56000
ผลงานตีพิมพ์	อัญสุรีย์ เทพสุธรรม. (อยู่ระหว่างตีพิมพ์). กลวิธีทางภาษาที่สื่อ อุดมการณ์เด็กในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อ ชีวิตภาษาพาที่ ระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย. วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา, 11 (1).
รางวัลที่ได้รับ	-

